

Diyânet

HAZİRAN 2011 SAYI: 246

Aylık Dergi

الستبريزكم
قالوا بلى

İslam ahlakının iki temel umdesi:

Vefakârlik ve ahde vefa

İKİ VEFALI DOST:
MÜMİN VE CAMİ

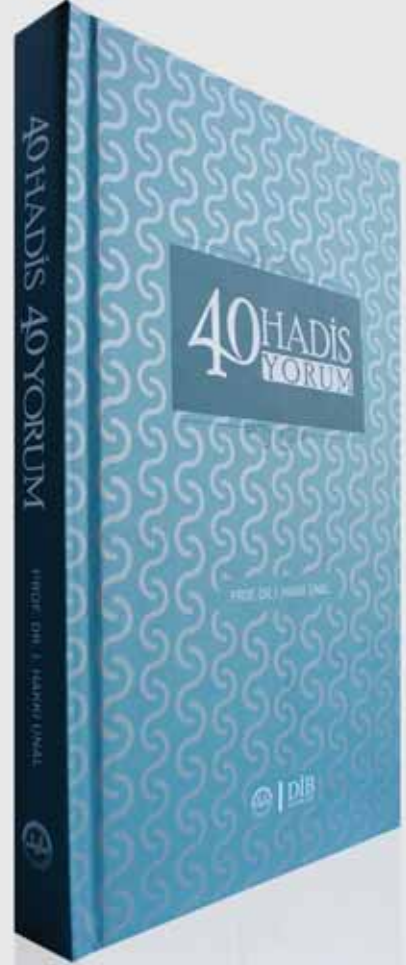
AHDE VEFA ÇİZGİSİ

KUR'AN EĞİTİMİ VE
YAZ KUR'AN KURSLARI

Sevgili Peygamberimiz

40 Hadis 40 Yorum

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.)'in dini ve ahlakî örneğinin yazılı belgeleri olan hadisler, insanlığı karanlıktan aydınlığa ulaştıran hidayet pınarının billur damlaları gibidir. Bu pınardan kana kana içen müminler, onu besleyen ilahî mesajın yüce anlamını daha iyi kavrayacakları gibi, bu mesajın ete kemiğe bürünerek toplum içinde yaşanmasını sağlayan nebevî uygulama sayesinde de Kur'an-sünnet bütünlüğünü hayatlarında gerçekleştirmiş olacaktırlar.

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

GÜNDEM

- Sevgiyi kökleştiren haslet: Vefa 4
Doç. Dr. Mustafa Doğan Karacoşkun
- Ahde vefa çizgisi..... 8
Dr. M. Selim Arık
- Yaşamak; vefasını yitirmiş bir ahd..... 12
TANK TUFAN
- İki vefalı dost: Mümin ve cami..... 15
YUSUF DOĞAN
- HZ. İBRAHİM VE İNKÂRCI BABAYA VEFA 18
ABDÜLKADİR ERKUT

4

Sevgiyi kökleştiren
haslet: Vefa

SÖYLEŞİ

- Pedagog Ali Çankırılı ile söyleşi 21
UĞUR CANBOLAT

26

Din öğretiminde
öğrenci
merkezlilik

DİN-DÜŞÜNCE YORUM

- Din öğretiminde öğrenci merkezlilik 26
Prof. Dr. Muhammet Şevki Aydın
- Kur'an eğitimi ve Yaz Kur'an Kursları 30
Prof. Dr. Ali Erbaş

DİN VE SOSYAL HAYAT

- Zekât ve infakın İslam'daki yeri ve önemi 34
Prof. Dr. Mehmet Erkal
- İletişimin dili: Selam..... 38
Prof. Dr. H. Kâmil Yılmaz

38

İletişimin dili:
Selam

AİLE

- Sınav kaygısı..... 42
FATİH AKBABA
- Ailede huzurun kaynağı: Açık iletişim..... 44
Doç. Dr. Ertuğrul Yaman

BİR KONU BİR AYET

- En hayırlı azık..... 46
Doç. Dr. İbrahim Hilmi Karslı

BİR HADİS BİR YORUM

- En büyük cemaat 48
Prof. Dr. İ. Hakkı Ünal

DİN GÖREVLİSİ HATIRA DEFTERİNDEN

- Bir kez gönül yıktın ise... 50
ABDULCELİL ALPKIRAY

KÜLTÜR - SANAT

- Nasuriddin Hâce Efendi'den bizim Nasreddin Hoca'ya
seyahat..... 52
SUZAN ÇATALOLUK

44

Ailede huzurun
kaynağı:
Açık iletişim

EDEBİYAT

- Cahit Zarifoğlu 57
EVRİM EGE

SÖZÜN ÖZÜ - BERCESTE BEYİTLER

- İmtisâl-i câhidü fillâh olubdur niyyetüm Dîn-i İslâm'un
mücerred gayretidür gayretüm..... 60
VEDAT ALI TOK

PORTRE

- Müminlerin annesi Hz. Cüveyriye (r.anha) 62
Doç. Dr. Âdem Apak

52

Nasuriddin Hâce
Efendi'den bizim
Nasreddin Hoca'ya
seyahat

Diyaret İşleri Başkanlığı Adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel Salman

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Faruk Görgülü

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa Bayraktar (Dön. Ser. İşl. Mud.)

Yayın Koordinatörleri
Mustafa Bektaşoğlu
mbektasoglu@mynet.com

Elif Arslan
elifarslan4@gmail.com

Kâmil Büyüker
kamilibuyker@gmail.com

Tashih
Sait Şan

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dizgi
Latif Köse

Yönetim Merkezi
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 295 73 06 Fax: (0312) 284 72 88

Abone İşleri
Tel : (0312) 295 71 96-97
Fax : (0312) 285 18 54
e-mail : dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları
Yurt içi yıllık: 24.00 TL
Yurt dışı yıllık: ABD, 30 ABD Doları
AB Ülkeleri, 30 Euro
Avustralya, 50 Avustralya Doları
İsveç ve Danimarka, 250 Kron
İsviçre, 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası Ankara - Akay şubesindeki İBAN: TR 84000100076005994308-5001 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir mektubun Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın
Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Temsilcilikler
Yurt içi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri
Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri

web: www.diyanet.gov.tr
e-mail: diniyayinlar@diyanet.gov.tr
sureliyayinlar@diyanet.gov.tr
aylikhaber@diyanet.gov.tr

Yayınlanacak yazıların düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir.
Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Tasarım - Baskı Cilt
İhlas Gazetecilik A.Ş.
29 Ekim Caddesi 34197
Yenibosna-İSTANBUL
Tel: (0.212) 454 30 00
Fax: (0.212) 454 31 00

Basım Yeri: İSTANBUL
Basım Tarihi: 09.06.2011
ISSN - 1300 - 8471

 Editörden

Müslümanlık, kelime-i tevhide yürekten inanmak ve ona yüklenen anlama bağlı kalmaya söz vermekle başlar. İmanın anlam haritasında "ahid" ve "ahde vefa" vardır. Bu yüzden hem Rabbimizle hem de insanlarla ilişkilerimizde söze sadık kalmaya yüklenen anlam büyüktür. Söze sadakat her şeyden önce güvendir. Güven olmadan bireysel huzur ve toplumsal barış olmaz. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de ahde vefayı, insanların birbirleriyle yaptıkları sözleşmelere uygun hareket etmelerini, verdikleri sözleri yerine getirmelerini ısrarla vurgular. Buna karşın ahdi bozmayı ve vefasızlığı yasaklar. Hz. Peygamber (s.a.s.) de sözde durmayı ve anlaşmalara riayeti imanın bir gereği olarak niteler ve "Emanete riayeti olmayanın imanı yoktur, sözünde durmayanın da dini yoktur." buyurur." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 135.)

Öncelikle bizleri yaratan ve sonsuz nimetler bahşeden Rabbimize vefa borcumuz vardır. Bu vefa, bir anlamda verdiği nimetlerden dolayı Yüce Yaratıcıya teşekkür etmeyi ifade eder. Allah'a vefa, vefanın zirvesidir. Zira bizleri dünyaya getiren, her an engin rahmetiyle lütufta bulunan O'dur. Hayatımız da ölümümüz de O'nun elindedir. Bu yüzden O'nun uluhiyyetini kabullenmek, emirlerine boyun eğerek ve yasaklarından kaçınarak hayatımızı devam ettirmek Rabbimize karşı vefa borcumuzun bir gereğidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Allah'ın ahidini yerine getiriniz" (En'am, 52.) buyrulmaktadır. Allah'ı ve verdiği nimetleri unutmak, emirlerine riayet etmemek, yasaklarını çiğnemek ise vefasızlıktır. Öte yandan verilen sözü yerine getirme, ebedî kurtuluşa erme ve cennete girme vesilesidir. Kur'an-ı Kerim, kurtuluşa eren müminlerin özelliklerini ifade ederken: "Onlar emanetlerini ve ahitlerini yerine getirirler." (Mü'minün, 8.) buyurmaktadır.

Yüce Allah'a karşı vefadan sonra Âlemlerin Efendisi Hazret-i Peygamber (s.a.s.)'e vefa gerekir. Çünkü o, (s.a.s.) bizi aydınlatarak ebedî saadet yolunu gösterdi, yegâne rehberimiz oldu. Bu yolda her türlü eziyete katlanarak azimle mücadele etti ve hayatını insanlığın hidayete ermesine adadı. Ona vefamız; muhabbetle bağlanmak, yaşantısını hayatımıza yansıtmak, adı anıldığında hayır ve salavat ile anmakla olmalıdır. Yine İslam'ın üstün ahlak ilkelerini ve insani erdemlerini yaşantılarıyla bizlere gösteren ve örnek olan âlimlerimize, dünyaya gelmemize vesile olan ebeveynimize, ailemize ve yakınlarımıza vefa borcumuz vardır. Onlara hizmet, güzel söz ve davranışta bulunma, vefanın gereğidir. Ebedî hayata göçenlerin mümkün ise kabirlerini ziyaret etmek, bıraktıkları eserlere ve emanetlerine sahip çıkmak da yine vefakâr gönüllerin işidir. Vefasızlık gönüle yük, yüreklere acıdır.

Elbette, vefa gösterilmesi gerekenler sadece bu saydıklarımızla sınırlı değildir. Bilhassa toplumumuzda bizlerden uzanacak bir şefkat eli, sevgi yüklü bir bakış, sıcak bir söz bekleyen, yalnızlığa terk edilmiş ve ıstıraplarıyla baş başa bırakılmış nice garip, özürsüz, kimsesiz, yaşlı ve kendi haline terk edilmiş toplum yetimlerine, bu toplumun bir ferdi olarak vefa borcumuz ve sorumluluğumuz bulunmaktadır. Yine en yakınımızdaki eşimize, ailemize, arkadaş ve dostlarımıza, din kardeşlerimize, ecdadımıza, vatanımıza ve nesillerimizden tevarüs ettiğimiz bütün dinî, tarihî ve kültürel değerlere sahip çıkmak gibi bir sorumluluk ve vefa borcumuzdur.

Temel insani değerlerimizden biri olan "vefa" ile hayat daha güzel. Çünkü vefa ile cüzler küll olur. Güven ve huzur, aydınlık yarınları kuşatır. Bu düşüncelerden yola çıkarak hazırladığımız "Vefa" gündemli sayımızı ilginize sunarken, dergimizde yer alan birbirinden değerli yazıların, vefanın yaşanmasına ve yaşatılmasına katkı sağlamasını diliyorum.

Dr. Yüksel Salman

VEFAKÂRLIK ve AHDE VEFA

Vefakârlık ve ahde vefa, İslam ahlakının temel umdeleri olarak kabul edilmiş, her ikisi de Allah'la ilişkimizi tanzim etmeleri cihetiyle imanla ilişkilendirilmiş, birey-toplum ilişkilerini düzenleyen yönüyle de hukuki müeyyidelere bağlanmıştır. Her iki haslet de İslam'ın ahlaki erdemler hiyerarşisinde en üst mertebelerde tutulmuştur.

Mümin, her şeyden önce Rabbine karşı hakşinas, kadirbilir ve vefakârdır. Rabbine karşı vefakâr olan, O'nun kullarına karşı da kadirşinas ve vefakâr davranacaktır. Annemize, babamıza, eşimize, dostumuza karşı her türlü vefasızlığımız ve kadirbilmezliğimiz, Rabbimize karşı vefamıza da gölge düşürecektir.

Aynı hususlar ahde vefa için de fazlasıyla söz konusudur. Zira insan daha varlık sahnesinde vücut bulmadan önce hayatının en büyük ahidini, en büyük sözünü hem de varlık âleminin Rabbine vermiştir. İnsan bir misakla varlık âlemine gelmiştir. Yüce Allah'ın eldeste bezminde "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" hitabına: "Evet (buna) şahidiz." (A'raf, 172.) diyerek karşılıklı veren insan, böylece büyük bir emanet ve ağır bir sorumluluk üstlenmiştir. Bu emanet dağlara tevdi edilmiş, dağlar bu emaneti yüklenmekten kaçınmışlardır. İnsanoğlu bu büyük sözünde durmayıp emanete ihanet ettiğinde zalüm (çok zalim) ve cahül (çok cahil) sayılacağını bile bile büyük bir cesaretle bu emaneti kabul etmiş ve Allah'a söz vermiştir. (Ahzab, 72.)

İnsanoğlunun verdiği bu söz, sıradan bir söz değildir. Yaratıcısına verdiği bir ahittir, bir misaktır. Varoluşumuzun nihai anlamı, verdiğimiz bu ahde sadakatimizde yatmaktadır. Bu aynı zamanda hayatımızın ve yaratılışımızın da gayesidir. Bu söze sadık kalan kişi, hiçbir zaman ahde vefasızlık etmez. Dolayısıyla ahde vefanın gerçek manası, Allah'a verdiğimiz erdemli ve güvenilir olma sözümüzü hatırlayıp, ne pahasına olursa olsun bu söze sadakat göstermekle başlar. İnananlar olarak ahlak telakkimiz, verdiğimiz söze ne derece sadık kaldığımız ile yakından ilgilidir.

Kur'an'da, verilen sözlerin yerine getirilmemesi Allah katında en sevimsiz davranışlardan biri olarak kabul edilmekte, dünyevi beklenti ve çıkar nedeniyle verdiği sözden dönenler, "Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenler gelince, işte bunların ahirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır." (Al-i İmran, 7.) ayet-i celilesi ile uyarılmaktadır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) de verilen her sözü borç ve emanet olarak telakki etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Emanete riayet etmeyen (gerçek manada) iman yoktur. Ahde vefa göstermeyen (hakiki manada) dini yoktur." (Ahmed b. Hanbel, III, 134.)

Günlük hayatın akışı içinde yeni konuşmaya başlayan çocuğumuza verdiğimiz sözden, nikâhta eşlerimize verdiğimiz söze -ki bu, manevi boyutuyla bir misak, hukuki boyutuyla bir akit, ahlak boyutuyla ise bir

ahittir- iş anlaşmalarından topyekün millete verdiğimiz söze varıncaya kadar, her söz sorumluluktur. Ve verdiğimiz her söze karşı ahde vefamız, aslında Allah'a verdiğimiz söze/misaka sadık kaldığımızın bir göstergesidir.

Vefakârlık ve ahde vefa, aynı zamanda peygamberlerin temel özelliklerinden biridir. Bütün peygamberler hem Allah'a, hem insanlığa, hem de bütün varlığa son derece vefalı davranan, sözlerinde duran kişilerdir. Kur'an, yeri geldikçe bize o eşsiz vefa örneklerinin hayatlarından söz eder. Örneğin Allah'ın dostu ve nebilerin babası Hz. İbrahim, Nemrut'un ateşini göğüslerken vefasından hiçbir şey kaybetmemiştir. Oğlu İsmail ile beraber yaşamış oldukları ağır imtihanı Allah'ın ahidine gösterdikleri vefalarıyla başarmışlardır. Kur'an-ı Kerim, Hz. İbrahim'in vefasını "Yoksa, Musa'nın ve çok vefakâr olan İbrahim'in sahifelerindeki şu hakikatler kendisine haber verilmedi mi?" (Necm, 36-37.) ayetiyle dikkatlerimize sunar.

Bütün hayatı boyunca vefakârlığı bir erdem olarak öğreten ve yaşatan Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) de, çevresindekilere küçük yaştan itibaren vefakâr davranmanın önemini aşılamıştır. En küçük iyilikler için dahi vefa gerektiğine vurgu yapan Allah Rasulü, iyi ve kötü günde beraber olan, hüznü ve sevinçleri birlikte yaşayan eşlerin ve aile fertlerinin birbirlerine karşı vefakârlığına özel bir vurgu yapmış ve kendisi de bunun en güzel örneklerini sergilemiştir.

Unutulmamalıdır ki verilen sözlerin tutulması, ahde vefa, (Al-i İmran, 76.) antlaşmalara riayet, birey olarak kurtuluş vesilesi, toplum olarak da huzur ve barış unsurudur. Tutulmayan söz, yerine getirilmeyen vaat, şartlarına riayet edilmeyen anlaşma ise, toplumsal çöküşü hızlandıracak, ahirette de bize büyük sorumluluklar yükleyecektir. Söz, Müslüman'ın onurudur. Söze sadakat, dünyada onur ve güven, ahirette ise Yüce Allah'ın iltifat ve rızasını kazanmaktır.

Bir müminin Allah'a verdiği söz ile, peygambere mirasçı olmaya namzet bir alimin, yahut topluma dini mübini İslam'ı anlatmayı, mihrap, minber ve kürsü vazifesini deruhte etmeyi üstlenmiş bir insanın sözü aynı değildir. Zira ikincisi, bildiği bütün hakikatleri gizlemeden, saklamadan insanlığa anlatmaya ve o bilgi doğrultusunda hayatını tanzim edip yaşamaya söz vermiştir. Mihrap bir emanettir, kürsü bir emanettir, minber bir emanettir. Ve her biri için hem Rabbimize hem de bütün topluma verdiğimiz bir söz ve ahd-ü peymanımız vardır. Yüce Rabbimiz bizleri, hem kendisine hem de kullarına verdiğimiz sözlere vefadan ayırmasın.

Prof. Dr. Mehmet Görmez
Diyanet İşleri Başkanı

Sevgiyi kökleştiren haslet: Vefa

Vefa olmadan sevgi, sevme gerçekleşmeden vefa olamaz. Sevgi, kalbin kapılarını yumuşatarak merhamete, şefkate teklifsiz açan bir iksirdir.

Sözlüklerde vefa kelimesi özetle “görülen iyilikleri unutmamak” şeklinde tanımlanır. Görülen iyilikleri unutmamak, erdemli ve saygıdeğer bir davranış, insanı değerli kılan özel bir haslettir. Bir düşünelim, birinden bir iyilik gördüğümüz anda neler hissediyoruz? Ona nasıl sevgi ve yakınlık duyguları besliyoruz. Çünkü o an bir işimiz görülmüş, yorgunsak dinlenmiş, çözmek istediğimiz bir işimiz zihnimizi meşgul ediyorsa halledilmiş, huzur ve sükunet psikolojisi içine girmişizdir. Ama hayat hiç şüphesiz devam etmekte, zamanla yeni yeni insan ilişkileri, yeni yeni sorunlar yumağı ile karşılaşabilmekteyiz. Eğer sağlam bir karakter eğitimi almışsak, insani, İslami ve ahlak değerlerimizi içselleştirebilmişsek, gördüğümüz iyilikleri hiçbir zaman unutmuyoruz. İşte bu anlamda unutmamak, vefa göstermektir. Bunun içindir ki atalarımız “bir fincan

kahvenin kırk yıl hatırı vardır” demişlerdir.

Günümüzde maalesef pek çok değer gibi vefa da artık az rastlanır bir davranış olmaya başlamıştır. Hele biriyle işiniz, menfaatiniz bitmişse, onunla geçmişte ne tür iyi ilişkiler, paylaşımlar yaşamış olursanız olun, arayıp sormak, hatırlayıp anmak, iyilik ve hayrını dilemek boş bir meşguliyet gibi algılanmaktadır. Her şeyin maddiyata ve o anki kazancımıza göre anlam bulduğu bu yeni anlayışımız, iş hayatında, mesleki kariyerimizde getirdiği olmayan işlerimizi, zaman harcandığı için üretimi ve dolayısıyla kâr payını düşüren bir davranış olarak nitelemektedir. Ama gel gör ki, bazen vefa gibi değer içeren davranışları göstermek için, bir iç baskı ile karşı karşıya kalınabilir. İç kontrol mekanizması olarak işlev gören vicdanlarımız, kendimizi sorgulatabilmektedir. Zihnimizdeki yer yer yakalandığımız vicdanımızı rahatsız eden

bu düşüncelerden kaçış ve telafi yönelimlerimiz de mevcuttur. "Herkes sonuçta kendi hayatını yaşar", "aman herkesin işi kendi başından aşkın", "önce can, sonra canan" tarzı söylemlerimiz aslında birer savunma mekânizmasından başkası değildir. Gerçekte vefadan kaçışlarımız, sevgiden, sevginin kalıcılığı ve güçlüğünden kaçış ve onu örtmeye dönük çabalarımızdır diye düşünüyorum. Çünkü vefa, sevgiden doğar ve sevgiyi besler. Nitekim vefa, deruni platformumuzda kökleşen bir duyguya dönüşmedikçe, tüm sevgi yaşantılarımız sığ ve anlamsızdır. Temelde sorun sevme, sevebilme, sevgiyi sürdürebilme yeteneğimizin işlevsel olup olmamasıdır. Bu durumda vefa olmadan sevgi, sevmeye geçmeden vefa olamaz. Sevgi, kalbin kapılarını yumuşatarak merhamete, şefkate teklifsiz açan bir iksirdir. Sevgi yoğunlaştıkça, bencillik yerini paylaşmaya ve başkalarına karşı verici olmaya bırakacak, korku, kaygı ve güvensizlikler, dayanışma, fedakârlık ve hoşnutluk duygularının güçlüğünde eriyip gidecektir. Bu yaşantılar sonucu insan var olmayı başarabilecek, başarabildikçe özüne uygun ve üretici yaşayacaktır. İşte vefa, bu yaşantının temel parametrelerinden biri olarak oldukça önemlidir.

Bugünün tümüyle her ilişkiyi maddi çıkarlara endeksli olarak şekillenmiş değer anlayışları gereği, önemli olan çağın şartlarına acımasız da olsa ayak uydurmaktır. Bu anlayış, salt duygusal ilişki ve algılara bir değer biçmemektedir. Çünkü kısa, orta ve uzun vadede bütçemiz bu işten hiçbir kazanç sağlayamadığı gibi, zaman ve enerji kaybı nedeniyle çalışma hayatında kayıplarımız olabilecektir. Nihayetinde önemli olan zenginlik değil midir? Makam ve mevkilerimiz artarsa zaten çok sayıda dost ve yakınlarımız olacak, hatta biz istemeden onlar her işimizde koşturacak, kaz gelen yerden tavuğu esirgemeyeceklerdir. Ama kendimizi rahatlatmak için bu işe bir de dinî inancımız perspektifinden kılıf bulmak gerekecektir. Bu kılıf zaten hazır, hatta neredeyse İslam'ın temel bir ilkesi haline dönüşmüştür: "Müslüman zengin olmalıdır!"

Bunca çarpıtılmış anlayışlar, derinliği olmayan ilişkiler sonucu geldiğimiz noktada vefalı olmak, vefa aramak boş bir çaba, bir hayalin peşine ta-

Vefa, çağın değer anlayışlarına inat, vermeyi, paylaşmayı ve fedakârlığı gerekli kılar. Vermeden, paylaşmadan, fedakârlık yapmadan vefalı olabilmenin bir yolu olamaz.

kılıp gitmek olarak görülmektedir. Evlatlardan, dostlardan ve gayrisinden vefa beklemek hem anlamsız, hem de sonuçsuz kalması kaçınılmazdır. Çünkü vefa, çağın değer anlayışlarına inat, vermeyi, paylaşmayı ve fedakârlığı gerekli kılar. Vermeden, paylaşmadan, fedakârlık yapmadan vefalı olabilmenin bir yolu olamaz. Bu durumda vermeye, paylaşmaya fedakârlığa değer atfetmeyen günümüz anlayışları buna imkân vermez.

"Vallahi o söylüyorsa doğrudur" diyen, malını mülkünü terk edip Hak elçisini hicretinde yalnız bırakmayan, vefatında bile metanetini kaybetmeden onun ilkeleri doğrultusunda karmaşaları önleyerek peygamberin dostluğundan edindiklerini hayata uygulayan, vefa kitabının başlarına adı yazılması gereken Hz. Ebubekir'in bir vefa örneği olarak hayatını ve yaptıklarını bilmeyen, hissetmeyen gençlerimize, şiddeti öğrettiğimiz kadar, sevmeyi, merhameti ve vefayı öğretemeyen yetişkinler olarak kendimizi sorgulamamız gerekiyor mu? Ya Hz. Peygamber'in vefa davranışları? Onlar sayılmakla biter mi? Özellikle şu olayı bir Müslüman için vefanın önemini göstermesi açısından çağımızın idrakine sunmak gerekir: Ebu Talib'in hanımı Fatma ölünce Allah Rasulü çok üzülür ve "bugün annem öldü" der. Gömleğini ona kefen yapar. Onun bunca kederli olması-

nın sebebini soranlara verdiği cevap vefa örneği olarak manidardır: "Bu kadın kendi çocuklarını aç bırakır, önce benim karnımı doyururdu, onları bir tarafa iter, önce benim saçımı tarardı. O, benim annemdi."

Vefalı olmak, dini inancımızı içselleştirmiş olursak, kendiliğinden ortaya çıkar. Bu nedenle dindar olmak vefalı olmaktır. Ayrıca sağlam bir karakter işidir. Bu yönüyle vefa duygusunu geliştirmek, karakter eğitimi demektir. Yani kişiliğimizin ahlaki boyutu olan karakter yapımız sağlam ise, bir sorumluluğun farkındayız demektir. Şu halde, bunca önemli değer içeren ve karakter yapımızın bir sonucu olarak davranışa dönüşen vefayı, yeni kuşaklara aktarabileceğimiz eğitim ortamları ve yöntemlerinden de söz etmek yerinde olacaktır.

Vefa duygusunun kazanılması pek çok değerlin ilk öğrenildiği yer olan ailede başlar, anne-babanın tutum ve davranışları ile çocuklara sosyal öğrenme yöntemiyle öğretilir. Rabbine vefalı ve şükreden, anne-babasına vefalı, arkadaş ve dostlarına karşı fedakâr, akrabalık ve komşuluğu

vefa gerektiren bir ilişki biçimi olarak gören, onları en azından önemli ve zor günlerinde yalnız bırakmayan aile büyükleri çocuklara vefa konusunda model olurlar.

Allah'a verdiği nimetler için şükredip, kulluk etmeyi ihmal eden, anne-babasını arayıp sormayan, bu konuda vakit bulmadığını, evi ve işinin kendisini çok meşgul ettiğini vb. söyleyerek başta Rabbine ve ebeveynine karşı vefalı olamayan kimi anne-babalar, çocukları için ailede iyi bir vefa eğitimi verememektedirler. Üstelik ailedeki bu eksikliğin mevcut eğitim müfredatı dikkate alındığında okullarda telafi edilebilme imkânı da gözükmemektedir. Diğer sosyal çevre, gittikçe daha da karmaşık bir hal aldığından, bu tür değerlerin eğitiminde ailenin önemi tartışılmaz derecede öne çıkmaktadır. O halde anne-babalar, çocuklarının karakter eğitimi de, en az akademik başarılarına endeksli eğitimleri kadar önemsemeli değil midir? Hem böylece kendi davranışlarına çekidüzen verebilme ve hayatlarını daha güzel kılabilmenin yolunu da bulabilirler. Sosyal çevrelerine daha duyarlı, iç zenginliklerini ortaya koyma ve huzur elde etmede daha doğru

bir yol izlemiş olurlar. Çünkü insan, iç dünyası zengin ve sosyal eğilimleri güçlü bir varlık olarak yaratılmıştır.

İnsan, sadece kişisel bir kimlik ve karaktere değil, aynı zamanda sosyal bir kimlik ve karaktere sahiptir. Hayatı boyunca yapıp edegeldiği her şey, kendisi kadar çevresini de ilgilendirir. Her ne kadar kendine özgü bir bilinci, akıl ve hayalgücü olsa da, bütün bu özellikleri, içinde yaşanılan dünya ile ilişkilerinde işlevsellik kazanır. Bu yalnız özelliklerin vefa, doğruluk, kadirşinaslık gibi karakter özellikleriyle bütünleşmesi, insan var oluşunun anlamını bulması noktasında çok önemli süreçlerdir. Aksi durumda sadece ihtiyaç duyduğunda ve sıkıntılı zamanlarında insanları arayıp, diğer zamanlarda unutmak insana bir şey katmadığı gibi, onun değerli bir varlık oluşunu görmezden engeller. Bu yönüyle baktığımızda vefalı olmak, insanın kendi içsel niteliklerinin gelişimi ve mutluluğunun yolu olduğundan, önce kendisi için önemlidir. Aksi durumda ise, nankörlük dediğimiz olumsuz bir karakter özelliği yerleşerek

insanı basitleştirir. Nankörlükte yapılan iyilikleri, hiç yaşanmamış gibi hemen unutmak vardır. Bunun psikolojik sonuçları da insan için oldukça ağırdır. Nankör kişi, iyilik gördüğünde her şeyi kendinden bilecek kadar cüretkâr, zorda kaldığında ise ümitsizliğe düşen bir zavallıdır. Kur'an-ı Kerim'de sıkça sözü edilen bu olumsuz karakter özelliği insanı psikolojik bir ölüme sürükleyen ve kendisini var kılmasını engelleyen bir ciddi zafiyet olarak ele alır. (Bkz. Hayati Aydın, Kur'an'da İnsan Psikolojisi, 5. Baskı, İstanbul, 2003, s. 109-113.)

Diğer bir konu vefanın kimlere ve hangi nedenlerle gösterilmesi gerektiğidir. Hiç şüphesiz vefa gösterilecek en önemli varlık, varoluşumuzun, nefes alıp verişimizin, sevgi duygusunu hissedişimizin yegâne kaynağı olan Yüce Yaradandır. O'na vefa gösterdikçe var olmayı daha fazla idrak ederken, var olduğumuzu anladıkça da O'na daha fazla yakınlaşır ve eşrefi mahlûkât olmanın sırrını yalnızca O'na kullukta buluruz. Üstelik bu vefa büyük bir sevgi ve mükâfatla karşılır: "Kim Allah ile ahbine vefa gösterirse, Allah ona büyük bir mükâfat verecektir" (Fetih, 10.) ayeti bunu açıkça göstermektedir.

Vefanın ikinci yönü ise, insanlar arası ilişkilerde söz konusudur. Vefanın boyutları olan sadakat, sözünde durma, emanete riayet etme, karşılıksız fedakârlıkta bulunma vb. davranışlar gerçek dostluk ve kardeşliğin de emareleridir. Bu noktada da vefa gösterilmeye en layık olanlar, öncelikle anne-babalardır. Öyle ki vefatlarından sonra bile, onları anıp dua etmek, varsa sözlerini yerini getirmek, dostlarını arayıp sormak vefalı evlat olabilmek için önemli ölçütlerdir. Sağlıklarında ise, zaten onlara hizmet edip hayır dualarını almak vefa gereğidir.

Anne-babadan sonra akraba, eş-dost, komşu, öğretmen, mesai arkadaşı, çocukluk arkadaşı, hac arkadaşı, askerlik arkadaşı vb. sosyal kategoriler gelir. Bunlara da vefa göstererek arayıp sormak, özellikle hastalık ve ölüm durumlarında destek olmak, imkânlar elverirse bizzat gitmek, bu mümkün olamazsa telefonla arayıp acısına ortak olmak ve dua etmek asgari vefa gereğidir. Dostlukların, arkadaşlıkların kalıcı ve güçlü olması, gerçek anlamda fedakârlığa dayalı bir kar-

Hiç şüphesiz vefa gösterilecek en önemli varlık, varoluşumuzun, nefes alıp verişimizin, sevgi duygusunu hissedişimizin yegâne kaynağı olan Yüce Yaradandır.

deşlik ilişkisi olabilmesi için karşılıklı vefalı olmak gerekir. İyi ve kötü gününde dost ve ahbablarını yanında göremeyen insanlar üzülür ve dostluğa dair inançlarını kaybederler. Bazen şartlar gereği uzak yerlerde olunsa bile, gerçek dostlar birbirini Allah rızası ve salt sevgi duygularıyla arayıp sormalıdırlar. Zaten vefa da sevgi ve dostlukta sebat ve

devamlılığı sağlayan bir erdemli davranış değil midir?

Birlikte yolculuk yaptığımız insanları, bir vesile işimiz olan, işlerimizde yardımcı olan memurları, sokağımızı temizleyen işçileri, her sabah selamlaştığımız mahalle esnafını, dükkân işletiyorsak müşterilerimizi ve daha nice insanları da vefada unutmamalıyız. Bunu en çok kendimiz için yapmalıyız. Çünkü vefa davranışları insanı olgunlaştıran, kendini iyi hissetmesini sağlayan, insan olmanın anlamını kavratır ve fazilet hissi yaşatan seçkin davranışlardır.

Vefanın tezahürlerine gelince, vefa; sevilenler, dostlar anılınca yürek titremesidir. Tüm vefasızlıkların ötesinde, vefa gördüğün ve vefa gösterdiklerinin sana kattığı insani kazanımları anlamak ve sevgiyi daha da büyütme. Düşünmek, duygulanmak ve içindeki sese kulak vererek davranışa geçmektir. Vefa ertelememektir. Önce kendin için, belki de en çok kendin için sorumluluklarını ertelememektir. Vicdanının ve yüreğinin hesap sormasına fırsat bırakmadan, intikam ve öfke duygularıyla sevdiğine kırılmadan, kibir ve azamete kapılmayıp değeri salt varlığında olan sevdiğini aramak, hatırlamak ve duyumsamak için beklenmemelidir.

Sonuç olarak etrafımız ne kadar vefasızlık örnekleriyle dolu olursa olsun, bunlar bize örnek olmasın. Kalplerimiz huzurlu, sevgi ve dostluklarımız kalıcı ve hayatımız anlamlı olsun diyorsak, vefalı olmayı temel bir görev olarak bilip, unutmayalım. Gerçek şudur ki, ömür sınırlı fakat Allah bakidir. O'na ve O'nun gönderdiği dinin ilkeleri gereği ailemize ve çevremize vefalı olmak, hem bu dünyada, hem de ahirette mutlaka karşılığını bulacaktır. Böyleyken, bu dünyada bazen hiç karşılık görmesek dahi, Allah rızasını kazanmak için herkese ve her şeye vefa göstermeye değer mi?

Ahde vefa çizgisi

“Vefa” yalnız İstanbul’da bir semt adı olarak hatırlanmamalıdır. Bilakis vefa, sadakat, sözünde durma, sevgide sebat, asaletli dostluk olarak Allah ve Rasulüne vefayı hatırlatmalıdır.

Kur’an’da ahde vefa

İnsan, öncelikle “bezm-i elest”de (Bkz. A’raf, 172.) (halk arasında deyimiyile “kâlû belâ” da) vermiş olduğu ahde vefa göstermelidir. Yani Allah’a verdiği sözde durmalıdır. Zira ahde vefa, söz vermek, sözünde durmak, sevgi ve dostlukta sebat etmek demektir. Nitekim

“ahd” kelimesinde hem yemin, hem de kesin söz verme anlamı bulunması dolayısıyla Yahudi ve Hristiyan kutsal kitaplarına Ahd-i Atik (Tevrat) ve Ahd-i Cedid (İncil) denilmektedir. Cenab-ı Hak, İsrailoğullarından, namaz kılıp zekât vereceklerine, peygamberlerine inanıp onları destekleyeceklerine ve Allah’a kullukta samimi olacaklarına (Maide, 12.), anaya babaya, yakınlara, yetimle-

re, düşkünlere iyilik edeceklerine (Bakara, 83.), birbirlerinin kanını dökmeyeceklerine, birbirlerini yurtlarından çıkarmayacaklarına (Bakara, 84-85.) dair söz almıştır. Fakat İsrailoğulları, Allah'a verdikleri sözü yerine getirmemiş, ahitlerini bozmuştur. (Maide, 13.) Kur'an, ahde vefayı, iman ederek Allah ile ahitleşme ve insanlara karşı da sadakat gösterme şeklinde olgun bir mümin vasfı olarak anlatmaktadır. (Bkz. Mü'minün, 8.) O halde ahd, ister Allah'a, ister insanlara karşı verilmiş olsun mutlaka yerine getirilmesi gereken bir vecibedir. (Bkz. Bakara, 177.) Allah Teala ahde vefa gösterenlere şu müjdeyi vermektedir; "Siz bana verdiğiniz ahde sadık kalın ki, ben de size verdiğim ahdi ifa

edeyim." (Bakara, 40.) Yani İslam'a girerek, benim emir ve yasaklarıma uyun ki, ben de sizi vaat ettiğim af ve rahmetimle (cennetimle) ödüllendireyim. (Tefsir, Ibn Kesir, I, 57.)

Ahde vefanın bir başka tezahürü de şöyledir: "Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine

getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir." (Ahzab, 23.) Bu ayetin sebebi nüzulünü Enes b. Malik şöyle nakleder: Enes b. Malik'in amcası Enes b. Nadr, Bedir gazvesine katılmadığı için çok üzülmüş ve Hz. Peygamber'e gelerek "Müşriklerle yaptığın ilk savaşta bulunmadım. Eğer Allah müşriklerle tekrar savaşmayı müyesser kılsa ne yapacağımı da görecektir" demiştir. Nitekim bir yıl sonra Uhud savaşı olmuş, Enes b. Nadr en ön saflarda yerini almıştır. Fakat bir ara Müslümanlar, okçuların yerini terk etmesinden dolayı dağılınca Enes b. Nadr: "Ya Rabbi, şunların yaptıklarından özür diliyorum." diyerek hiç düşünmeden hemen ileri atılmış ve orada şehit düşmüştür. Enes b. Malik der ki; "Biz onun cesedi üzerinde seksen küsur yara saydık. Bir kısmı kılıç darbesi, bir kısmı da mızrak ve ok yarasıydı. Amcamı tanıyamadık, onu ancak kız kardeşi halam Rübeyye bt. Nadr parmaklarından tanıyabilirdi. (Tirmizi, Tefsir, 34.) İşte Bedir, Uhut ve tüm savaşlarda görüldüğü gibi Hz. Peygamber'i yalnız bırakmayan, Hz. Hamza, Hz. Mus'ab, Hz. Enes, Hz. Ömer, Hz. Ali ve binlerce samimi dostun canları ve mallarıyla gösterdikleri vefa.

Hz. Peygamber'de ahde vefa

Hiç şüphesiz ahde vefanın en güzel örnekleri Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yaşayışında görülmektedir. Abdullah b. Ebi'l-Hamsâi şöyle bir olay nakleder: Hz. Peygamber ile kendisine peygamberlik verilmezden önce bir yerde buluşmak üzere konuşmuş ve vaatleşmiştik. Fakat unutmuşum, üç gün sonra aklıma geldi ve hemen konuştuğumuz yere gittim. Baktım ki orada bekliyor. Beni görünce, "Ey genç delikanlı! Bana biraz sıkıntı verdin çünkü (sözümün gereği) üç günden beri burada bekliyorum." dedi. (Ebü Dâvud, Edeb, 90.) O, kendisine bir hafta süt emziren dadısı Ümmü Eymen'i ömrü boyunca unutmamış, yıllarca kendisine bakan sütannesi Halime'ye devamlı hürmet etmiş, sütkardeşi Şeyma'yı Huneyn savaşından sonra esirler arasında görünce dayanmamış, onu kabilesine hediyelerle göndermiştir. Bu hadiseden sonra Şeyma'nın Müslüman olduğu nakledilir. Çocukluğunu yanında geçirdiği Ebu Talib'in hanımı Fatıma'yı, "ikinci annem" diyerek taltif ve hürmet etmiştir. Müslümanlara kucak açan Habeş Necası'sini ise Hristiyan olmasına rağmen daima hayırla yadetmiş, öldüğünde cenaze namazını kılmıştır. (Bkz. Buhari, Cenaiz, 4.) Hz. Peygamber

(s.a.s.) bir defasında yanına gelen bir ihtiyar kadına fazla ikramda bulunmuştu. Sebebinin sorularına "Bu kadın, Hatice'nin sağlığında bize gelir giderdi. Ahde vefa dindedir." şeklinde cevap vermiştir. Nitekim anne ve babaya vefa göstermenin şartlarından birisi de onların dost ve akrabalarını arayıp sormaktır. (Müslim, Birr, 11.) İnsanlar arasındaki muhabbetin kesilmesi şeytanın hoşuna gider. Zira Kur'an bu hususa şöyle işaret eder: "Kullarıma söyle; sözün en güzelini konuşsunlar. Sonra şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan insanın apaçık düşmanıdır." (İsra, 53.) Allah için olan muhabbet, devam eden sevgidir. Dünyalık için olan muhabbetler tez geçer ve devam etmez. Peygamberimiz (s.a.s.) Allah için birbirlerini seven ve menfaat gözetmeyen kimseleri arşın gölgesi altında gölgelenecek kimseler olarak belirtmektedir. (Buhari, Hudud, 19.) Yine Peygamberimiz (s.a.s.), ahde uygun hareket etmeyi imandan

saymış, ahde aykırı davranmayı ise nifak alametleri arasında göstermiştir. (Müslim, İman, 106.) Peygamberimiz "seyyidü'l-istiğfar" duasında "Allah'ım! Gücüm yettiği kadar ahbine ve vaadine sadakat gösteriyorum." (Buhari, Daavât, 16.) diyerek, ahde vefaya riayet etmenin önemini ve bu hususta samimi olmayı bizlere hatırlatmaktadır.

Hz. Peygamber'in vefası bir başka açıdan şöyle düşünülebilir: Peygamberimiz (s.a.s.) kimseye müyesser olmayan semalar ötesi seyahate, ruhundaki vefa duygusu sayesinde muvaffak olmuştur. Zira o, miraçta gökler arası âlemlere gitmiş, Sidretü'l-Münteha'ya ulaşmış, cennetin cazibedar güzelliklerini görmüş, peygamberlerle görüşmüştür. Gözlerin kamaştığı ve gönüllerin hayrette kalıp kendinden geçtiği o mutlular âlemini, ümmetine olan vefa duygusuyla terk edip ümmetine geri dönmüştür. Ona cennetleri unutturan, ümmetine ve dostlarına karşı olan vefa duygusuydu. Nitekim

Allah için olan muhabbet, devam eden sevgidir. Dünyalık için olan muhabbetler tez geçer ve devam etmez.

o rahmet peygamberi, mahşer günü tüm peygamberlerin "nefsi, nefsi!" dediği bir zamanda, "ümmeti, ümmeti!" diyerek ümmetini almadan cennete girmeyecektir. (Müslim, İman, 322.) Bir anlamda o, bu ızdı-

raplı ve elemli dünyaya yeniden dönerek ümmetine vefayı öğretmek istemiştir. Hz. Mevlana'nın ifadesiyle belki o, yetmiş iki millet içine dönüyor, tattıklarını onlara da tattırmak, duyduklarını onlara da duyurmak istiyordu. İşte peygamberane tavır ve peygamber yolu budur. Bu açıdan Allah'a ve ahirete inanan bir insan, vefa duygusuyla hareket etmeli ve ahde vefalı olmalıdır. Gerçekten yürekte inanmış bir insanın artık vefasızlık etmesi düşünülemez.

Günümüz toplumunda ahde vefa

Toplumda vefa, gönüllerin bütünleşmesi ve karşılıklı saygı ile ortaya çıkar. Zira kalbi ve ruhi hayatı olmayan toplumlarda vefadan bahsetmek bir hayli zordur. Nitekim konuşurken doğru beyanda bulunma, verdiği sözlerde, ettiği yeminlerde vefalı olma öncelikle gönül hayatına bağlıdır. Kendini yalan ve aldatmadan kurtaramayan; her an verdiği söz ve yeminlere muhalif hareket eden ve bir türlü yüklendiği mesuliyetlerin ağırlığını hissetmeyen kişilerden vefa beklemek çok gerçekçi olamaz. Bu açıdan vefa, dost ikliminde yetişen bir gül bahçelerine benzer. Zira vefa, duyguda, düşüncede, tasavvurda aynı şeylerin paylaşılmasını hissettirir. Kinler, nefretler, kıskançlıklar ise onun olduğu yerde hayat bulamaz. Şu halde toplumdaki vefa, sevginin, mürüvvetin bağrında boy atar, gelişir, düşmanlık ikliminde ise bir anda söner gider. Yuva, vefa duygusu üzerine kurulmuş ise devam eder ve canlı kalır. Millet bu yüce duygu ile faziletlere erer. Devlet, kendi raiyetine karşı ancak bu duygu ile itibarını korur. Fakat vefa düşüncesini yitirmiş bir ülkede, ne olgun fertten ne emniyet vadeden yuvadan, ne de istikrarlı ve güvenilir bir ortamdan bahsetmek mümkün değildir. Böyle bir millette toplum birbirlerine karşı kuşkulu, yuva kendi içinde huzursuz, devlet raiyetine karşı duyarsız ve her şey birbirine karşı yabancıdır. Oysa vefa, fertlerin birbiriyle kaynaşıp bütünleşmesini temin eder. Vefa sayesinde tefrika ortadan kalkar, toplum bütünleşerek birlik ve beraberlik tesis eder. Böylece toplum, vefa duygusuyla olgunlaşmış ve onun kenetleyici ruhuyla kuvvetlenmiş olur.

Netice

Vefa, dosta ait bir sıfattır. Dost, dostunu asla terk etmez. Dostluğun devamı da ancak vefaya bağlıdır. Bu bağlamda Hz. Peygamber (s.a.s.), Medine’de öncelikle muhacir ve ensar kardeşliğini tesis etmiştir. Bu temelden sonra dostluk anlayışı ve vefa şuuru medeniyet olarak dünyaya yayılmıştır. Bizler de millet olarak bu medeniyeti coşkulu ve heyecanlı, azimli ve kararlı bir şekilde insanlığa tanıtmış, İslam’ın hoşgörüsünü çevremize göstermişiz. Fakat beklenmedik bir kısırga bizleri sağa sola dağıtınca, verimli topraklarımız çöle dönmüş, güllerin yerini dikenler almış, bağ bozulmuş, sanki bağban ölmüş, kaza-

Vefa, dosta ait bir sıfattır. Dost, dostunu asla terk etmez. Dostluğun devamı da ancak vefaya bağlıdır.

nılan faziletler eriyip yok olup gitmiştir. Muhtemelen dünyevi menfaat için üzerlerine aldıkları mükellefiyetlere vefasızlık edip bir kenara çekilenler, bu meşakkatlere bir gün bile tahammül gösteremeyip dışarıda duranlar, şimdi hasret ve nedamet içindedirler. Ancak Cenab-ı Hakk’ın en

çok sevdiği amel, Allah’ın adının gönüllere nakşedilmesi ve İslam’ın güzelliklerinin yeryüzüne yayılmasıdır.

Şu halde “vefa” yalnız İstanbul’da bir semt adı olarak hatırlanmamalıdır. Bilakis vefa, sadakat, sözünde durma, sevgide sebat, asaletli dostluk olarak Allah ve Rasulüne vefayı hatırlatmalıdır. Ey peygamber yolunun takipçileri vefa düşüncesiyle sözleştiği yerden ayrılmayan vefalı dostlar! Ahde vefa gösteren er oğlu erler! Mertliği, yiğitliği, sevgiyi, saygıyı, hoşgörüyü “vefa” şeklinde unutmuş gönüllere hep beraber ulaştıralım. Belki böylece bazı vefalı dostları, ümitsizlik ve yeisten kurtarabiliriz. Nitekim Mehmet Akif Ersoy, 1918 yıllarındaki hissini ve ye’sini şöyle anlatmaktadır:

“Vefa yok, ahde hürmet hiç, emânet lafz-ı bî medlûl; / Yalan râyiç, hiyânet, mültezem her yerde, hak meçhûl! / Yürekler merhametsiz, duygular süfli, emeller hâr, / Nazarlardan taşan mana ibadullahı istihkar.” (Safahat, s. 456.)

Yaşamak; vefasını yitirmiş bir ahd

Bir eşyaya vefasızlık etmek duygusu, yaşadığımız yüzyıla çok tanıdık gelmiyor. İnsanın eşyaya vefa göstermesini anlayabilecek bir ahlaki inceliği, derinliği kaybedeli çok uzun zaman oldu.

Tavan arasında tozlanmış eşyaları sağa sola çekerken, arada bir eline geçirdiği eşyayı inceliyordu genç adam. Bir kenarda porselen tabaklar duruyordu. Hemen yanında birkaç mumluk, kumaşı iyice yıpranmış bir tek kişilik koltuk, yıldızları dökülmüş bir abajur.

Yaşlı kadın o kadar sessiz yaklaştı ki eşyalardan ayırt edemeyecekti genç adam.

“Anneanne neden tutuyorsun bunca eşyayı?”

Kadın sustu.

Eline aldığı ağzı kırık vazoya, sevdiği adama bakar gibi baktı.

“Kırık dökük şeyler var, birçoğu kullanılmaz ki bunların anneanne”

“Vefasızlık mı edeyim?” dedi yaşlı kadın ve sustu. Bakmaya devam etti.

Bir eşyaya vefasızlık etmek duygusu, yaşadığımız yüzyıla çok tanıdık gelmiyor. İnsanın eşyaya vefa göstermesini anlayabilecek bir ahlaki inceliği, derinliği kaybedeli çok uzun zaman oldu.

İnsanın yaşadığı çağda belirleyici olan, ekonomik, siyasi, sosyal, politik atmosfer, insan ahlakını dönüştürmeden varlığını sürdüremeyeceğini bilir. Ve sahip olduğu tüm araçlarla, yeni ahlak modelinin ve dolayısıyla “yeni hayat”ın kodlarını gündelik hayatın en ince ayrıntılarına nüfuz edebilmesi için gayret sarfeder.

Cumhuriyet ilanından sonra bir proje olarak elit-

lerden başlayarak halka yayılan modernleşme süreci, dönem romanlarında insan hayatındaki dönüşümleri çok belirgin özellikleriyle anlatır. Yeni insan, yeni ahlak eskiyle bazen derin ve hüznü bazen de mizahi nitelikleri öne çıkan çatışmalar yaşarlar.

Yeni hayat, yeni ahlaki ilkeler ölçüğünde kurulabilir. Burada yeni hayat derken hiç şüphesiz bütün bireysel ve toplumsal normların köklü değişimlerinden söz ediyorum.

Yeni hayatı kuran güç, mevcut ahlaki normları kendi iktidarını pekiştirecek, meşrulaştıracak ölçüde değiştirmek ve değiştiremiyorsa toptan ortadan kaldırmak zorundadır. Aksi halde cari olan her ahlaki değer gayrimeşru iktidar kurgusunun karşısına çıkacak ve insanlarda bu gücün ortadan kaldırma umudu ve çabasını diri tutacaktır.

Modern dünyanın iktidar kurgusunu belirleyen büyük ölçüde ekonomik kazanımlar ölçüğüdür. Bütün insanlar, büyük ekonomi güçlerinin kurguladığı yeni hayat projelerinin bireyleri olabilmek için gerekli oryantasyondan geçiriliyorlar.

Bir model geliştirilirken, bu modelin kodları insanların metafizik derinliklerine kadar yerleştirilmezse kalıcı ve güçlü olması düşü- nülemez.

Kapitalizm, basitçe geçirilemeyecek kadar spesifik ahlak öğretilerini geniş kesimlere yayma becerisi göstermiştir. Bunu fiziksel bir şiddet kullanma ihtiyacı duymadan, insanların oldukça heyecan ve neşeyle dahil olabilecekleri bir dil kullanarak yapma becerisi ayrıca tartışılabilir.

Siyasi ya da ekonomik iktidarları asıl güçlendiren insanların gönüllülüğüdür. Bu gönüllü olma durumunu pekiştirebilmek için psikolojik – sosyolojik tüm verileri kullandığını söylemeye bile gerek yok.

Kapitalizmin ürettiği modern ahlak, insanların dinle, gelenekle, günahla, ayıpla kurduğu ilişkiyi temelden değiştirmiştir. İnsanın daha çok tüketmesine, daha çok eğlenmesine, daha çabuk sıkılmasına, daha umursamaz olmasına, daha acımasız olmasına, daha şefkatsiz, daha vefasız olmasına engel ne varsa görünür alandan uzaklaştırmak olmazsa olmazdır.

Büyük bir zenginlik kaynağı olan kanaat, modern tüketim ahlakında insanın düşkünlüğüne, zavallılığına, güçsüzlüğüne, kaçışına karşılık gelen bir anlam dünyasına itildi. Kanaatkar olduğunu söyleyen insanlara yarı acımalı gözlerle bakıyoruz artık.

Bu duyguları hatırlatan tüm kavramların görünür olmaktan hızla uzaklaşmasını ya da anlam kaymasına maruz bırakılarak olumsuz çağrışımlara neden olmasını böyle düşünebiliriz.

Şöyle örnekleyebilirim belki. Kanaat, yakın zamana kadar insanın sahip olabileceği en büyük zenginlik olarak telakki ediliyordu bu toplumda. Zira Mübarek Elçi bunu çok yalın bir dille yaşamış ve anlatmıştır.

Bu kadar büyük bir zenginlik kaynağı olan kanaat mo-

dern tüketim ahlakında insanın düşkünlüğüne, zavallılığına, güçsüzlüğüne, kaçışına karşılık gelen bir anlam dünyasına itildi. Kanaatkar olduğunu söyleyen insanlara yarı acımalı gözlerle bakıyoruz artık. Kanaat etmek ancak son ihtimal olarak değer taşıyor.

Yakınlarda televizyonlarda gösterilen bir reklam

filminde kanaat edenle, hırs yapan arasındaki görsel fark bu kavramların hani değer düzeyinden tanımlandığını göstermek için çok iyi bir örnek.

Vefa da böyle kavramlardan.

Kavramlardan derken, bir davranış ve duygu olarak insan hayatındaki karşılığından söz ediyorum. Dilde vefa kelimesinin çağrıştırdığı derin, müşfik, masalsı anlam dünyasını muhafaza edebilirsek, davranış olarak da muhafaza edebiliriz.

İnsanın başka insanlarla, eşyayla, kainatla ve en önemlisi Allah'la kurduğu varoluşsal ilişkinin seyrini belirleyecek kadar önemli kelimeler, modern ahlak öğretilerinde, anlam kaybına uğratılıyor.

Kanaat ve mesela vefa ve mesela merhamet gibi kelimeler insanın insanı sömürmesine mani kelimelerdir.

Vefa kelimesini ve vefanın tüm davranış prototiplerini kaybettiğimizde neyi kaybetmiş oluyoruz?

En başta adaleti. Vefa, adaletin hemen yakın dairelerinde yer alıyor.

Yavaş yavaş ortadan kaybolduğunda, büyük kalabalıklarda, büyük gürültülerde ayak sesini duymadığımızdan gidişini bile fark edemediğimiz vefa, hayatımızda olmayınca ne kaybediyoruz?

Basit sorular hayatımıza geniş kapılar açabilir. Hiç lafı dolandırmadan, cesaretle kendi kendimize soracağımız ve suçu toplum denilen muhay-

yel kitleye atmadan, doğrudan kendimize yöneltmemiz gereken bir sorudur bu.

Ben vefalı bir insan mıyım?

Bu kadar uzun girişler yaptığıma bakmayın siz. Basitçe bu soruyu sorun kendinize.

Ne oldu da eşyaya vefa göstermek kadar ince bir ruh taşıyan bu toprakların insanları, zaman geçtikçe eşyaya, insana ve hiç şüphesiz Allah'a böylesi bir vefasızlıkla yaklaşıyorlar?

Yazı ilerledikçe kendimle bir çatışmaya düştüğümü dürüstlikle söyleyeyim. Vefa eksikliğinden mütevellit kaybettiğimizi düşünmekten kendimi alıkoyamıyorum. Çok değerli şeyler, hayatıma tekrarı söz konusu bile olmayacak anlar katan dostlarım.

Vefa borcu demiş bizden öncekiler. Ağızlarına sağlık. Vefa bir borçtur en nihayetinde. İnsanın insan olmağının bor-

Vefa bir borçtur en nihayetinde. İnsanın insan olmağının borcudur.

durudur. Kibirlenen insan varolan her şeyin kendinden ve kendi için olduğu vehmine kapılıyor. Ve fakat işte varolmak bir vefa borcu içine düşmektir diyelim biz.

Varoluş özüne bağlıdır vefa. Hiçbir gerekçeye sığınmaksızın mutlak anlamda söze sadık kalmaktır vefa.

Ömrü vefa etmek, diyor bizden öncekiler. Ağızlarına sağlık. Ömrümüz vefa ettiği ölçüde kendi varolma sebebimize vefa göstereceğiz diyorlar bir şekilde. İç içe vefa halkalarında vefalıların en vefalısına dönüyoruz yüzümüzü.

Sözü sözün mutlak sahibine yüzümüze dönerek bitirelim geleneğe uyarak;

“Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahbine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükafat verecektir.” (Fetih, 10.)

Ahde vefa deyip susalım biz de.

İki vefalı dost: Mümin ve cami

Nasıl ki insan derdini çekinmeden sıkılmadan açabileceği, en yakın, en candan, vefakâr bir dost arar kendine, cami de öyle vefakâr bir dost mekân.

Müslüman mabedinin adı "secde edilen yer" anlamında Mescit, ya da "müminleri çatısı altında toplayan" anlamında Cami'dir.

Secde, kulun Allah'a en yakın olduğu an... O zaman mescit/cami, ibadet mahalli olma özelliğinin yanında kulun Allah'a yakınlık kesbettiği özel mekân... Nasıl ki insan derdini çekinmeden sıkılmadan açabileceği, en yakın, en candan vefakâr bir dost arar kendine, cami de öyle vefakâr bir dost mekân. Başu daralanın gideceği, dertlinin derdini dökeneği, sıkıntısını gidereceği, başka sığınacak yer bulamayanın sığındığı istinatgâh, iltica evi... Bu evin kapısı kapanmaz, kapanmamalı. Gece gündüz gidilebilecek tek ev bu ev... Bu eve gir-

mek için randevu almak gerekmiyor, nasıl vefakâr bir dost ile ilişkilerde protokol olmazsa. Dahası ne kadar samimi, candan dostunuz, arkadaşınız, akrabanız olsa da başkasının evine destursuz giremezsiniz. Gecenin bir yarısı en sevdiğiniz ahbabınızın kapısını çalmaya cesaretiniz olmaz. Ama camiye girerken öyle değil! Rasulüallah (s.a.s.) vaktisiz girdiğimizde kendi evimiz dahi olsa habersiz girmememizi tavsiye ediyor. (Buhari, Nikah, 121; Müslim, İmare, 180-185.) Oysa camiye girmek için böyle bir zorunluluğumuz yok. Hangi durumda olursak olalım, hangi vakit olursa olsun, hele dert ortağı olacak vefalı bir dost dahi bulamadığımız durumda şairin;

"Beni kimseler okşamaz madem,

Öp beni alınımdan, sen öp seccadem."

dediği gibi kendisine sığınıp sıkıntımızı atacağımız en rahat ve en emin yerdirdi orası.

Ashaptan Ebu Umame dünyevi sıkıntılardan bunalmıştır. Namaz vakti dışında mescide kapanır.

Rasulullah Efendimiz (s.a.s.) mescide girdiğinde onu görür ve: "Ya Eba Umame! Namaz vakti değil, niçin mescitte oturuyorsun?" diye sorar.

"Yakama yapışan sıkıntılar ve borçlar yüzünden ya Rasulellah!" cevabını verir Ebu Umame.

Efendimiz (s.a.s.): "Sana bir dua öğreteyim mi? Onu söylediğin zaman Allah (c.c.) sıkıntılarını giderir ve borcunu ödetir." buyurur.

Ebu Umame: "Evet ya Rasulellah" der. Efendimiz (s.a.s.): "Sabah ve akşam;

'Allah'ım! Gam ve kederden, acizlikten ve tembellikten, korkaklık ve cimrilikten, borcun baskısından ve düşmanların kahrından sana sığınırım!' de." buyurarak bu duayı öğretir.

Ebu Umame der ki: "Bunu yaptım, Allah sıkıntımı giderdi, borcumu ödeme imkanı verdi." (Ebu Davud, Salat, 367.)

Yurt dışı hizmetlerim sırasında bir pazar günü, kuşluk vakti ders hazırlığı için camiye girdiğim-

Mümin ve cami birbirlerini onaran iki vefalı dosttur.

de, bir gencin caminin ortasında kibleye dönük diz çökmüş vaziyette oturduğunu gördüm. Hristiyanların kilise ayin saatinde muhtemel ki bu gencimiz de ibadet ihtiyacını ya da sıkıntısını gidermek için camiye gelmişti. Modern hayat, sıkıntıyı giderme yöntemleri olarak birçok alternatifler koyar insanın önüne. Oysa sıkıntıların atılacağı manevi sığınma merkezleridir camiler. Ebu Umame onun için başka yer aramamış, camiye sığınmıştır bu gencimizin ve birçoklarımızın yaptığı gibi. Çünkü camiye sığınan Allah'a sığınmış demektir. Hayatı yaratan ve yöneten Allah'a iltica ederek ancak sıkıntılar bertaraf edilebilir. Çünkü Allah müminlerin dostudur ve O'ndan daha vefalı dost olamaz. Bu nedenle Rasulü Allah Efendimiz Hz. Bilal'e: "Ey Bilal! Namaza çağırarak bizi rahatlat" buyurarak, huzurun ve mutluluğun Allah ile beraber olmaktan olduğunu ifade etmiş. Onun için Rasulü Allah (s.a.s.) can pazarının yaşandığı savaştan döndüğünde dahi, evine girmeden önce mescide giriyor, iki rekât tehıyyetü'l-mescid namazı kılıyordu. (Müslim, Müsafirun, 72.)

Allah Teala mescidi kendi adına izafe ederek "Beytullah/Allah'ın Evi" ifadesini kullanıyor. (Bakara, 125.) Buna göre caminin vefakar müdavimleri, Allah'ın evinde ve O'nun misafiri olarak bulunuyor demektir. Cami ile dostluk köprüsü kuran, Allah ile vefada örneği olmayan eşsiz bir dostluk ilişkisi içersinde, orada oturan Allah'ın meclisinde bulunmuş demektir. Böylesine yüce, böylesine kerim bir Zat'ın misafiri olmak... Taberani'nin İbn Mesud'dan rivayetinde Rasulü Allah şöyle buyurmuşlar: "Yeryüzünde Allah'ın evleri mescitlerdir ve misafirine ikramda bulunmak Allah üzerine bir haktır..." (Taberani, 10/161, Nr:10324.)

Ev sahibine nisbetle bu misafirlik büyük bir lütuf olmakla beraber, bu kutlu evin seçkin misafirlerinin arasında yer almak da ayrı bir lütuftur. Bu evin en gözde, en seçkin, en değerli misafiri Rasulü Allah Efendimiz... Bu evin baş köşesine oturmaya layık olan O... Aynı evde misafir olmak... Aynı zamanda gerçekleşme de, değil mi ki O'nunla, ahab-ı güzin efendilerimizle ve diğer seçkin misafirlerle aynı evin misafiri olarak kayıtlara geçiyorsunuz. Orada her bulunuşunuzda onlarla iman ve eylem birliği içinde olduğunuzu, aynı zamanda onlarla olan ünsiyetinizi, muhabbetinizi, onlara sadakatle bağlılığınızı ispat ve ilan etmiş oluyorsunuz.

Kaybetmeye yüz tuttuğumuz değerlerimizden bi-

risidir vefa... Fuzuli'nin şu şikayeti bu kaybın yeni bir şey olmadığının işareti:

Vefa her kimseden kim istedim, ondan cefa gördüm,

Kimi kim bîvefa dünyada gördüm, bîvefa gördüm.

Her kimden vefa istediysem ondan cefa gördüm;

Kimi gördüysem vefasız dünyada, onu vefasız gördüm.

Merhum Âkif de, Safahat'ına almadığı şiirlerinden birisinde,

"Namerde değil, merde değil, ferde inanma!

Ben herkesi hayretle temaşadan usandım"

derken bu ızdırabını dile getirir ve çevresindeki vefasızlıktan yakınır. Efendimiz'in Taif dönüşü son umut kapısı olarak gördüğü akrabalarından beklediği vefayı göremediğindeki Allah'a yakarışı da bunu anlatır: "İlahî, huysuz ve yüzsüz bir düşmanın eline beni düşürmeyecek, hatta hayatımın dizginlerini eline verdiğim akrabamdan bir dosta bile bırakmayacak kadar bana merhametlisin..." (Hamidullah, İslam Peygamberi, 1/113.)

Vefa sadece insanda olan ve onda aranan bir özellik midir? Eşref-i mahlûkât olan insanın bu vefasızlığına karşı, vefasıyla ve sadakatiyle ashab-ı kehf'in peşinden ayrılmayan köpeğin durumu Kur'an-ı Kerim'de, ashab-ı kehfle beraber anlatılmakta (Kehf, 18.) Rasulü Allah Efendimiz'in, üzerinde hutbe okuduğu hurma kütüğü ile olan diyalogu ve ona gösterdiği iltifat (Buhari, Menakıb, 25.), "Uhud bizi sever, biz Uhud'u severiz" ifadesiyle bir dağ ile olan sevgi alışverişi (Buhari, Cihad, 71.)... Bu ve benzeri örnekler biz insanların dışındaki varlıkta da vefa ve sadakatin olduğunu ifade ediyor.

Cami ile ilişkisinde mümin vefalı olmalıdır. Mescitlere devam etmeyi alışkanlık haline getirmesi, kişinin mümin oluşunun alameti sayılmış. (Tirmizi, İman, 8; İbn Mace, Mesacid, 19.) Arşın gölgesinde yer alacak olan yedi sınıftan birinin de kalbi camiye bağlı olan, yani camiye karşı vefalı olan, cami ile köprüleri atmayanlar olduğu ifade edilmiş. (Buhari, Ezan, 36; Müslim, Zekat, 91.) Rasulü Allah Efendimiz, bizzat gayret ve katkılarıyla inşa edilen ilk mescit olan Kuba mescidiyle karşılıklı gönül bağı kurmuşçasına, dost ziyareti yapar gibi cumartesileri onu ziyaret etmiş (Buhari, Tatavvu, 2-4; Müslim, Hac, 515, 522.) Orada iki rekât namaz bir umreye bedel sayılmış (Nesai, Mesacid, 9; İbn Mace, İkametü's-salat, 197.)

Her alanda örneğimiz olan Efendimiz'in, Medine'ye hicretinde başını sokacak bir eve sahip olmadan mescit inşasına girişmesi, evini mescide bitişik inşa edip ömür boyu mescit ile komşu yaşaması, bu konuda onlarca emir ve tavsiyesi, cami algımız ve mümin-cami arasındaki vefa ilişkisinin nasıl olması gerektiği konusunda bize yeterli bilgiyi vermektedir.

İbadethane olma özelliğiyle camiler, yaratılış gayesi Allah'a ibadet etmek olan insanın, Allah'la yaptığı sözleşmenin en belirgin ve en etkin uygulama alanlarıdır aynı zamanda. Allah, yarattığı en şerefli varlık olan insanı ibadetle mükellef kılmış ve ona şöyle hitabetmiş: "Ey Adem oğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır, bana kulluk ediniz, doğru yol budur, demedim mi?" (Yasin, 60, 61.) "Sadece Allah'a kulluk etme" konusunda vefakar müminin en güçlü şahidi, kulluğun en güzel şekilde icra edildiği yerler olan camilerdir. Ayrıca tüm hayatın kulluk bilinci çerçevesinde şekillenmesinde de camiler en önemli merkezlerdir.

Mümin ve cami birbirlerini onaran iki vefalı dosttur. Erkeği, kadını, büyüğü, küçüğü, genci, ihtiyarı tüm inananların kendilerini yetiştirdiği, olgunlaştırdığı, kırılan dökülen yanlarını tamir ettikleri mekânlardır camiler. Mümin, içinde rahmet ve minnetle yadettiği ecdadından aldığı kutlu mirası elinden tutup getirdiği geleceğinin güvencesi evladına yine camide devreder. Sadece caminin kubbesi, minaresi, şadırvanı değildir evladına devrettiği. Çocukları Allah kelamıyla orada tanışır, peygamber varisleriyle orada buluşur, rahmani ve nebevi terbiyeyle orada yetişir, adab ve erkânı orada öğrenirler. Allah'a ve ahirete olan samimi imanları ile, namazları-zekâtları ile, Allah'tan başkasından korkmayan duruşlarıyla müminler camiye madden ve manen imar ederler.

Mümin, vefakâr bir dost olarak ömür boyu irtibat halinde olduğu camiden, son deminde de vefa görerek bu dünyadan göç eder. Hayatının son anındaki dünyaya vedası, doğup büyüdüğü, yatıp kalktığı, yiyip içtiği evinden değil camiden olur. Doğduğunda minarelerinden yükselen ezan sesi ile dünyaya adımını atmıştır, bu dünyadan giderken de cami onu sinesine alır, günde beş defa bir araya geldiği mümin kardeşleriyle son defa buluşturur, onların hüsn-i şehadetlerinin, hayır dualarının şahidi olarak öylece ebediyete uğurlar.

Hız. İbrahim ve inkârcı babaya vefa

Kur'an'da Hz. İbrahim kadar, babasıyla olan ilişkisine çokça yer verilen başka bir peygamber yoktur. Hz. İbrahim'in inkârcı babasına karşı olan tevhit mücadelesi, bu mücadele sırasında takındığı tavrı dikkat çekicidir.

Vefa, öncelikli olarak tanımak, verdiği nimetlerin kıymetini bilmek, kulluk görevlerini eksiksiz yerine getirmek suretiyle Allah'a gösterilmelidir. Allah'tan sonra ise anne-baba, vefaya en layık insanlardır. Anne-babaya iyi davranmanın emredilmesi, onlara karşı vefanın

gereğidir. Nitekim Kur'an'da anne-babaya iyi davranmak emredildikten sonra, onlara gösterilmesi gereken vefa şöyle gereçlendirilmiştir:

“Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: “Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle)

rahmet et!" diyerek dua et." (İsra, 24.)

"Hz. İbrahim, ömrü boyunca Allah'a karşı vefa borcunu yerine getirmek için mücadele etmiştir. O'nun Kur'an'da yer alan bütün konuşmalarında ana tema, tevhit mücadelesidir. Bunun sonucu olarak kulluk ve risalet görevini yerine getirdiği Kur'an tarafından da onaylanmıştır." (Necm, 37.) Kur'an'da Hz. İbrahim kadar, babasıyla olan ilişkisine çokça yer verilen başka bir peygamber yoktur. Hz. İbrahim'in inkârcı babasına karşı olan tevhit mücadelesi, bu mücadele sırasında takındığı tavır dikkat çekicidir. Meryem suresinde babasıyla olan konuşması şöyle yer almaktadır:

"Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?"

"Babacığım! Doğrusu, sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy ki seni doğru yola iletayım."

"Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahman'a isyankâr olmuştur."

"Babacığım! Doğrusu ben, sana, çok esirgeyici Rahman tarafından bir azabın dokunmasından, böylece şeytana bir dost olmandan korkuyorum." (Meryem, 42-45.)

Hz. İbrahim'in babasına hitap şekli ve konuşma üslubundan, ona karşı derin bir sevgi ve saygı duygusuna sahip olduğu anlaşılmaktadır. Zira o, konuşmasında, herhangi bir hitap cümlesi kullanmaksızın veya farklı şekilde hitap edebilecekken "babacığım" hitabını kullanmayı yeğlemiştir. Bu hitap tarzında, samimiyet, içtenlik ve sıcaklık söz konusudur. Bunun yanında, konuşma sırasında hitap kelimesinin bir defa kullanılması kâfi görülebilir. Nitekim kavmiyle olan konuşmalarında "Ey kavmim" kelimesini bir defa kullanmaktadır. (Şuara, 70.) Ama Hz. İbrahim babasıyla konuşmasının her cümlesine "babacığım" hitabı ile başlayarak bu kelimeyi dört defa kullanmıştır. Bu hitap tarzı, sadece oğlun babayı hakka davet ederken gözettiği bir incelik ve titizliği değil, onun babasına duyduğu sevgi ve saygıyı da göstermektedir. Öte yandan bu hitap tarzıyla, Hz. İbrahim babasına olan sevgi ve saygısını sözlü olarak ifade etmiş olmaktadır. Sevgi ve saygının sözlü olarak ifade edilmesi, hem bu duyguların varlığının alâmeti hem de bu duyguların güçlenmesinin vesilesidir. Hz. Yusuf, Hz. İsmail ve Hz. Şuayb'ın kızının, peygamber olan babalarıyla konuşurken kullandıkları hitap kelimesini (Yusuf, 4; Saffat, 102; Kasas, 26.) Hz. İbrahim de inkârcı olan babasıyla konuşurken kullanmaktadır. Bu da baba olması hasebiyle Hz. İbrahim'in ona olan sevgi ve saygısını ifade ettiğini göstermektedir.

İbrahim (a.s.) ile babası arasındaki konuşma, çocuk ile baba arasında olması gereken saygının sınırını da göstermektedir. Zira babaya saygı ne kadar önemli ise ona olan saygıda aşırıya gitmek de o kadar tehlikelidir. İnsanlık tarihinde atalardan tevarüs eden din ve geleneğe sorgulamaksızın tabi olup, onları her türlü değerden üstün sayma anlayışının varlığı, bilinen bir gerçektir. Nitekim Hz. İbrahim'in kavmi de inançlarını gerekçelendirirken, atalarına atıfta bulunmaktadırlar. (Şuara, 74; Enbiya, 53.) Hz. İbrahim, atalara kayıtsız şartsız itaat edilen bir toplumda, söz ve davranışlarıyla babaya saygıda dengeli tavır göstermektedir. O, bu söz ve davranışlarıyla âdetâ şu ayeti tefsir etmektedir:

"Eğer, (anne-baban) hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığın bir şeyi bana ortak koşman için seninle uğraşırlarsa, onlara itaat etme. Fakat dünyada onlarla iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonra dönüşünüz ancak banadır. Ben de size yapmakta olduğunuz şeyleri haber vereceğim." (Lokman, 15.)

Hız İbrahim, babasını, yumuşak, saygılı bir üslupla Allah'a kulluğa davet etmesine karşın, babası ona aynı üslupla, "oğlum" diye değil, "İbrahim" diye ismiyle hitap etmekte, inancından vazgeçmediği takdirde onu tehdit etmektedir. Babanın tehdidi, taşlamak ve kötü söz söylemek şeklinde anlaşılması da, taşlama anlamının daha açık olduğu ifade edilmektedir. (el-Beğavi, Mealimu't-Tenzil, V, 234; eş-Şinkiti, Edvau'l-Beyan, Riyad, 1983, IV, 287.) Baba ile çocuk arasında çeşitli ihtilafların ortaya çıkması mümkündür. Hz. İbrahim, Allah'ın birliği gibi temel bir konuda ortaya çıkan ihtilafta, üstelik kendisini öldürmekle tehdit eden babaya karşı tavrını, herhangi bir düşmanlık ifadesi kullanmaksızın "Esen kal! Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz O, beni nimetleriyle kuşatmıştır." (Meryem, 47.) diyerek ifade etmektedir.

İbrahim peygamberin babası için olan hidayet talebini, Allah'a yakarışının bir parçası kıldığı anlaşılmaktadır. O, bu yakarış içinde babasına şöyle yer vermektedir:

"Babamı da bağışla. Çünkü o gerçekten yolunu şaşırarlardandır." (Şuara, 86.)

Hız İbrahim babasına uzun süre dua etmiştir. Peygamberliğinin ilk dönemlerinde verdiği bu sözün gereği olarak o, Mescid-i Haram'ı inşa etmesinden ve oğlu İsmail ile İshak'ın hayata gelmesinden sonrasına kadar babasına dua etmeye devam etmiştir. (İbnü Kesir, Tefsir, V, 236.) Zira İbrahim suresinde yer alan ayetlerden anlaşıldığına göre, (İbrahim, 35-41.) onun babası için yaptığı şu dua, Hacer ve İsmail'i Kâbe'nin bulunduğu yere yerleştirdikten, Kâbeyi inşa ettikten, İshak doğduktan sonra yapılmış bir duadır:

"Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni, ana-babamı ve inananları bağışla." (İbrahim, 41.)

Kur'an'da, cehennemlik oldukları ortaya çıktıktan sonra müşrikler için istiğfar etmek yasaklanmıştır. (Tevbe, 113-114.) Bunun ortaya çıkması, ya küfür üzere öldüklerinin malum olması, ya da öyle ölecekleri hakkında vahiy nazil olması bilinebilir. "İbrahim peygamber hayatta olduğu müddetçe ve iman eder ümidiyle babasına dua etmiş, şirk üzere öldüğünde ve durumu kesinleştiğinde dua etmeyi bırakmıştır." (İbn Kesir, Tefsir, III, 290; Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, IV, 454.)

Öte yandan Hz. İbrahim kendisini ateşe atan, ül-

İbrahim peygamber hayatta olduğu müddetçe ve iman eder ümidiyle babasına dua etmiş, şirk üzere öldüğünde ve durumu kesinleştiğinde dua etmeyi bırakmıştır.

kesini terk etmek zorunda bırakan saldırgan inkârcılara karşı net bir tavır takınmış, husumetlerine karşı onlara muhabbet besleme zilletini göstermemiştir. Onun bu örnekliliği Kur'an'da şöyle ifade edilmiştir:

"İbrahim'de ve onunla birlikte bulunanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine, 'Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir.' demişlerdi. Yalnız İbrahim'in, babasına, 'Senin için mutlaka bağışlama dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez' sözü başka." (Mümtehine, 4.)

Müfessirler tabiundan gelen rivayetlere dayanarak ayetin son bölümünü, yani "İbrahim'in, babasına, 'Senin için mutlaka bağışlama dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez.' sözünü ayetin ilk cümlesinden istisna etmektedirler. Buna göre ayet, İbrahim'in babasına dua için söz vermesinde müminler için örneklik olmadığını ifade etmektedir. Ancak ayetin son cümlesini, "Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız." cümlesinden istisna etmek de mümkündür. (İbn Atıyye, el-Muharraru'l-Veciz, V, 270.) Bu durumda ayetin anlamı şöyle olmaktadır: "Hani onlar kavimlerine, 'Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir.' İbrahim'in, babasına, 'Senin için mutlaka bağışlama dileyeceğim' sözünden başka (aramızda bir bağ kalmamıştır) demişlerdi." İbrahim peygamber, inkârcı babasıyla küfrü sebebiyle ilişkisini keserken, babası olması sebebiyle küfür üzere öldüğü sabit oluncaya kadar hidayeti için ona dua etmiştir.

Hız İbrahim'in babasına dua etmek için söz vermesi, tesadüfen söylenmiş bir söz olarak değerlendirilemez; zira kendisi bir peygamberdir. Öte yandan bu söz muhatapın kimliğinden bağımsız olarak da değerlendirilemez; çünkü muhatap herhangi bir insan değil, babasıdır. Hz. İbrahim'in babasına verdiği bu sözün gereğini yerine getirmesi, sözüne olan vefasını gösterdiği gibi, babasına duyduğu vefasını da göstermektedir. Onun bu konudaki tavrı, inkârcı ebeveye karşı takınılması gereken dengeli tavır ifade etmektedir.

Pedagog Ali Çankırılı ile

Çocuklara din öğretiminde *empati üzerine*

// Çocuk, anne babaya korku ile değil sevgi ile bağlanmalı. Çocuk sizi severse dininizi de sever. Gerçek bağlanma sevgi ile olan bağlanmadır. Çocuk Allah'a da sevgi ile bağlanmalı. //

Dini duyarlılığı ve kültürel kodları önemseyen bir millet olmamıza karşın, çocuklarımızla iletişimdeki tutum hatalarımız onlarda doğru dini algının oluşmasına engel olabilmektedir. Çocuklarda doğru dini algının oluşabilmesi bakımından doğru davranış biçimlerinin neler olabileceğini pedagog ve yazar Ali Çankırılı ile değerlendirdik.

Ailede dinî yaşayışın çocuk üzerinde nasıl bir etkisi vardır?

Bildiğiniz gibi, çocuğun kişiliği altı yaşına kadar aileden aldığı eğitimin şekline ve kalitesine bağlı olarak büyük çapta tamamlanmış olmaktadır. Ana rahmine düştüğü andan itibaren ailenin dinî yaşantısı çocuk üzerinde etkili olmaktadır. Ayrıca çocuk, başta anne baba olmak üzere, aile büyüklerini taklit ederek onlara benzemeye çalışır. Kur'an okunan, namaz kılınan, dua edilen bir ailede yetişen çocuklarda dinî eğitim almaya uygun bir duygusal ve zihinsel altyapı oluşmaktadır. Bu sebeple çocukların küçük yaşlarda soyut kavramları anlayamayacaklarını, dolayısıyla erken yaşlarda dini eğitim vermenin ve Kur'an öğretmenin doğru olmadığını ileri süren görüşlerin bilimsel bir değeri yoktur.

Modelleme yolu ile öğrenmenin etkisi sözel öğrenmeye göre farklı mıdır?

Çocuklarda görsel algı, zihinsel algıdan önce gelir. Dolayısıyla çocuk eğitiminde sözlerden çok davranışlar etkilidir. Çocuk anne babanın davranışlarını gözlemleyerek onlara benzemeye çalışır. Bu

yüzden çocuğun kişilik gelişiminde anne baba modeli çok önemlidir.

Ailede dinî algının sevgi ile olması, çocuk üzerinde nasıl bir etki yapar?

Sevgi, çocuk ruh sağlığının olmazsa olmazıdır. Sevilen çocuk kendisini değerli hisseder. Çocuk anne babaya korku ile değil sevgi ile bağlanmalıdır. Çocuk sizi severse dininizi de sever. Gerçek bağlanma sevgi ile olan bağlanmadır. Çocuk Allah'a da sevgi ile bağlanmalıdır. Bunun için çocuğa önce, cenneti olan Allah'ı anlatmalıyız. Efendimiz, bir hadisinde, "buluğa erinceye kadar çocuktan kalem kaldırılmıştır" buyuruyor. Çocuğa cehennem kapalı olduğuna göre, dinî eğitimde çocuğu cehennemle ve Allah'la korkutmak yapılabilecek yanlışların en büyüğüdür.

Buradan "cehennemi olan Allah'ı anlatmanın" sonucunu çıkarabilir miyiz?

Bu anlattıklarımız konunun bir kısmıydı. Ama "Cehennemi olan Allah'ı kesinlikle anlatmayın" anlamına gelmiyor söylediklerimiz. Çocuk: "Kötülük yapan, insanlara zulmeden, Firavun ve Nemrut gibi zalim kimseler de cennete mi gidecek, ceza görmeyecekler mi?" diye sorduğunda; "Hayır, onlar cennete giremeyecek, yaptıkları kötülüklerin cezasını çekmek için cehenneme konacaklar" şeklinde adalet duygusuna uygun düşen bir açıklama yapılabilir.

Sevgi ile öğrenilen bilgilerin hafızaya daha kalıcı yazıldığını söyleyebilir miyiz?

Sevgi, sadece insanoğlunun değil, bütün canlıların, hatta daha da ileri giderek bütün yaratılmışların ruhsal gıdasıdır diyebiliriz. Allah

Çocuk eğitiminde iyi niyetli olmanız yetmez, kullandığınız vasıtaların da doğru olması gerekir. Eğer oyun çağındaki bir çocuktan sizin gibi ciddiyetle namaz kılmasını, oruç tutmasını bekler ve onu buna zorlarsanız dinden soğutmaktan başka bir iş yapmış olmazsınız.

aşkıyla cezbeye gelen bir sufi gezegenlerin de güneşin etrafında aşkla döndüğünü söyleyebilir. Sevginin doruk noktası aşktır. Yunus Emre, Allah aşkını o kadar önemser ki, cenneti bile hafife alır, onu isteyenlere ver, bana sen yetersin der. Mevlana ve onun yolundan giden bir derviş, Allah aşkıyla cezbeye gelip semah dönerken, aldığı ruhsal hazzı hiçbir dünyevi zevkle değişmez. Çocuk, sevdiği kişiye benzemeye çalışır. Onu taklit eder.

Çocuk öğretmenini severse, onun dersini de sever. Öğrenme isteği artar. Öğrendiği bilgiler hafızasında daha derin izler bırakır.

Sevgi iletişiminde hazzın yeri var mıdır?

Eğer sevilirseniz, kendinizi sevmeye layık ve değerli hissedersiniz. Bu hissediş size duygusal bir haz verir. Sizi sevdiğinden emin olduğunuz biriyle beraber olmaktan, onunla sohbet etmekten zevk alırsınız.

Klasik dinî yaşamda çocuğa yönelik geliştirilen zorlayıcı tavrın çocukta oluşturduğu algı nasıl oluyor? Zorla yaptırılan ibadetler ergenlik ve sonraki dönemlerde nasıl sonuç verir?

Çocuk eğitiminde iyi niyetli olmanız yetmez, kullandığınız vasıtaların da doğru olması gerekir. Eğer oyun çağındaki bir çocuktan sizin gibi ciddiyetle namaz kılmasını, oruç tutmasını bekler ve onu buna zorlarsanız dinden soğutmaktan başka bir iş yapmış olmazsınız. Eski ama güzel bir atasözümüz var: "Kem aletle kemâlât olmaz."

Eğer çocuk severek ve içinden gelerek ibadet etmiyor, sizin zorunuzla ve sizden korktuğu için ibadet ediyorsa ikiyüzlü (riyakâr) davranıyor demektir. Çocuklarını namaza zorlayan

Dinî eğitim dendiğinde, çoğu anne babada sure ezberletme, namaz kılmayı öğretme, elifba eğitimi için Kur'an kursuna gönderme ile sınırlı bir dini algı var.

anne babalardan sık duyduğumuz bir şikâyet var: "Hocam, bizim yanımızda iken namaz kılmıyor, biz yanında değilken kılmıyor, bize kıldım diyor, yalan söylüyor." Sizin zorlamanızla ibadet eden bir çocuk ileriki yaşlarda, büyük ihtimalle, sizin zorlamanıza bir tepki olarak namaz kılmayacaktır.

Çocukta dinî algının sağlıklı oluşmasında "empati"nin önemi konusunda neler söylersiniz?

Rasul-i Ekrem Efendimizin, "Çocuğu olan onunla çocuklaşsın." anlamında bir hadisi var. Bunun psikolojideki karşılığı "empati"dir. Efendimiz bu hadisiyle bize kendimizi çocuğun yerine koymamızı, özellikle dinî ve cinsel konularda onu eğitirken ve sorularına cevap verirken onun anlayacağı basit bir dil kullanmamızı tavsiye etmektedir. Çocukların dikkat süresi kısadır. Uzun süre dikkat gerektiren işleri sevmezler. Yeterli zihin olgunluğuna sahip olmadıkları için sorularına detaylı bilimsel açıklamalar yapıldığında sıkılır, sorularını unuttur, başka işe yönelirler.

Çocukta dinî algı denilince daha çok pratik ibadet uygulamalarının akla gelmesi doğru mudur?

Maalesef, dinî eğitim dendiğinde, çoğu anne babada sure ezberletme, namaz kılmayı öğretme, elifba eğitimi için Kur'an kursuna gönderme ile sınırlı bir dini algı var. Dini eğitimde elbette bunlar da var. Ancak din bunlardan ibaret değildir. Doğruluk, dürüstlük, çalışkanlık, sözünde durma, temizlik, yardımlaşma, arkadaşıyla ve komşusuyla iyi geçinme, kısacası insan onuruna yakışır bir yaşantı da dindir. Namaz kılmak Allah'ın emri olduğu gibi, israf etmemek de Allah'ın emridir ve ibadettir. Eğer bu ülkede bir günde tonlarca ekmeğe çöpe atılırsa

luyorsa din eğitiminde bir noksanlık var demektir. Peygamber Efendimiz: "Temizlik imandır" buyuruyor. Eğer sokaklarımız, piknik yerlerimiz, hatta cami şadırvanlarımız çer çöp içinde ise; imanımızda bir zaaf var demektir.

Çocuğa Allah'a iman nasıl anlatıldığı belirleyici midir?

Çocukta bilişsel (cognitive) gelişim aşamalarında görsel düşünce zihinsel düşünceden önce gelir. Çocuk, görsel düşüncenin etkisiyle Allah'ı güçlü bir insana, çizgi film veya masal kahramanına benzetmekten kurtulamaz. "Allah insana benzemez. Allah, her şeyin yaratıcısıdır, yemez, içmez, uyumaz (ihtiyaçtan münezzehtir)" gibi soyut açıklamaları anlayamaz. Henüz somut düşünce aşamasına geçmemiş bir çocuktan görmediği Allah'a bir yetişkin gibi iman etmesini beklemek konuya yetişkin gözüyle yaklaşmak demektir.

Çocuk yaşta iman eden Hz. Ali'nin çocukta dinî algı bakımından nasıl bir örnekliliği vardır? Yine Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e karşı Sevgili Peygamberimizin tavırlarının çocukta dinî algı bakımından değeri nedir?

Hz. Ali Efendimiz, biliyorsunuz, Peygamberimizin amcası Ebû Talib'in oğludur. Yürümeye ve konuşmaya başladığı üç-dört yaşlarından itibaren babası onu Peygamberimizin yanına göndermiş, Efendimizin terbiyesinde büyümesini sağlamıştır. Efendimize peygamberlik tebliğ edildiğinde Hz. Ali on yaşlarında bulunuyordu. Bu demektir ki altı-yedi sene boyunca Peygamber Efendimizin üstün kişiliğine şahit olmuş; onu sevmiş, ona bağlanmıştı. Efendimizin peygamberliğine ilk iman eden, eşi Hz. Hatice ve ikinci olarak da Hz. Ali'dir. Hz. Ali'nin iman edişini kolaylaştıran

etken, Efendimize olan sevgisi ve onun kişiliğine olan hayranlığıdır.

Küçük yaşından itibaren Rasul-i Ekrem Efendimizin hizmetinde bulunan Hz. Enes bin Malik'e ve torunları Hz. Hasan ve Hüseyin'e karşı davranışları da bizim için bir ölçüdür. O şefkat göstererek, severek, zorlamadan eğitiyor, dinî telkinde bulunuyordu. Hz. Enes (r.a.), bir gün olsun Efendimizin kendisine bağırmadığını, kırıcı bir söz söylemediğini nakleder. Hasan ve Hüseyin efendilerimiz de, bildiğiniz gibi, Efendimiz (s.a.s.) namaz kıldırırken Mescid-i Nebevi'ye gelir, sırtına çıkar, boynuna sarılırdı. Efendimiz de düşmesinler diye onları tuttuğu ve bazen secdeyi uzattığı olurdu. Çocuklarımıza dinî eğitim verirken bizim de tavrımız bu olmalı.

Çocuklara karşı şefkat dengesi nasıl olmalıdır? Sabah namazı açısından bunu nasıl değerlendirirsiniz?

Çocuk eğitiminde sevgi ve şefkat duygularının da ölçülü ve yerinde kullanılması gerekir. Anneler, çoğu zaman aşırı şefkat ve koruma duygusuyla uykusu bölünmesin diye çocuğu sabah namazına kaldırmaz, açlığa dayanamaz diye oruç tutmasını istemezler. Yine aşırı koruma içgüdüleriyle "koşma terlersin, atlama düşersin, sen yiyemezsin ben yedireyim, sen giyemezsin ben giydireyim, sokakta elimi bırakma" diyerek kendi ayakları üzerinde durmasına engel olur, onu kendilerine bağımlı hale getirirler.

Büyük kardeşlerin dinî algılama biçimi küçük kardeşlere ne yönde etki eder?

Kardeşler arasında, anne babanın tutumuna bağlı olarak, az veya çok bir kıskançlık ve rekabet duygusu olduğunu biliyoruz. Dindar bir

Çocuk eğitiminde sevgi ve şefkat duygularının ölçülü kullanılması gerekir. Anneler, çoğu zaman aşırı şefkat ve koruma duygusuyla uykusu bölünmesin diye çocuğu sabah namazına kaldırmaz, açlığa dayanamaz diye oruç tutmasını istemezler.

ailede büyük çocuğun anneye babaya saygı göstermesi, onlara itaat etmesi, namazını kılmaması durumunda küçük çocuğun da anne babanın dikkatini çekmek için ağabeyine ve ablasına özenmesi ve onu taklit etmesi mümkündür.

Zorluklara tahammül etme, mücadele ederek, gayret ederek kazanma dinî algı bakımından neye tekabül eder?

Peygamber kıssaları ve peygamberlerin varisleri olan İslam âlimlerinin hayat hikâyeleri önemli derslerle doludur. Hemen hepsi hak dini tebliğ ederken ve insanları bir olan Allah'a iman etmeye çağırırken eski batıl inanç sahiplerinin direnciyle karşılaşmış, yöneticilerin ve güç sahiplerinin baskısına ve zulmüne maruz kalmışlar; ancak yılmamış, ümitsizliğe düşmemiş, zindanları birer Yusuf'un Medresesi'ne çevirmişler, en zor şartlarda bile tebliğ vazifesine devam etmişler. Çocuklar için yazılmış peygamber kıssaları, İslam âlimlerinin ve ülkeler fetheden tarihi kahramanların hayat hikâyeleri çocuklara model olmada ve mücadele azmi kazandırmada etkili olabilir.

Günah psikolojisi çocuğa nasıl verilmeli? Verilmeli mi?

Çocuğu kötü davranışlardan sakındırmak, iyi davranışlara özendirmek için "günah" eksekinde açıklamalar yaptığımız zaman bunun sonucu olan "cehennem" hayatından da bahsetmemiz gerekecektir. İki sebeple bunu doğru bulmuyoruz. Birincisi çocuğa günah yazılmadığı için cehennemden bahsetmenin, çocuğu korkutmaktan başka bir yararı yoktur. İkincisi, konuya yetişkin gözüyle yaklaşmış oluruz ki, bu da dinî eğitim açısından hatalı bir tutum olur. Bir anne çocuğuna: "Allah annelerini üzmeyen çocukları sever" dedi. Çocuk bi-

raz düşündükten sonra "Yani seni üzersem Allah beni hiç sevmez mi?" dedi. Anne: "Beni üzersen de Allah seni sever; ama eğer üzdükten sonra özür dilersen daha çok sever" dedi. Doğru olan yaklaşım budur.

Dinî algının sağlıklı olması bakımından etik değerler konusunun önemi nedir?

"Adetullah" dediğimiz Allah'ın hayat kanunları umumdur. İnananlara ayrı, inanmayanlara ayrı çalışmaz. Su yüz derecede kaynar. Bu Allah'ın suya koyduğu bir kanundur. Kim çalısır, suyu yüz dereceye kadar ısıtırsa; kaynamasını sağlamış, buhar gücünü keşfetmiş olur. Allah çalışanın ve dürüst davrananın emeğini boşa çıkarmaz.

Bir Avrupa ülkesini veya Amerika'yı ilk defa ziyaret ettiğinizde şaşırır kalırsınız. Sokakları tertemiz, yerde bir çöp göremezsiniz. Yarım kalmış çatısız evler, ruhsatsız kaçak binalar göremezsiniz. Sürücüler trafik kurallarına harfiyen uyar, kural ihlali yapan sürücüyü pek rastlayamazsınız. Çarşıda pazarda malını satarken yalan söyleyeni, arızalı ve çürük mal satanı göremezsiniz. Bütün bu faziletler toplumu ayakta tutan İslâmiyet'in ve hak dinlerin emrettiği etik değerlerdir.

Yaşanmayan dinî değerlerin bir kıymeti yoktur. İnanıyor, fakat yaşamıyorsak; sözlerimizin çocuk üzerinde bir etkisi olmaz.

Dinî algı bakımından hak ve sorumluluk bilinci nasıl kazandırılmalıdır?

Hak ve sorumluluk bilinci bir kişilik özelliğidir. Çocuk beş yaşına kadar benmerkezci (egosantrik) bir kişiliğe sahiptir. Kendisini dünyanın merkezinde görür. Herkes ve her şey ona hizmet etmek ve isteklerini karşılamak için vardır. Bu yüzden vermeyi ve paylaşmayı bilmez. Kendi oyuncağını yanındaki çocuğa

Çocuklar için yazılmış peygamber kıssaları, İslam âlimlerinin ve ülkeler fetheden tarihi kahramanların hayat hikâyeleri çocuklara model olmada ve mücadele azmi kazandırmada etkili olabilir.

vermek istemediği gibi, onun elindeki oyuncağa da sahip olmak ister. Buna hakkı olmadığı ve ona haksızlık yaptığını düşünemez. İlk yaşlarda çocuğun mülkiyet duygusu ve benlik saygısı kazanmasında gerekli olan bu kişilik özelliği, anne baba tarafından ihtiyacı olup olmadığına ve hak edip etmediğine

ne bakılmaksızın her isteği yerine getirilerek desteklendiği zaman çocukta hak-hukuk tanımayan bencil bir kişilik gelişmesine yol açar.

Çocuğa, küçük yaştan itibaren zorlamadan, özendirerek paylaşma ve yardımlaşma duygusu ve zevki kazandırılmalı. Yemeğini yeme, tuvalet ihtiyacını giderme, oyuncaklarını toplama gibi işleri kendi başına yapacak şekilde eğitilmeli. Bakkaldan ekmek alma, çiçekleri sulama, çöpü dökme, evcil hayvanı besleme gibi görevler verilerek sorumluluk bilinci kazandırılmalıdır.

Çocuğun dinî eğitiminde doğru hedef piramidini görebilmek bakımından son olarak neler söylersiniz?

Babanın ve annenin çocuğuna bırakacağı en güzel miras iyi ahlaktır. İyi ahlakın temeli de dindir. Çalışkanlık, dürüstlük, güvenilirlik, yardımseverlik, büyüklere saygı, küçüklerle şefkat gibi insanı insan yapan davranışların hepsi iyi ahlakın tezahürleridir.

Çocuk sevgi, saygı, dürüstlük, çalışkanlık, yardımlaşma gibi etik değerleri ailede yaşayarak kazanır. Alkol, uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklar edinen, terör örgütlerine katılıp masum insanların canına kıyan gençlerin aile hayatı incelendiğinde baskı ve şiddet altında, sevgisiz büyüdüğü görülmektedir. Baskı, şiddet ve cehaletin yaşandığı bir ailede, sevgisiz büyüyen bir çocuğa sonradan sevgi duygusu kazandıramazsınız.

Din öğretiminde öğrenci merkezlik

Her eğitim kurumu, hem her şeyi hem tüm eğitsel faaliyetlerini ilke olarak öğrenciye göre düzenlemek zorundadır.

Geçenlerde bir Kur'an Kursu Öğreticisi meslektaşım, öğrenci merkezli eğitim anlayışını olumlu bulmayan ve bu anlayışla yürütülen eğitimin Amerika'da zararlı olduğunu, bu anlayışın ABD eğitiminin iflasına neden olduğunu iddia eden bir yazı okuduğumu; dolayısıyla Kur'an kurslarımızda yürürlüğe koyduğumuz yeni din eğitiminin de "öğrenci merkezli" olması hasebiyle kaygılandığımı bana yazmıştı. Söz konusu yazıyı okumadım. Meslektaşımın cevabımda da belirttiğim gibi, "hangi öğrenci merkezli eğitim"den söz edildiğini, ABD eğitiminin iflasıyla ne kastedildiğini, eğer bir iflas varsa bunun böyle tek bir sebeple nasıl izah edileceğini vb. sorgulamak gerekmektedir.

Öğrenen merkezli eğitim anlayışı, eğitim/öğretim sürecinin merkezine öğrencinin/öğrenenin yerleştirilmesini ve bu sürece ilişkin iş ve işlemlerin ona göre düzenlenmesini öngörür. Pragmatizm, davranışçılık, yapılandırmacılık gibi farklı felsefi akımların etkisiyle bu anlayış zaman içinde çok farklı muhtevalara kavuşturulmuştur. Onun için "öğrenciyi merkeze alma" anlayışı, tek düze/tek tip/yeknesak bir yaklaşımı ifade etmemektedir. Bu anlayış, çok çeşitli yaklaşımları kendi içinde barındırmaktadır. Elbette bütün çeşitliliğe rağmen bunların aynı adı almalarını sağlayan ortak paydaları bulunmaktadır. Ancak, söz konusu anlayışın ana çizgilerini oluşturan bu ortak paydalara eklenen özellikler, çok ciddi boyutlarda farklılaşabilmektedir. Bu nedenle, bir eğitim sistemi-

nin "öğrenci merkezli" olduğu iddia edildiğinde, "Hangi öğrenci merkezlilik?" diye sormak, onun ne tür ve/veya ne ölçüde bu anlayışa sahip olduğunu özellikle araştırmak gerekmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı olarak 2005 yılında uygulamaya koyduğumuz yeni din eğitimi anlayışı da, "öğrenciyi merkeze alma"yı ön görmektedir. Ancak, bizim eğitim anlayışımız içinde "öğrenciyi merkeze alma" işi, tamamen insan gerçeğinin ve bilimsel gerçeklerin gerekleri çerçevesinde ve kendi temel İslami değerlerimizle uyum

Her eğitim kurumu her şeyiyle, öğrenci için oluşturulmuştur; onun varlık nedeni öğrencidir. Mademki, eğitim kurumu ve onun içindeki her şey ve herkes, öğrenci için vardır, öyleyse orada yapılan her şey ve herkes de aslında öğrenci içindir.

içinde olacak biçimde ele alınmaktadır. Yani bu iki gerçeklik alanımızın gerektirdiği ve müsaade ettiği oranda öğrenci merkeze konulmaktadır. Birilerinin "öğrenci merkezli eğitim" anlayışını aynen kopyalamak/taklit etme yerine, bu konuda çağdaş bilimsel birikimden yararlanarak kendi değerlerimize uygun olanı oluşturma yolu tercih edilmiştir. Üstelik bizim din eğitimi anlayışımız, sadece "öğrenciyi merkeze alma" özelliğine sahip değildir. Bu tutumumuz, din eğitimimizin öğrenci merkezliliğini özgün kılmaktadır.

İlke olarak eğitim öğretim sürecinde öğrenciyi merkeze almak, her şeyden önce bu sürecin tabiatının gereğidir. Her eğitim kurumunun varlık nedeni nedir? Fiziki imkânlardan öğretim elemanlarına kadar her şeyiyle bir eğitim kurumu, ni-

çin oluşturulmuştur? Hiç kuşkusuz bu tür soruların cevabı gayet açıktır: Her eğitim kurumu her şeyiyle, öğrenci için oluşturulmuştur; onun varlık nedeni öğrencidir. Mademki, eğitim kurumu ve onun içindeki her şey ve herkes, öğrenci için vardır, öyleyse orada yapılan her şey ve herkes de aslında öğrenci içindir, onun istifade etmesi için vardır. Bir eğitim kurumunun herhangi bir unsuru veya bir iş(lem)i, öğrencinin dünyasına bir katkı sağlamıyorsa, onun öğrenci için olduğundan söz edilemez. Bir eğitim kurumundaki bir şeyin veya bir iş(lem)in, öğrenciye fayda/katkı sağlaması ise, ancak onun öğrenciye göre düzenlenmiş olmasına bağlıdır. Onun için, her

eğitim kurumu, hem herşeyi hem tüm eğitsel faaliyetlerini ilke olarak öğrenciye göre düzenlemek zorundadır. Bu yapılmadan öğrencinin merkeze alındığından söz edilemez. Eğitimin tabiatından kaynaklanan bu eğitsel zorunluluk, din eğitimi "ne öğrenmeli" sorusunu, kim, niçin, nerede, nasıl öğrenmeli sorularıyla birlikte ele almaya bizi mecbur etmektedir.

Öğrenme eyleminin öznesi öğrencidir. Başkası onun adına öğrenme eylemini gerçekleştirmeye muktedir değildir. Öğretmenin yapacağı iş, öğrencinin öğrenmesini kılavuzlamaktır; onun yerine öğrenme işini yapmak değil. Bu eğitsel gerçeklik, ister istemez öğrenme-öğretme sürecinde öğrencinin aktif olmasını kaçınılmaz bir şart kılmaktadır. Bir başka ifadeyle, öğrenci aktifliğini merkeze almak gerekmektedir. Öğrenci öğrenme sürecine aktif katıldığı nispette öğrenme işinde başarılı olacaktır. Pasif kaldığı müddetçe, bir şey öğrenemeyecek; dolayısıyla o eğitim faaliyeti öğrenci için ve öğrenciye göre düzenlenmemiş olacaktır. Kaldı ki, öğrencinin aktif olması, öğretim işini yapmakla yükümlü olan öğretmenin aktif olmasına engel değildir. Öğrenci öğrenme işinin öznesi iken, öğretmen öğrenmeyi kılavuzlama (öğretim) işinin öznesidir. Öğrenci merkezli eğitim anlayışımız, ister istemez, öğretme-öğrenme sürecinde öğrencinin aktif olmasını (sağlamayı) zorunlu görmektedir.

Gerçek bilgi, ezberlenen bilgi değil, anlamlandırılmış, özümsemiş bilgidir. (Bk. Aydın, Ekim, 2007.) Bu bilgi ise, bizzat öğrenenin keşfettiği, ürettiği/yapılandırdığı bilgidir. Bu bilgi, öğrenen bire-

Yin bir sürü zihinsel işlemlerden geçirerek oluşturduğu/yapılandırdığı kendine özgü bilgidir. Bu bilgi, birilerinin aktardığı ve öğrenenin de pasif bir tutumla kabullendiği ezber bilgidir tamamen farklıdır. Birincisi, bireyin kendi öz malıdır; diğeri hamallığına yaptığı emanet yüküdür. Birincisi bireyin işine yarayan, tutum ve davranışlarını belirleyici role sahip, kullanılabilir, uygulanabilir bilgi iken; ikincisi sadece yüküdür. İşte bu birinci tür anlamlandırılmış gerçek bilgiyi elde etmesi için öğrencinin öğrenme sürecinde aktifliğiyle merkezde olması şarttır.

Din eğitimi teorimize göre, öğrencinin vahiy anlam(landır)ması, kavraması, onunla buluşması ve ondan yararlanarak dinî bilgiyi kendisinin keşfetmesi, üretmesi/yapılandırması gerekir. Yoksa gerçek dinî bilgiyi elde edemez, ezber bilgi kalıplarının hamalı olur. Bu takdirde birey, dinî değerlerin lafını eden; ama onlardan yararlan(a)mayan, onlara göre tutum ve davranışlarını oluştur(a)mayan zavallıya dönüşür. Bu yüzdendir ki, öğrenci vahiyden yararlanarak dinî bilgiyi keşfetme/üretme işinin aktif öznesi olmak durumundadır. Bu konumda öğrenci, dinî bilgiyi sadece kendi imkânlarını kullanarak üretip yapılandıracak değil; bilakis vahiyden hareketle dinî bilgiyi keşfedip yapılandıracaktır. Yapılandırmacı kimi yaklaşımlarda olduğu gibi öğrenci, bilginin mutlak yapılandırıcısı değildir; aksine, dinî bilgiyi yapılandırmada vahiy de merkezî öneme sahiptir. Bütün

bu yapılabilmek için de, din eğitim-öğretim sürecinin öğrenciye göre düzenlenmesi zorunludur. Vahyin hangi konularının, ne kadarıyla, ne zaman, nerede, nasıl, öğretime konu edileceğini bilimsel gerçeklerden hareketle belirlemek ve bu belirleme işlemlerini de tamamen öğrencinin gelişim özelliklerine, hazırbulunluşuk düzeyine, ihtiyaçlarına göre gerçekleştirmek gerekmektedir. Bütün bunları yapmak, öğrenciyi merkeze almak demektir.

Öğrencinin vahiyden yararlanarak elde edeceği dinî bilgileri kullanıp kendi tutum ve davranışlarını belirleyebilmesi bağlamında, bu bilgilerin kullanılabilir, uygulanabilir nitelikte olması gerekmektedir. Bu niteliklere sahip dinî bilgi, bizzat öğrencinin hayatıyla, sorunlarıyla, kendisini kuşatan şartlarla irtibatlandırılarak onlarla bütünleştirilmiş bilgidir. Böylesine uygulanabilir dinî bilginin üretilmesi için, öğrencinin hayatı, sorunları, içinde bulunduğu ortamı merkeze alarak vahiy öğretime konu edilmelidir. Hatta bunlar tahlil edilip anlamlandırılırken dinin öğretisiyle öğrencinin buluşması; dolayısıyla onlar üzerinden dinî bilgileri keşfetmesi sağlanabilir. Haliyle, "öğrenciyi merkeze almak", onun hayatını, sorunlarını, içinde bulunduğu şartları merkeze almayı kapsamaktadır.

Her öğrenci, önceki öğrenmelerini kullanarak yeni bir şeyi öğrenebilir. Öğrenci, ön öğrenmeleriyle hazır olmadığı şeyleri asla öğrene-

mez. Mesela, toplamayı, çıkarmayı ve çarpmayı bilmeyen biri, bölmeyi öğrenemez. Arapçada muzari fiili tanımayan biri, emr-i hazırın yapılışını öğrenemez. Bu, tamamen tabii bir zorunluluktur. Onun için, öğretmek istediğimiz her yeni bilgiyi/beceriye, yeni öğrenmeleri, tamamen öğrencinin ön öğrenmelerine göre ayarlamak mecburiyetindeyiz. Bu durum, öğrenme-öğretme sürecinde öğrencinin ön öğrenmelerini merkeze almayı, onları kullanarak yenilerini öğretmeyi gerektirmektedir.

Mevcut bilgileri kullanarak yenilerini öğrenme gerçeği yanında, anlamlı öğrenmeleri gerçekleştirme olgusu da, yeni öğrenmelerin mutlaka bireyin sahip olduğu diğer bilgilerle ilişkilendirilmesini gerektirmektedir. Ezberci eğitimin aksine anlamlı öğrenmeleri gerçekleştirmeyi amaçlayan bir öğretim, bireyin bilgileri arasında bağ kurarak onları tam bir mantıksal tutarlılık içinde örgütleyip bütünleşmesine kılavuzluk eder. Anlamlı öğrenme, bireyin zihin dünyasında çelişkilere, bölük pörçüklüğe izin vermez. Bilgilerin tutarlı bir bütün oluşturmasını sağlar. Bu yaklaşım, ister istemez öğrencinin diğer kaynaklardan edindiği

Ezberci eğitimin aksine anlamlı öğrenmeleri gerçekleştirmeyi amaçlayan bir öğretim, bireyin bilgileri arasında bağ kurarak onları tam bir mantıksal tutarlılık içinde örgütleyip bütünleşmesine kılavuzluk eder.

farklı bilgilerin de hesaba katılmasını, öğrenme-öğretme sürecinin onlara göre düzenlenmesini, bunlardan yararlanarak yeni bilgilerin üretilmesini zorunlu görmektedir. Öğrenciyi merkeze alma, bunları da kapsamaktadır.

Öğrencinin istenen nitelikte aktif olarak öğrenme-öğretme sürecine katılması, bizzat kendisinin istemesiyle mümkündür. (Aydın, Ocak, 2010.) Öğrenme isteği onda oluşmadan, böyle bir aktif katılımı gerçekleştirilemez. Dıştan ödüllendirmelerin uyandıracacağı istek, çok güçlü ve kalıcı olmadığı gibi, ölçü kaçırıldığında, ahlak gelişimini önler. Asıl önemli olan öğrencinin içten güdülenmesidir; iç dünyasından kaynaklı istek sahibi olmasıdır. Başarıyı tatması, öğreneceği hususların kendisi için yararlı olduğuna inanarak onlara gerçekten ihtiyaç duyup bizzat ilgilenmek istemesi, öğrencide çok güçlü ve kalıcı etki yapar. Bu bağlamda her öğrenmenin, öğrencinin varlığıyla ve hayatıyla irtibatlı olması ve onlar açısından gerekli görülmesi son derece önem arz etmektedir. Yani yine hayatıyla, sorunlarıyla, çevresiyle, bilgi dağarcığıyla öğrencinin merkeze alınması söz konusudur.

Görüldüğü gibi, bizim yeni din eğitimi anlayışımız, insan ve eğitim olgusuna ilişkin bilimsel gerçekler ve İslam'ın öğretisi çerçevesinde öğrenciyi merkeze almayı öngören bir yaklaşıma sahiptir. Din eğitiminin, öğrencinin gelişim özelliklerini, ön öğrenmelerini, sahip olduğu bilgi ve tecrübe birikimini, sorunlarını, hayatını

merkeze alarak onlara göre, hatta onlar üzerinden gerçekleştirmeyi olmazsa olmaz bir gerçeklik olarak görmektedir. Eğitimde öğrenciyi merkeze almanın mahiyeti hakkında dile getirilen bu hususlara karşı çıkmak, aslında insan gerçeğine, öğrenme-öğretme gerçekliğine, bilimsel gerçeklere karşı çıkmaya anlamına gelmektedir. Bu tutum, nasıl olumlu karşılanabilir?

Kaynaklar

Aydın, M. Şevki, "Kur'an Kursu ve Anlamlı Öğrenme", Diyanet Aylık Dergi, Ekim, 2007.

Aydın, M. Şevki, "Ezberci Din Eğitimi", Diyanet Aylık Dergi, Kasım, 2009.

Aydın, M. Şevki, "Öğrencinin Din Eğitimine Gönüllü Katılımı", Diyanet Aylık Dergi, Ocak, 2010.

Kur'an eğitimi ve Yaz Kur'an Kursları

Kur'an, âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimizin elinde insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için indirilen bir ışıktır.

Yüce Rabbimizin insanlığa lütfetmiş olduğu en büyük mucize Kur'an-ı Kerim'dir. İnşinden okunuşuna, lafzından ezberlenmesine, kevnî ayetlerden mazi ve istikbale dair bilgilere pek çok özelliği ile mucize oluşunu bizzat kendisi gözler önüne sermektedir. Kur'an, âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimizin elinde insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için indirilen (İbrahim, 1; Hadid, 9.) bir ışıktır. Yine Kur'an müttakiler için rehber, hakkı batıldan ayıran furkan, Âkif'in ifadesiyle "beşerin derdine derman"dır. Yüce Allah: "Yerin karanlıklarındaki bir tohum ve yaş-kuru her şey apaçık bir kitapta kayıtlıdır." (Enam, 59.), "Biz onu (Kur'an'ı) hak olarak indirdik ve o da hak ile indi. Seni de ancak müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik." (İsra, 105.) buyurarak, Kur'an'ın hayatın tamamını kuşatan rehber olduğunu belirtmektedir. Rahman suresinin ilk ayetlerinde Allah Teala'nın insanı yarattığı, ona Kur'an'ı ve beyanı öğrettiği (Rahman, 1-4.) ifade edilmekte, böylece insanın yaratılışının Kur'an'ı öğrenmek ve anlamakla ne kadar iç içe olduğu ortaya konulmaktadır.

Günümüzden 1401 yıl önce Sevgili Peygamberimiz yaklaşık beş yıldır yapageldiği üzere sık sık çıktığı Nur Dağı'ndaki Hıra mağarasında bir keresinde yine tefekküre dalmıştı. İnsanlığın içine düştüğü cehalet ve azgınlığın tahammül edilemez dereceye ulaştığını görüyor, ancak elinden bir şey gelmiyordu, bu da ona ızdırap veriyordu. Ama artık zama-

nı gelmişti. İnsanlığı nura kavuşturacak hayat rehberi ona verilecekti. Daha önce hiç görmediği melek bir anda önünde duruverdi. Ona ilk sözü "Oku!" (Alak, 1.) oldu. "Ben okuma bilmem" dedi. Bu diyalog ikisi arasında birkaç kez tekrarlandı. Sonra melek Cebrail: "Yaratan Rabbi'nin adıyla oku. O insanı "alak"tan yani aşılınmış yumurtadan yarattı. Oku! Rabbin en büyük kerem sahibidir. O insana kalemlle yazmayı öğretti. Ve insana bilmediğini öğretti." (Alak, 2-5.) şeklindeki cümleleri okudu. Bunun üzerine Sevgili Peygamberimiz, aynı cümleleri tekrar etti. "Okuma" ve "okunan şey" anlamlarına gelen "Kur'an"ı okumak artık onun hayatının bir parçası haline geldi. Müslüman olanlar da Kur'an'ı ondan öğreniyor, ezberliyor, öğrendiklerini anlamaya ve yaşamaya çalışıyor, cahilî anlayış ve hayat tarzının yüreklerinde oluşturduğu kir ve pası Kur'an'ın nuruyla temizliyorlardı. Fakat onlar kendilerini kurtarmaya çalışmakla yetinmemişler, Kur'an'ı öğretmek, anlatmak ve yaşanmasını sağlamak için her biri birer gönül eri olmuş, çöl, güneş, soğuk-sıcak dememiş, o günlerin zor şartlarında İran'dan Türkistan'a, Mısır'dan İstanbul'a binlerce kilometre uzaklara gitmişlerdi.

Sevgili Peygamberimizin, "Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir." (Buhari, Fezailü'l-Kur'an, 21.) hadis-i şerifi 1400 yıl boyunca Kur'an âşığı gönül insanlarını nasıl büyük bir coşku ile harekete geçirmişse, bizim de onu öğrenme, öğretme, anlama, anlatma ve hayatımızı ona göre tanzim etme konusundaki azmimizin son derece yüksek olması gerekmektedir. Özellikle çocuklarımızın Kur'an eğitimini zamanında vermemiz büyük önem arz etmektedir.

Okullarımız yaz tatiline girdikten kısa bir süre sonra ülkemiz genelinde tüm camilerimizde ve Kur'an kurslarımızda yaz Kur'an kursları başlamaktadır. Binlerce din görevlimiz ile bu mekânlarda çağdaş eğitim metotlarına uygun olarak çocuklarımızın Kur'an eğitimini almaları konusunda büyük bir seferberlik başlatıyoruz. Veliler olarak bizler yarınlarmızı kendilerine emanet edeceğimiz yavrularımızın gözlerinin, gönüllerinin ve zihinlerinin Kur'an'ın nuruyla aydınlanması, ülkesini, milletini seven bilinçli, ah-

Din görevlilerimizin dikkat edeceği en önemli hususlardan birisi, eğitim-öğretim sürecinde hikmet ve güzel öğüt kavramlarına göre kendisini geliştirmesi gerekliliğidir.

laklı ve erdemli gençler olarak yetiştirmeleri için hiçbir fedakarıktan kaçınmamalıyız. Zira anne ve babaların çocukları için bırakacakları en büyük miras bu olacaktır. Nitekim Sevgili Peygamberimiz buyurmaktadır ki: "İnsanoğlu öldüğü zaman, bütün amelleri(nin sevabı da) kesilir. Şu üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i cariye, istifade edilen ilim, kendisine dua eden hayırlı evlat." (Müslim, Vasiyyet, 14.)

Şunu katıyette ifade edelim ki, yaz Kur'an kurslarına gitme yaşında çocuğu olan kardeşlerimizin, birkaç yıllık tatillerinden ailece fedakârlık etmeleri gerekecektir. Çünkü tatil yapma imkânı daha sonra da bulunur ama Kur'an öğrenmek için zamanı ve yaşı geri getirmek imkânsızdır. Bu konuyu dikkate almadan çocuklarının büyüdüğünü fark eden birçok insanımızın yaşadığı pişmanlığa çoğumuz şahit olmuşuzdur. Gayret edelim de bu tür hadiselerden ders çıkarmasını bilenlerden olalım.

Ayrıca şunu da ifade etmeliyiz ki, velilerimiz çocuklarını camiye ya da Kur'an kursuna göndermekle birlikte takibini de çok iyi yapmalıdır. Çocuğuna Kur'an eğitimi veren hocası başta olmak üzere yetkililerle irtibatını iyi tutmalı, iki aylık süre içerisinde mümkün olduğunca yüksek oranda verim alabilmek için destek vermelidir. Velisi tarafından takip olunan ve destek verilen çocukların daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Yaz kurslarında ülkemiz genelinde iki milyonu aşkın çocuğumuz Kur'an eğitimine devam etmektedir. Öncelikle şunu hatırlatmalıyız ki, il ve ilçe müftülerimizin işi sıkı tutup organizasyon zafiyeti yaşamamaları gerekmektedir. Bunun için de bu iki ayda faaliyetlerinin birinci sırasına yaz Kur'an kurslarını koymalıdır. Konunun önemi insanımıza anlatılmalı, çocuklarının kerhen değil, severek gelmeleri sağlanmalıdır.

Çocukların severek Kur'an kurslarına gelmelerinin sağlanması din görevlilerimizin velilerle dayanışmasını gerekli kılmaktadır. Her iki taraf da sevgi ve merhameti ön planda tutarak konuya yaklaşmalıdır. Eğitimde cezalandırma ve mükâfatlandırma metodu mevcuttur, ancak yapılan araştırmalarda mükâfatlandırma metodu ta-

kip edilerek yapılan eğitimde başarıya ulaşma şansı diğerine nazaran oldukça yüksektir. Bunun için mükâfatlandırma metodunu uygulama sürecinde din görevlisi ve veli işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Camilerde ve Kur'an kurslarında ders veren görevlilerimizin Kur'anî ve peygamberî metottan asla taviz vermemeleri gerekmektedir.

Kur'anî metodun özünde "hikmetle yaklaşım" ve "güzel öğüt" vardır. Hikmetle yaklaşabilmek için belli bir bilgi birikimine sahip olmak gerekir. Muhatabı ikna edici, etkileyici bir bilgi, eğitimde başarıya ulaştırır. Bu bilgiyi de arifane bir tavırla aktarmak gerekir. Hz. Peygamber'in insanları Rabb'inin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet etmekle emrolunması (Nahl, 125.), onun şahsında tüm Müslümanların bu metodu kullanmalarını da gerektirmektedir. Lokman (a.s.) da Kur'an'da örnek verilen eğitimcilerden birisidir. Allah Teala ona da hikmet verdiğinden bahsetmektedir. (Lokman, 12.) Hikmet sahibi Lokman'ın özellikle çocuk eğitiminde nasıl davranacağına dair hususlara da Lokman suresinin ikinci sayfasında dikkat çekilmektedir. Çocuğa hitap ederken dahi oğulcuğum, yavrucuğum, tatlım anlamlarına gelen "büneyye" (Lokman, 13.) gibi sevgi dolu bir kelimeyi tercih etmesi de buna işaret etmektedir.

Öyleyse din görevlilerimizin dikkat edeceği en önemli hususlardan birisi, eğitim-öğretim sürecinde hikmet ve güzel öğüt kavramlarına göre

Din hizmeti ve eğitiminde bulunan görevlimiz, hangi hizmet kariyeriyle görevini yapıyorsa yapsın, bunu çok iyi temsil etmesi gerekmektedir.

kendisini geliştirmesi gerekliliğidir. Bunun için düzenli bir okuma planı yapmalıdır. "Nafile ibadetlerin az da olsa sürekli olanı makbuldür." (Buhari, İman, 32; Müslim, Müsafiri, 215-218.) mantığından hareketle, okuma ameliyesinin de bir nafile ibadet olduğu anlayışını canlı tutarak bilgi birikimini sağlamaya çalışmalıdır. Önder ve örnek insanlar için bu zaruridir. Toplumumuzun en fazla okuması

gerekten kesim, Diyanet camiası olmalıdır. Zira din görevlisi gerek öğrencilerinin ve gerekse cemaatinin kendisine yönelttiği sorulara doyurucu, ikna edici cevaplar vermelidir. Böyle olursa, hem öğrencisinin ve hem de cemaatinin güvenini kazanır. Aksi takdirde etkinliğini kaybeder. Sözüne itibar edilmeyen bir konuma düşer.

Kur'an, sünnet, akait ve siyer gibi temel alanların yanında davranış bilimleri, iletişim ve halkla ilişkiler gibi alanlarda da okumalar yapması gerekir. Bunun yanında pedagoji ve psikoloji ile ilgili birkaç kitap mutlaka okumalıdır. Hz. Peygamber'in "Öğretiniz, kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz/sevdiriniz, nefret ettirmeyiniz." (Ahmed b. Hanbel, I, 239.) metoduna uygun eğitim yapabilmek için söz konusu alanlarda okumalar yapmak kaçınılmazdır. "Sevdirmek, nefret ettirmek" görevimizin odak noktasını teşkil etmektedir. Toplumda bazen öyle insanlarla karşılaşılıyor ki, çocukluğunda gittiği yaz Kur'an kursunda kendisinden Kur'an ve din bilgisi dersi aldığı bir hoca efendiden öylesine etkilenmiş ki, bir

ömür boyu onu ilim ve merhamet timsali olarak hep anagelmıştır. Bu hoca efendi onun gözünde her zaman en büyük alim olma özelliğini sürdürmüştü ve onun sayesinde kendisini pek çok kötülükten korumuştur. Ancak bunun tam tersi örnekler de vardır. Camiden, namazdan, dinî hayattan uzak olmasını çocukluğunda gittiği yaz Kur'an kursundaki hocadan gördüğü hakarete ve yediği dayağa bağlayan insanlarla mutlaka karşılaşmışsınızdır. Veleve ki bir kişi dahi olsa, bizim yüzümüzden değerlerimizden nefret etme durumuna gelmesi, bizi altından kalkamayacağımız büyük bir vebalin altına sokar. Bu sebeple Hz. Peygamber'in verdiği bu ölçü mesleğimiz açısından hayati önem taşımaktadır: Müjdeleyiniz/sevdiriniz, nefret ettirmeyiniz.

Din görevlilerimizin dikkat edeceği bir diğer husus "temsil ve takdim" konusudur. Din hizmeti ve eğitiminde bulunan görevlimiz, hangi hizmet kariyeriyle görevini yapıyorsa yapsın, bunu çok iyi temsil etmesi gerekmektedir. En iyi müezzin, en iyi imam, en iyi Kur'an kursu öğreticisi, en iyi vaiz, en iyi müftü vs. olma azmi içerisinde bulunmalıdır. Öğrencileri ve cemaati onlardan bunu beklemektedir. Eğer temsili güçlü olursa, takdimi de etkili olur. Aksi takdirde sözünün bir ağırlığı olmaz, hafife alınır. Bu da başarısız olmasına sebep olur. "Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz Allah katında büyük gazabı gerektiren bir iştir." (Saf, 2.) ifadesinde Allah Teala bu hususa vurucu bir şekilde dikkat çekmektedir. Nitekim halk arasında "hocanın sarığı beyaz" denilmektedir. Bu yüzden hocalarımız oturmasına, kalkmasına, giyimine kuşamına, konuşmasına, duruşuna, davranışına özetle hal ve hareketlerine özen göstermelidir. Bilhassa Kur'an eğitimi için gelen çocuklar karşısındaki davranışlarımıza çok daha fazla dikkat etmeliyiz. Onların gözünde anne ve babalarından sonra toplumun en akıllı, en saygın insanları öğretmenlerdir. Din görevlilerimiz de yaz kurslarında çocuklarımızın öğretmenleridirler.

Din görevlilerimizin sorumluluk alanlarına giren görevleri kendilerine verilmiş bir emanettir. Emanete ihanet etmemek yükümlülüğümüzü unutmamalıyız. Kurslarda kendilerine Kur'an eğitimi vermeleri için teslim edilen çocuklar da emanettir. Dolayısıyla hangi tarafından bakarsak bakalım, din görevlilerimizin sorumluluğu olduk-

ça büyüktür. "Hepiniz çobansınız ve hepimiz elinizin altındakilerden sorumlusunuz. Yönetici bir çobandır. Erkek, aile halkının çobanıdır. Kadın, kocasının evi ve çocukları için çobandır. Hepiniz çobansınız ve hepimiz çobanlık yaptıklarınızdan sorumlusunuz." (Buhari, Nikah, 91.) hadis-i şerifi işin ehemmiyetini yeterince ortaya koymaktadır.

Din görevlilerimiz ve velilerimiz çocuklar için model şahsiyetler olmalıdır. Zira eğitim safhasında model şahsiyetin, çocuk psikolojisi üzerinde büyük tesiri vardır. Çünkü çocuk genellikle ana babasını ve öğretmenini taklit eder. Hatta "Her çocuk İslam fıtratı üzere doğar. Sonra ana babası çocuğu Yahudi, Mecusi veya Hristiyan yapar." (Buhari, Cenaiz, 80; Müslim, Kader, 22.) hadisinden, onların bu hususta en etkili faktör oldukları anlaşılmaktadır. Bu yüzden Allah'ın Rasulü, çocuklara muamele esnasında ana babanın, doğruluk ahlakı konusunda güzel örnek olmalarını teşvik etmiştir.

Çocuklar, büyüklerin tavır ve davranışlarını yakından izlemek suretiyle onları taklit ederler. Özellikle ana babalarının ve öğretmenlerinin İslami erdemlere uygun yaşadıklarını gören çocuklar, aynı ahlaki yapı ve olgunluk içinde büyüyüp gelişirler.

Abdullah b. Abbas, önünde gece namazı kılan Hz. Peygamber'i gördüğünde hemen onu taklit etmeye başlamıştır. Kendisi anlatıyor: "Bir gece teyzem Meymune'nin yanında kalmıştım. Gece bir ara Rasulü Allah (s.a.s.) kalkarak asılı bulunan su tulumundan çabucak bir abdest aldı ve sonra namaza durdu. Ben de derhal kalkarak onun gibi abdest aldım. Sonra yanına gelerek soluna durdum. Hemen beni sağ tarafına aldı. Sonra Allah'ın dilediği kadar namaz kıldı." (Buhari, Teheccüd, 10.)

Burada açıkça belirtildiği gibi, çocuk gördüğü şekilde abdest almış ve sonra model aldığı şahısla birlikte namaza durmuştur; işte güzel örnek çocukta bu kadar etkili olmaktadır. Ebeveynin ve din görevlisinin güzel örnek olmaları durumunda çocuk, onların söz ve hareketlerini kontrol ve denetime tabi tutacak, neden ve nasıl sorusuna cevap isteyecektir. Bu aşamada çocuğa verilecek cevap hayırlı ve tatmin edici olursa sonuç da hayırlı olacak ve onun üzerinde olumlu iz bırakacaktır.

Zekât ve infakın İslam'daki yeri ve önemi

İslamiyet, sosyal yardımlaşma ve paylaşmayı asırlar öncesinden insanlığa kazandırmış ve netice olarak da zekât ve diğer sosyal yardımlaşma yollarıyla toplum katmanları arasındaki gelir mesafesini en aza indirerek bireyler arasında sevgi ve kardeşliğin gelişip kökleşmesine vesile olmuştur.

Zekât ve infakın İslam'daki yerini anlayabilmek için, bu kurumların tekevvün ve tekâmülünü Kur'an'dan takip etmek gerekir. Kur'an'ın hicretten önce ve hicretten sonra nazil olan ve mali yükümlülükleri konu alan ayet ve surelerini iniş sırasına göre ele aldığımızda zekât ve infak kurumlarının önce Mekke devrinde temellerinin nasıl atıldığını, daha sonra da Medine döneminde nasıl bir gelişme gösterdiğini görmek gerekir.

Kur'an'ın Mekki sureleri incelendiğinde iç içe üç konunun işlenmiş olduğu görülür: 1- Allah birdir, 2- Mekke toplumunda korkunç sosyo-ekonomik farklılıklar vardır ve bu giderilmelidir, 3- İnsan kendisinden olduğu kadar çevresinden de sorumludur.

İslam'ın ilk yıllarında nazil olan ve kronolojik yönden 4. sırada yer alan Müddessir suresinin 42-44. ayetlerinde cehennem ehlinin bu kötü sonuca, namaz kılmadıkları ve yetimi doyumadıkları için düştükleri belirtilerek şöyle buyrulmuştur: "Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir?" (diye sorarlar, onlar şöyle cevap verirler): "Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksulu doyumuyorduk, (batıla) dalanlarla birlikte dalıyorduk. Ceza gününü de yalan sayıyorduk." Daha sonra "dokuzuncu" iniş sırasında bulunan Leyl suresinin 5-7. ayetlerinde: 'Artık kim verir ve sakınırsa ve en

güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolay hazırlarız (onda başarılı kılarız)' ifadesiyle "malını muhtaçlara verenler" in işlerinin kolaylaştırılacağı, 8-10. ayetlerinde de: Bunun aksine "malını kıskanıp ondan fakirlere vermekten kaçınan kim-selerin güçlüğe götüren yolda bırakılacakları" belirtilmektedir. Aynı surede 18. ayette ise: Zekâen (ve zekâten) mastarından yetezekkâ fiili, mal vermek (ita mal) ibaresi ile birlikte kullanılmakta ve temizlenip nemalanmak üzere malını hayra sarf edip tezekkâ eden kulların ateşten uzak tutulacakları bildirilmektedir.

"On birinci" iniş sırasındaki Duhâ suresi 9-10. ayetlerde: "Yetime hor bakma, isteyeni (sâil) azarlama" şeklindeki uyarıdan sonra, "on yedinci" sıradaki Mâûn suresinin 1-3. ayetlerinde de: "Dini yalan sayanların" aynı zamanda "yetimi şiddetle iten" ve "miskini doyumayı teşvik etmeyen" kişiler oldukları belirtilmektedir. Miskini doyumayı teşvik etmeyenler "yetmiş sekizinci" nüzul sırasında olan el-Hâkka suresinin 34. ayetinde de yerilmektedir.

"Kırk dördüncü" sırada bulunan Meryem suresi 31. ayette: "Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti." ifadesinden anlaşıldığı üzere Hz. İsa'ya, aynı surenin 55. ayetinde de: "Halkına namazı ve zekâtı emrederdi; Rabbi nezdinde hoşnutluk kazanmış bir kimse idi." ifadelerinden de anlaşıldığı üzere Hz. İsmail'in ehline, namaz kılmakla beraber zekât vermenin de emredildiği bildirilmekte, böylece zekât şeklinde bir ödemenin önceki peygamberler vasıtasıyla insanlara tebliğ edildiği anlatılmaktadır. Bundan sonra artık Kur'an'a inanan müminlere mali teklifler -diğerleriyle beraber- "zekât terimi" ile de yapılmaya başlanmaktadır.

"Ellinci" iniş sırasında yer alan İsrâ suresi 26. ayette: 'Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını

Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarf edenler var ya, onların mükâfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler.

ver. Gereksiz yere de saçıp savurma.' emri ve "seksen dördüncü" sıradaki Rum suresi 38. ayetteki: 'O halde sen, akrabaya, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver. Allah'ın rızasını isteyenler için bu en iyisidir. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.' emri ilahisi ile mali tekliflere temas edilerek bu mali ödemelerin kimlere verileceği gösterilmektedir. İleride ele alacağımız gibi "hak" tabiri ile ifade edilen mali mükellefiyet Zâriyât suresi 19. ayetiyle de "sâil" ve "mahrum"a ödenmesi gerekli bir hak olarak ele alınmaktadır.

"Elli üçüncü" iniş sırasındaki Yusuf suresi 88. ayette, "s.d.k." kökünden "tasaddaka" tabiri kullanılmaktadır ki, bu tabir Medine devrinde Kur'an ve hadislerde çokça geçmektedir.

"Elli beşinci" sıradaki En'âm suresi 141. ayette ise toprak mahsullerinden verilmesi gerekli bir "hak" söz konusu edilmekte ve bu "hak" kın hasat günü ödenmesi emredilmektedir: 'Çardaklı ve çardaksız (üzüm) bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve narları yaratan O'dur. Her biri meyve verdiği zaman meyvesinden yiyin. Devşirilip toplandığı gün de hakkını (zekât ve sadakasını) verin, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.'

Ayetleri iniş sıralarına göre tetkike devam ettiğimizde, zekât ödemenin artık mümin olmanın bir vasfı olarak mütalaa edildiğini ve namaz kılmakla zekât vermenin aynı ayetlerde ve bir arada zikre-

dilmekte olduğunu müşahede etmekteyiz. Nitekim "elli yedinci" iniş sırasındaki Lokman suresi 4. ayetinde: 'O kimseler namazı kılarlar, zekâtı verirler; onlar ahirette de kesin olarak iman ederler.' buyrulmaktadır.

Kronolojik sırada "altmış yedinci" sure olan Zariyât suresi 19. ayette: "Mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır." denilirken, Meâric suresi 24-25. ayetlerde bu "hak" tabirine "malûm" sıfatı ilave edilerek: Mallarında belli bir hak vardır" ifadeleriyle zekât verilmesi istenmektedir.

Nahl suresi 56. ayette İslam'dan evvelki mali uygulamalara temas edilmekte ve bu devirlerde müşriklerin her nev'i mahsulden esnam (putlar) için bir hisse (nasip) ayırdıkları bildirilmektedir.

"Yetmiş üçüncü" nüzul sırasındaki Enbiyâ suresi 73. ayette Hz. İbrahim, Hz. İsmail ve Hz. Yakub'a vahyolunan emirler arasında namaz kılmanın yanında zekât vermenin de bulunduğu zikredilmektedir: 'Onları, emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar, daima bize ibadet eden kimselerdi.'

Zekâtla ve infakla yoksul ve yetimlerin doyurulması, giydirilmesi yer yer teşvik ve korkutma unsurları ile takviye edilerek tavsiye edilmiş, zenginlerin mallarında fakir ve kimsesizlerin hakkı olduğu bilinci geliştirilmiştir.

ifadeleriyle namaz kılmanın ve zekât vermenin müminlerin sıfatı olduğu hatırlatılmaktadır.

İniş sırasına göre "seksen dördüncü" vaziyette olan Rum suresi 38-39. ayetlerde, malı artırır gibi görüldüğü halde gerçekte onu noksanlaştıran "riba" ile zahiren onu bereketlendiren, nemalandıran "zekât" mukayese edilmektedir.

Yukarıda tespitini yaptığımız mali konulara temas eden Mekki ayetleri, üç ana grupta toplayabiliriz: Birinci grupta ele alabileceğimiz ayetlerde öncelikle yetim ve miskini gözetmeyenlerin kötü akıbetleri tasvir edilmekte, sonra malını hayra sarf edenlerin mükâfatlandırılacağı, ateşten uzak tutulacağı, mali yardımlardan kaçınanların cezalandırılacağı bildirilmekte, daha sonra yoksulu doyurmaya başkalarını da teşvik etmek gerektiğine işaret edilmektedir.

Şunu bilhassa belirtmeliyiz ki, zekât Medine'de farz kılınmıştır. Mekke devrinde zikredilen zekât nisabı, nikbeti ve sarf yerleri belirlenmemiş mutlak zekâttır. Medeni ayetlerde ise zekât kelimesinin içeriği "ihسان, berr" gibi terimlerle ifade edilerek doğrudan müminlere "zekât veriniz" veya Hz.

Peygamber'e yönelik "Onların mallarından sadaka al." (Tevbe, 103.) emirleriyle zekâtın zorunlu dinî bir yükümlülük olduğu açıkça ortaya konmuştur.

Hicretten sonra ilk nazil olan "Bakara" suresinin zekâtla ilgili ayetlerinde mali mükellefiyetlere "infak" mastarından tasrif halinde fiil ve emir sîgaları ile temas edilmiş, gayba iman eden, namaz kılan ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiklerinden infak edenlerin... müttaki kullardan olacağı belirtilmiştir. 'Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar.' Sonra Allah yolunda infaktan kaçınanların tehlikeli akıbetine dikkat çekilerek, 'Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın.' denilerek müminler uyarılmıştır, ardından da mallarını nerelere sarf edeceklerini soranlara evvelâ bunun ana-baba, yakın akraba (ze'l-kurba), yetim, miskin ve yolda kalmışlara (ibn sebil) yapılacağı şeklinde cevap verilerek, 'Sana (Allah yolunda) ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: Maldan harcadığınız şey, ebeveyn, yakınlar, yetimler, fakirler ve yollar için olmalıdır.' buyurulmuştur.

Gece-gündüz, gizli-açık, gerektiğinde muhtacın ihtiyacından haberdar olduğunda yapılacak bütün harcamaların, Allah rızası için yapıldığı müddetçe mükâfatlandırılacağı da belirtilerek: 'Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarf edenler var ya, onların mükâfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler.' buyurulmuştur. (Bakara, 274.)

Bakara suresi 263, 264, 271, 276. ayetlerde mali mükellefiyetlere "sadakatin" ve onun cem'i müennesi olan "sadaikat" ıstılahı ile temas edilmektedir. Mekke devrinde tesadüf edilmeyen bu terim, zekâtın müteradifi olarak sık sık kullanılmaktadır. Mekki olan Yusuf suresi 88. ayette s.d.k. kökünden tasaddak kavramı kullanılmakta, Bakara suresi 276. ayette sadaka, mal ile mukayese edilmekte; Allah'ın, riba ile malın bereketini giderdiği, sadakayla ise kazancın bereketini artırdığı hatırlatılmaktadır.

Kur'an'da başta zekât olmak üzere, diğer mali mükellefiyetlerle ilgili ayetleri bir bütün olarak ele aldığımızda bunlarla Müslümanların dikkati bu yöne çekilmiş, bir şuurlaşma meydana getirilmiştir. Zekâtla ve infakla yoksul ve yetimlerin doyurulması, giydirilmesi yer yer teşvik ve korkutma unsurları ile takviye edilerek tavsiye edilmiş, zenginlerin mallarında fakir ve kimsesizlerin hakkı olduğu bilinci geliştirilmiştir.

Günümüz sosyal yaşamının gelecekte nasıl şekilleneceğine dair öngörülerde bulunan ve kendilerini "fütüristler" olarak adlandıran bir kısım kuruluşlar, sosyal ve pozitif bilimler açısından tüm disiplinlerin ve teknolojinin insanlığı ne kadar ve nasıl etkileyeceği, nelerin değişeceği ve dönüşeceğiyle ilgili zaman zaman görüşler ortaya koymaktadırlar. Biz burada kısaca bu kuruluşların değişim görüşlerinden bahsederken Kur'an'da zikredilen iki ayetin mealini vermeyi bu bağlamda uygun gördük. Cenab-ı Allah yukarıdaki Zariyat suresi 19. ayette; "Mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır." diye buyururken, yine Mearic Suresi 24-25. ayetlerinde de bu hak tabirine "malum" sıfatını ilave ederek: "Mallarında, belli bir hak vardır" buyruğuyla da zengin malında fakirin hakkının bulunduğunu özellikle vurgulamaktadır. Bir insan "Benim alın terimle helalinden kazandığım bir malda-fakir ve yoksul dahi olsa- başkalarının nasıl hakkı olabilir?" diye düşünebilir. Mali yükümlülüklerle ilgili ayet ve hadislerle, günümüz düşünce derneklerinin birtakım çalışmalarla ulaştıkları sonuçları birlikte düşündüğümüzde işsiz, aile geçimini sağlayamayan, kimsesiz, fakir ve yoksulların, yedirmek, giydirmek gibi sadece temel ihtiyaçlarının karşılanması değil, onların eğitim ve yaşam kalitelerinin yükseltilebilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Fütüristler dünyanın üç temel değişim dalgası olan tarım, sanayi ve digital dalgalar/dönemleri geçirdiğini, şimdi ise frekansın gittikçe düştüğü dalga olan "Sibernasyonel" dalgayla yüz yüze olduğunu belirtmekte. Onlara göre her yeni dalga toplumsal ahlak ve anlayışlarda değişimlere neden olmuştur. Bu son dalgayla toplumlar artık insansız üretim, evde üretim, e-ticaret, sınırsız bilgi, biyo-teknoloji, hologramik cihazların üretimi... evresine gelmiş bulunmaktadır. Fütürist yaklaşıma göre yaşananlardan sonra insanlık yeni bir sosyal yardımlaşma anlayışını hızlı bir şekilde devreye sokmalıdır. Öyle ki, çalışan ve zengin kesim, paralarının belirli miktarını fakirlere aktarıp onları belirli bir yaşam kalitesinde tutmak, için çalışmalı ve bunu gönülden yapmalıdır. Hâlbuki İslamiyet sosyal yardımlaşma ve paylaşmayı asırlar öncesinden insanlığa kazandırmış ve netice olarak da zekât ve diğer sosyal yardımlaşma yollarıyla toplum katmanları arasındaki gelir mesafesini en aza indirerek bireyler arasında sevgi ve kardeşliğin gelişip kökleşmesine vesile olmuştur.

İletişimin dili: Selam

Peygamberimiz'e getirilen salat ve selamların oluşturduğu manevi feyiz ve pozitif enerji insanlarda Allah Rasulü'ne yakınlık duygusunu artırmaktadır.

Fizik âlemle de, metafizik âlemle de iletişimin ortak dilidir selam. Çünkü görünen ve görünmeyen âlemlerin biricik Rabb'i olan Allah'ın adıdır selam. Allah, selamı hayatın merkezine koymuştur. İbadet hayatının da, içtimai hayatın da temelinde selam vardır. Selam aynı zamanda kâinata varlıkların fıtrî, tabii ve şer'î esaslara göre birbirleriyle olan iletişimlerinin genel adıdır. Metafizik âlemden fizik âleme, fiziki dünyadan ruhani âleme sesli ya da sessiz herkesin kendi diliyle özel bir iletişimidir selam.

Selam, Kur'an-ı Kerim'de Haşr suresinde Allah'ın isimleri arasında sayılır. Allah'a izafe edilen selam; sonsuzluk, başlangıcı olmamak, sınırsız büyüklük, her türlü noksanlık ve afetten selamet, kullarını dünyevi ve uhrevi sıkıntılarından kurtarmak, dün-

yada ve ahirette her türlü rahmet ve selamet, cennette esenlik demektir.

Selam kelimesinin harfleri şöyle yorumlanabilir. "Sin" üç dişli haliyle bir bağı, zinciri ve sürekliliği ifade ederken, "Lam" Cebraili, "Elif" Allah'ı, "Mim" Hz. Muhammed (s.a.s.)'i ve onun şahsında bütün mahlûkât ve mükevvenatı sembolize eder. Böylece selam, Cebrail vasıtasıyla Allah'tan Hz. Muhammed'e ve mükevvenata her türlü güven ve barış taşıyan iletişim zinciri olarak görülebilir.

İslam da selam kökünden; gönül ve dünya huzuru ile barışa ermek anlamındadır. Kur'an ve sünnette öncelikle Allah'tan kullarına ve diğer varlıklara, ardından meleklerin, peygamberlerin ve insanların birbirlerine ve bütün kâinata selam vermesiyle ilgi-

li bilgi ve hükümler bulunmaktadır. Selam insani ilişkilerde iletişim ahlakını düzenleyen ve farkındalık bilinci ortaya koyan bir özelliğe sahiptir.

Selam bir Müslümanın gündelik hayatında hem fizik âlemle, hem de metafizik âlemle irtibatı, iletişimi ve ilişkisi demektir. Bu yüzden Müslüman bir günde kıldığı namazlarda et-Tahiyat okurken yirmi bir defa Allah'ı, Peygamberimiz'i

ve diğer peygamberlerle melekleri ve salih insanları selamlamaktadır. Namazların sonunda on üç defa melekleri ve insanları selamladığı gibi selamdan sonraki "Allahümme entesselam ve minkesselam..." lafızlarıyla Allah Teala'yı selamlamaktadır.

İnsanın metafizik ve fizik âlemle selamlaşması Allah, melekler, peygamberler, insanlar ve diğer varlıklarla iletişimi demektir. Bu açıdan bakıldığında selamı metafizik ve fizik âlemle olmak üzere iki ana başlık altında görmek mümkündür.

I- Metafizik âlemle selamlaşma

İnsan, ruhu ve kalbiyle metafizik âleme mensuptur. Bedeni olarak fiziki âlemin ürünü olan insan-öğlü, gelişti itibarıyla sonsuzluk ikliminden ve metafizik âlemdendir. Bu yüzden hayatının her safhasında fizik âlemle olduğu kadar metafizik âlemle de ilişkili ve irtibatlıdır. Allah kullarının metafizik ilişkisine önem vermektedir. Selamın metafizik âleme yönelik olanı Allah, melekler ve peygamberle selamlaşma şeklinde gerçekleşmektedir.

Allah ile selamlaşma hem Allah'tan kullarına, hem de kullarından Allah'a selam şeklinde gerçekleşen bir iletişimdir. Allah'tan kullarına selam dünyada rahmet ve bereket anlamına gelir ki Kur'an'da buna şöyle işaret edilmektedir: "Ayetlerimize inananlar sana geldiğinde onlara de ki: Selam size, Rabbiniz kendisine rahmeti yazdı." (Enam, 54. Ayrıca bkz. Hüd, 48; Ahzâb, 44.)

Kulların Allah'a olan selamı taat, tespih, ibadet ve kulluk şeklindedir. Yeryüzündeki bütün varlıkların O'nu hamd ile anması, varlıkların O'na zorunlu tespihi (İsrâ, 44.) ve selamıdır. Allah Rasulü'nün miracda Allah'ı selamlamak için kullandığı et-Tahiyatü lafızları, aynı zamanda kulların namazda O'na selam için kullandığı kelimeler olmuştur: "Her türlü tahiyeye, selam, dua, namaz ve güzel amel Allah'a mahsustur." (Buhârî, Ezân, 148; Müslim, Salât, 56; Ebü Dâvûd, Salât, 178; Tirmizî, Salât, 100; Nesâî, Tatbik, 23; İbn Mâce, İkâme, 24; Dârimî, Salât, 84.)

Ferdi huzurun toplum planına açıldığı ilk kapı aile yuvasıdır. Buradaki iletişimin başlangıcı, sevginin göstergesi olan selam iledir.

Meleklerle selamlaşma yine önce meleklerden insanlara, sonra insanlardan meleklerle olmak üzere iki türdür. Meleklerden insanlara selam, Kur'an-ı Kerim'de meleklerin peygamberlere insan suretinde gelip onlarla haberleştiğine dair ayetlerden (Bkz. Hüd, 69; Zâriyat, 24-25.) ve Allah Rasulü'nün şu hadis-i şerifinden anlaşılmaktadır: "Allah Teala Adem'i yaratınca ona: Git şu oturmakta olan meleklerle selam ver.

Senin selamına karşılık söyleyeceklerini güzelce dinle. Çünkü senin ve neslinin selamı o olacaktır, buyurdu. Âdem meleklerle:

- es-Selamü aleyküm diye selam verdi. Melekler onun selamını:

- es-Selamü aleyküm ve rahmetullah, diye karşıldılar. (Buhârî, Enbiya, 1, İstizân, 1; Müslim, Cennet 28.)

İnsanlardan meleklerle selam ise Kur'an-ı Kerim'de kendisine meleklerin selam verdiği İbrahim (a.s.)'in: "Size de selam" diye selamla mukabele ettiği ayet ile (Hüd, 69; Zâriyat, 25.) Âişe validemizin Cibril ile selamlaşmasına dair şu rivayetten anlaşılmaktadır: Rasulüallah bana: "Şu zat Cibril'dir. Sana selam ediyor" buyurdu. Ben de: "Ve aleyhisselam ve rahmetullahi ve berekatuh" dedim. (Buhârî, Bedü'l halk, 6; Müslim, Fazâilü's Sahâbe, 90-91.)

Peygamberlerle selamlaşma ise üç şekilde olur. İlki Allah'tan peygamberlere, ikincisi müminlerden peygamberimiz ile bütün peygamberlere ve sonuncusu peygamberimizden müminlere şeklindedir.

Allah'tan peygamberlere selam Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın peygamberleri selam lafızıyla selamlamasını anlatan ayetlerden anlaşılmaktadır. (Neml, 59; Sâffât, 181.) Müminlerin özellikle Peygamberimiz'e ve diğer peygamberlere salat getirmeleri adaptandır. Nitekim Allah Teala: "Ey müminler! Siz de şanlı nebiye salevat getirin ve ona tam bir teslimiyetle selam verin." (Ahzâb, 56.) buyurur. Bu ayet-i kerime Allah Rasulü'nü görme bahtiyarlığına erememiş müminlerin de onunla manevi mülakatı ve iletişimi demektir. Çünkü Allah Teala salat ü selam getirenlerin selamına mukabele için O'na ruhunu iade eder. (Ebü Dâvûd, Menâsik, 96.) Allah'ın yeryüzünde dolaşan görevli bazı melekleri getirilen salat ve selamları ona ulaştırırlar. (Ebü Dâvûd, Menâsik, 97.)

Peygamberimiz'e getirilen salat ve selamların oluşturduğu manevi feyiz ve pozitif enerji insanlar-

da Allah Rasulü'ne yakınlık duygusunu artırmaktadır. Salat ü selam gönüllerimizi Rasul muhabbetine hazırlamaktadır. Bu yüzden Peygamberimiz, adı yanında anıldığı halde kendisine salat ü selam getirmeyenleri cimrilikle tavsif etmiştir. (Tirmizi, Deavât, 101.) Bir hadis-i şerifte de şöyle buyurmuştur: "Günlerinizin en hayırlısı cumadır. Bu sebeple cuma günü bana çokça salat ü selam ediniz. Zira salat ü selamlarınız bana sunulur. Ben de sizin salat u selamlarınıza mukabele ederim." Sahabiler sordular:

- Senden hiçbir eser kalmadığı hâlde mi? Peygamberimiz buyurdu:

- Allah, peygamberlerin bedenlerini çürütmeyi toprağa haram kıldı. (Ebû Dâvûd, Salât, 201; Nesâi, Cuma, 5.)

Peygamberimiz'den müminlere selam ise onun kendisine salat ve selam edenlere mukabele edeceğini haber verdiği yukarıda geçen hadisten anlaşılmaktadır. Onun müminlerin selamına ahiretteki mukabelesi ise şefaati olacaktır. Nitekim ezandan sonra okunan duada müminlerin Muhammed (s.a.s.) için istediği vesile, onun şefaatchi kılınması talebidir.

II- Fizik âlemle selamlaşma

İçtimai hayatın temel hedefi huzur ve mutluluktur. Selam, huzur, mutluluk ve barışın gerçekleşmesi için kalbi dua, fiil ve sözlerden oluşur. Selam başkalarıyla iletişimin açık bir göstergesidir. Allah Teala Rahman'ın kullarının vasıflarını sayarken ilk özellik olarak yeryüzünde tevazu ile yürümeyi zikretmektedir. (Furkan, 63.) Ona bağlı olarak da kendini ve haddini bilmeyen insanlarla çekişmek yerine onlara selamla mukabele edilmesini emretmektedir. Bu yüzden toplumsal hayatın çekirdeğini oluşturan aile fertlerinden başlayarak bütün toplum unsurlarının birbirleri ile selamlaşması nihai hedeftir.

Ferdi huzurun toplum planına açıldığı ilk kapı aile yuvasıdır. Buradaki iletişimin başlangıcı, sevginin göstergesi olan selam iledir. Nitekim Kur'an'da şöyle emredilmektedir: "Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak birbirinize selam verin." (Nûr, 61.) Efendimiz (s.a.s.) Hz. Enes'e: "Yavrucuğum! Ailenin yanına gittiğinde onlara selam ver. Sana ve ev halkına bereket olsun." (Tirmizi, İstizân, 10.) buyurarak aile fertleriyle selamlaşmayı emretmiştir.

Başkasının ev ve iş yerine ziyaret, fiili bir selam olmakla birlikte bunun kavli lafızlarla da teyit edilerek ziyaretin selam ve izinle gerçekleşmesi, iletişimin kolaylaşmasını sağlar. Nitekim ayette buyrulur: "Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere geldiğinizde fark ettirip ev halkına selam vermeden içeri girmeyin. Bu sizin için daha iyidir. Her halde bunu düşünüp anlırsınız. Orada kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin." (Nûr, 27-28.) Ayette geçen "istinas"; öksürerek, tespih ve tekbir ile ya da bugün zili çalarak ev halkını haberdar etmek, destur ve izin istektir.

Selamı hayatın bir parçası gören dinimiz, insanlar arasında iletişimin canlı olması için selama mukabeleyi ondan daha önemli bir manevi sorumluluk olarak değerlendirir. Nitekim bir ayet-i kerimede: "Bir selam ile selamlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile mukabele edin veya verilen selamı aynen iade edin." (Nisâ, 86.) buyrulur.

Toplum hayatında selamlaşmanın anlamı

Toplum hayatında insanlar arası iletişimin parolası niteliğinde olan selamın dil ya da beden diliyle kazandığı ve iletişime kazandırdığı derin anlamlar vardır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

1- Selam, benden sana zarar gelmez anlamında barış ifadesidir. Selam veren, İslam toplumuna dâhil bulunduğunu ifade etmiş olduğundan can güvenliği kazanır. Savaşta ve barışta selam verenin canı emandadır. Nitekim Allah Teala buyurur: "Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selam verene sen mümin değilsin demeyin." (Nisâ, 94.) Bu ayetin sebebi nüzulünde şöyle bir olay nakledilir. Bir seriyyede kelime-i tevhit getirip Müslümanlara selam verdiği halde bir kişi, Üsâme b. Zeyd tarafından "korkudan böyle davrandığı" zanıyla katledilmişti. Allah Rasulü olaydan haberdar olunca çok üzülmüş, hiddetlenerek Üsâme'ye: "Kalbini yarıp baktın da mı korkudan böyle davrandığını anladın?" diye çıkışmış ve bir köle azadî cezası vermişti.

2- Selam, dünyada müminlere dua, ahirette daru's-selama çağrısıdır. Size başkasından zarar gelmesin, cennet yurdu ve kurtuluş yolu sizin olsun demektir. Nitekim Allah Teala buyurur: "Rızasını arayanı Allah o kitapla selam yollarına götürür." (Mâide, 16.) "Allah kullarını selam yurduna çağırır ve o dilediğini doğru yola iletir." (Yûnus, 25.)

3- Selam, hayatı paylaşmaktır. Selam ile insan hemcinslerinin farkına vararak hayatın zorluk ve kolaylığını, sevinç ve üzüntüsünü fiili ve kalbi olarak paylaşmış olur. Nitekim Allah Rasulü'ne bir sahâbi sordu:

- İslam'ın en güzel ve hayırlı davranışı nedir? Peygamberimiz buyurdu:

- İnsanlara yemek yedirmen (it'am-ı taam), tanıdığın, tanımadığın herkese selam vermen (ifşâu's-selam). (Buhârî, İman, 20; Müslim, İman, 63.)

Bera b. Âzib diyor ki: Rasulüllah şu yedi şeyi emrederdi: "Hasta ziyareti, cenaze teşyîi, aksırana hayır dilemek, zayıfa yardım, mazluma destek, selamı yaymak, yeminine uymak." (Buhârî, Mezâlim, 5; Müslim, Libas, 3; Tirmizî, Edep, 45; Nesâî, Cenâiz, 53.)

4- Selam sevgiye, sevgi de cennete götürür. Cennete girmenin şartı iman, imanın şartı müminlerin karşılıklı olarak birbirlerini sevmesidir. Sevgiyi artıran en güzel vesile onları arayıp sormak suretiyle kavli, fiili ve kalbi selamdır. Nitekim Allah Rasulü buyurur: "İman etmedikçe cennete gire-

Salat ü selam gönüllerimizi Rasul muhabbetine hazırlamaktadır. Bu yüzden Peygamberimiz, adı yanında anıldığı halde kendisine salat ü selam getirmeyenleri cimrilikle tavsif etmiştir.

mezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olamazsınız. İşlediğiniz takdirde birbirinizi sevmeye vesile olacak bir amel göstereyim mi? Aranızda selamı yayınız." (Müslim, İmân, 93; Ebû Dâvûd, Edeb, 131; Tirmizî, İstîzan, 1; İbn Mâce, Mukaddime, 6, Edeb, 11.)

Belki de bu sebeple Hz. Ömer'in oğlu Abdullah çarşıya çıktığında karşılaştığı herkese selam verir ve sırf selam vermek için çarşıya çıkardı. Nitekim bir gün kendisine: "Çarşıda ne yapacaksın? Alışverişten anlamazsın. Satılan malların fiyatlarını bile sormazsın.

Çarşıda herkesin oturup sohbet ettiği yerlerde oturmazsın. Ne diye çarşıya çıkarsın?" diyen birine: "Kardeşim biz karşılaştığımız kimselere selam vermek, onlarla göz göze gelmek için çarşıya çıkıyoruz. Başka bir maksadımız yok." (Muvatta, Selâm, 6.)

Kâinattaki ilahî düzenin temeli selam iledir. Bu yüzden bütün varlıklar arasında bir selamın varlığı söz konusudur. Nitekim cemadat, nebatat ve hayvanatın selam diliyle kâinat düzenini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Allah Kadir Gecesi'ni her türlü anarşi ve karmaşadan, maddi ve manevi sıkıntıdan uzak bir zaman dilimi olarak ilan ederken selam lafzını kullanmaktadır. (Kadr, 5.) Allah, ateşe, ilahî iradeye ram olması ve İbrahim'i yakmaması için emir verirken O'nu selama çağırmış ve: "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve selam ol!" (Enbiyâ, 69.) buyurmuştur.

Allah Rasulü'nün üzerinde hutbe irat ettiği hurma kütüğünü bırakıp kendisi için yaptırılan minbere çıkması, hurma kütüğünü acı acı ağlatmıştı. Allah Rasulü hurma kütüğünün feryadını minberden inip, onu kucaklayarak dindirebilmişti. Azgın ve vahşi develerin yine selam sayesinde Allah Rasulü'nün emrine muti oldukları tarihi bir gerçektir.

Netice olarak selam letafetten kesafete; latif olan Allah'tan meleklerle, ölüsüyle dirisiyle insanlara ve bütün varlıklara doğru ilahî bir tecelli; kesafete bürünmüş varlıklardan latif olan Allah'a doğru bir münacat; melekler, insanlar ve diğer canlı ve cansız varlıklar arasında bir iletişim ve muvasalatır. Selamla kâinat düzeni selamet bulmakta, bu sayede inananlar selam yurduna doğru yol almaktadır. Çünkü işin evveli de ahiri de selamdır.

Sınav kaygısı

“Korku ve kaygılardan arınmanın en etkili ilacı inançtır!”

K

aygı beyinde başlayan ve beyinde biten bir süreçtir. Öğrencinin edindiği bilgileri çeşitli nedenlerle sınav anında gereği gibi kullanmasına ve arzu edilen başarıya ulaşmasına mani olan içten içe yaşadığı kaygıya sınav kaygısı denir. Aslında çocuklarımızın sınavlardan beklentileri vardır. Ancak mevcut potansiyeli ile bu beklentileri çelişmektedir. Bu durumda öğrencinin sınava yüklediği anlam ile sınavdan beklentisi sınav kaygısını iyice artıracaktır.

Sınav kaygısının nedenleri nelerdir?

Uyku düzeninde bozukluk, yetersiz dinlenme, fiziksel egzersizlerin yetersizliği, sosyalleşememe, zaman yönetimini bilmeme, beslenmede düzensizlik, sınava hazırlanma programına sorumsuzlukla başlangıç gibi yaşam biçiminden kaynaklı nedenler birinci grupta yer almaktadır.

İkinci grupta ise sınavla ilgili yetersizlikler ve bilgisizlikler yer alır. Bunlar ise; sınav anında zamanı doğru değerlendiremememe, karşılaştığı sınav tekniğine cevap verememe, ders çalışma anında ve sınav zamanında sınav kaygısını azaltma ve yenmedeki teknikleri gereği gibi kullanamama gibi sebeplerdir.

Üçüncü grupta ise şunları sayabiliriz: Sınava hazırlanma sürecinde “daha çok zaman var” diyerek çalışmalarını sürekli ertelemek ve sonraya bırakmak en başta gelen nedendir. Ayrıca gerekli olan konular yerine gereksiz ve kendisine kolay gelen konulara zaman ayırma, gerekli olan konulara zorlandığı kanaatiyle gereği gibi zaman ayırmama, sonuç alıcı çalışma yöntemlerini bilmeme ya da başaramama, ezberleyerek halledeceğini düşünüp anlama ve muhakeme gücünden yoksun ders çalışma tekniklerine yönelme gibi nedenlerdir.

Son olarak zihinsel olarak ele almamız gereken nedenler vardır. Öğrencilerimiz nedense başarılı olmasının kendi elinde olmadığı gibi olum-

suz düşünceye girmektedir. Olumsuz eleştirilerle sınav öncesi ve anında kendini zora sokmaktadır. Mesela öğrenci; "ne de olsa başaramayacağım!" diye düşünmektedir. Bir başka neden ise aile ve toplumsal yönlendirmelerin sebep olduğu zihinsel olumsuzluklardır. "Ben başaramazsam ailem beni cezalandırır! Akrabalarımızın yüzüne nasıl bakabilirim!" gibi düşüncelere kapılmalarını sayabiliriz. Ayrıca birçok öğrenci kendisine sürekli, başarabileceğinin çok üstünde hedefler koyarak beklentilerini yüksek tutmak suretiyle asıl hedefinden uzaklaşmaktadır.

Sınav kaygısının öğrenciler üzerinde açabileceği fiziksel ve davranış bozuklukları:

Sınav kaygısı yaşayan öğrenci öncelikle fiziksel olarak ciddi bir değişiklik gösterecektir. Kalp atışında hızlanma, mide bulantısı, ağız kuruluğu ve dudaklarında belirginleşen anlık kuruluklar, birden bire terleme, el titremeleri, uykularda düzensizlik, iç sıkıntısı, kendini baskıda hissetme, nefes zorluğu, gerginlik, ani parlama ve tepkiler verme, baş ağrıları ve az da olsa burun kanamaları görülmektedir. Sınav zamanı yaklaştıkça bu durumlar daha da artar bu durumda bitkinlik ve yorgunluk hissi de ortaya çıkar.

Davranışsal anlamda ise şunları görebiliriz. İç huzursuzluk nedeniyle aynı pozisyonda oturamama ve aynı ortamda bulunamama gibi davranışlar gösterir. Bulunduğu ortama uymayan davranışlar gösterebilir. Zaman kullanamama gibi etkenlerden dolayı düzensiz bir yaşam biçimini benimser. Ne zaman uyuyacağını ve ne zaman derse çalışmaya başlayacağını planlayamaz. Bu durumda da aceleci ve plansız davranışlarla düzensiz birisine dönüşür. Huzursuz ve gereksiz kaygılardan dolayı normal ilişkilerini bozarak asla benimsemeyeceği davranışlar ve tepkiler ortaya koyabilir.

Başarısızlık korkusu kendini iyice gösterdiğinde ortak yaşam alanlarında sıkça bulunmak istemez. Bu durumdaki öğrenci çoğu kez ders çalışma motivasyonunu kaybedeceğinden çalışma masasından uzaklaşıp başka uğraşlar bulur.

Aileler çocuğunun sürekli düşüş göstermesi durumunda sınav kaygısını yaşadığını fark edip rehber öğretmenlerden destek almalıdırlar.

Neler yapılmalı?

Dünyada iki güç vardır. Birincisi "korku" diğeri ise "inanç". Eğer ki korkuyu yenemezseniz başarı sizden uzak olur. Olumlu düşünmek ve kaygıyı olumluya dönüştürebilmek için korkuyu yenmek gerekir. Korkuyu yenmenin en etkili ilacı ise inançtır. İnanç insanın en büyük sermayesidir.

Bunun haricinde aileler destek olmalıdır. Çocuklarından beklentileri olsa da bu beklentileri sınırlandırmayı bilmeliler. Aileler çocuklarını bir başka çocukla kıyaslamamalıdır. Hayattaki en büyük başarı sağlıklı ve huzurlu olabilmektir. Her şey başarı diyen insanlar başka değerlerin ayrıcalığını bilemezler. Yaşam, ulaşılan hedefler değil bu hedefler için yürüttüğümüz sürecin kendisidir. Bu anlamda öğrencilerimiz ve aileler bilinçli çaba göstermelidir.

Çocuklarımız zaman problemi sunmak yerine yaşamın herkes için 24 saat olduğunu bilmelidirler. Hayatta en demokratik sunulmuş imkân zamandır. Önemli olan bunu olumlu ve uygun şekilde değerlendirmektir. Bu arada sosyalleşme ve doğanın sunduğu güzellikler için de zaman ayrılmalıdır.

Ailelerin dikkat etmesi gereken önemli bazı hususlar şunlardır:

- Çocuklara "sen" dilini kullanmak yerine ona değer veren bir dil kullanmak,
- Sınavlar konusunda sürekli sorular sormamak,
- Çocukların çalışma ortamlarını gereği gibi hazırlamak,
- Sınav önemlidir ama her şey değildir mesajını doğru vermek. Aileler kaygılı olursa çocuklara rol-model hususunda olumsuz örnek olacaktır.
- Sıcak, samimi ve ortak aklın işlediği bir aile olabilmeyi başarmak. Çocuklar koşulsuz hazırlanmalı, aileler de koşulsuz sevgiyi hissettirmelidir.
- Unutmayalım ki hayat en büyük sınavdır. Ve bu sınav içerisinde insan gelip insan gidebilmek en önemlisidir. Mücadele edilen sınavlar nedeniyle varlık nedenimizi zorlayıcı davranışlar ve hayatımızı yaşanmaz hale getirici bir sürece dönüştürmemeliyiz.
- Başarı kadar başarısızlık da bizim için vardır. Unutmayalım ki başarısızlık başarının ortağıdır!

Sınav öncesi uykuyu düzene sokup zihnimizi ve bedenimizi gereği gibi dinlendirmeliyiz. Öğrenciler, şunu yersen iyi olur bunu yersen olmaz gibi söylemlere kulak asmadan normal beslenmelerine devam etmeliler. Ancak sabah kahvaltısı yapmayan öğrenciler yapan öğrencilere göre daha az başarılıdır. Sabah kahvaltısı önemli bir kazanımdır. Sınav aşamasında kaygı artıp kalp atışı hızlandığında gözlerini kapatıp derin nefes almayı ve gevşemeyi denemelidir. 1'den 10'a kadar yavaş yavaş sayıp her sayı arasında ağızlarından derin nefes alıp burunlarından bu nefesi vererek gevşemeyi denemelidirler.

Ailede huzurun kaynağı: Açık iletişim

Huzurlu bir hayat için atılacak doğru adım, başkalarını suçlamak değil, kendimize çekidüzen vermektir. Sebep ve sonuçları başkalarında aramak, zafiyet göstergesidir.

Hemen her insan, fani ömrünü geçireceği şu dünyada sağlıklı, huzurlu, mutlu ve başarılı bir hayat sürmek ister. Bu doğal amacına ulaşmak için çalışır, çabalar ve emeğinin karşılığını almayı bekler. Bu uğurda gücünü, emeğini ve sermayesini sarf eder. Ne var ki kimi zaman bu yolda akamete uğrandığı da olur. Birçok insan, böylesi bir mücadele sonunda sağlıklı, mutsuz ve umutsuz bir durağa geldiğinde nerede hata yaptığını sorgulamak yerine, başkalarını suçlamayı tercih eder. Oysa sorunun temel sebebi çoğu

zaman bireyin kendisidir. Huzurlu bir hayat için atılacak doğru adım, başkalarını suçlamak değil, kendimize çekidüzen vermektir. Sebep ve sonuçları başkalarında aramak, zafiyet göstergesidir.

Hayatı arzu edilir ve her iki dünya için uygun bir şekilde sürdürebilmek mümkündür. Bunun gerçekleşmesi her şeyden önce, bireyin kendisini kontrol altına almasına, hayatını disipline etmesine bağlıdır. Sayılabilecek daha birçok etken arasında iletişim becerisi de bireyin ruhi dengesinin kurulmasında; huzurlu, mutlu, sağlıklı ve başarılı-

lı bir hayat sürmesinde önemli etkenlerden birisi kabul edilmektedir.

Yaratılış gereği olarak insan, birlikte yaşamaya eğilimli ve hatta zorunludur. Çünkü hayat uzun ve yorucu bir süreç olduğu için paylaşılması gerekir. Bir insan ne kadar güçlü ve iradeli olursa olsun başkalarına ihtiyaç duyar. Birlikte yaşama anlayışının en temel birimi ailedir. Aile insanın fıtratına uygun bir dayanışma ve paylaşma kurumudur. Bir anlamda aile, enerjinin sinerjiye dönüşmesi demektir. Aile bireyleri aile içinde birbirlerine güç katarlar.

Aile kavramı, genellikle iki karşı cinsin bir araya gelmesi olarak tanımlanır. Oysa bir araya gelen yalnızca iki cins değil; iki farklı aile hatta iki yeni kültürdür. Bu bakımdan bu farklı unsurların uzlaşma zemininde yoğrulması gerekir. Temeli sağlam atılan bir aile, geleceğin ve toplumun da en önemli güvencesidir. Aile içindeki uyum ve uzlaşma doğru ve sağlıklı iletişim yoluyla tesis edilebilir. Eşler arasındaki sağlıklı iletişim, hem kendilerinin sağlıklı, huzurlu ve başarılı bir hayat sürmelerinin güvencesi hem de çocukların yetişmesi için en temel zemindir.

Aile içinde sağlıklı, huzurlu ve başarılı bir iletişim sistemi oturtabilmek her şeyden önce, eşler arasındaki saygı, sevgi ve güvene bağlıdır. Aile; güzelliklerin paylaşıldığı, sıkıntıların azaltıldığı, güçlüklerin yenildiği tam bir dayanışma kurumudur. Saygı, sevgi, güven ve hoşgörü çerçevesinde biçimlenen bir ailede iletişim kanalları da açık ise, sorunlar büyük oranda çözülür. Ailenin en önemli mirası olan çocuklar, hayata ailede hazırlanır. Temel konularla ilgili bilgileri ve tecrübeleri ailede edinir. Bunun özünü de aile içi iletişim, yani yapıcı sohbet oluşturur.

Günün yorgunluğu ile eve dönen aile bireyleri, yaşadıkları mutlulukları da sıkıntıları da aile içinde dile getirerek bir sohbet ortamı oluşturabilirlerse, sıkıntılar hafifler, başarılar da anlam kazanır. Çünkü bedenın temel gıdaları su, ekmeğe ise, huzurlu bir ruhun gıdası da sohbet etmektir. Aile içinde eşler birbirleriyle uyum içinde güzel sohbetler edebiliyorlarsa hem kendi gönüllerini doyuruyorlar hem de yavruları için en uygun gelişme zeminini hazırlıyorlar demektir.

Ailenin bir başka boyutu da temel bir eğitim kurumu olmasıdır. Birçok insan, yalnızca örgün eğitim kurumlarınının eğitim yaptığını düşünür. Oysa dünyanın en harika eğitim kurumu ailedir. En harika

eğitmenler de anne ve babalar başta olmak üzere aile bireyleridir. Çankırı yarenlerine atfedilen güzel bir özlü sözümüz var:

“Kız anadan öğrenir sofrayı dizmeyi,

Oğul babadan öğrenir, sohbet gezmeyi”

Aile içinde etkili bir eğitim ortamı oluşturabilmek ve eğitimin mayasının tutması için gerekli olan en temel uygulama aile sohbetlerinin sıcak ve sağlıklı bir şekilde yapılmasıdır. Çocuklar, duygusal ve dşşünel doyumlarını aile içi sohbet ve etkinliklerle sağlarlar. Kendilerini doğru ifade etmeyi, sağlıklı bir aile ortamında öğrenirler. Davranış modelleri, söz kalıpları genellikle aile içinde kazanılır. Eşler birey olarak kendilerini ne kadar geliştirmişlerse sohbetleri de o kadar güzel ve doyurucu olur. Dolayısıyla eşlerin eğitim, kültür, davranış vb. yönlerinin güçlü olması gerekir.

Aile içi sohbet ortamları çocukların öz güven kazanmaları için de çok önemlidir. Sohbeti güzel ailelerde çocuklar kendileri de anne babalarıyla ve birbirleri ile nasıl konuşulacağını öğrenirler. Aileler çocuklarınınin sohbete katılımı için uygun rahat ortamı sağlarsa, hem onları daha yakından tanımış olur hem de onların kendilerini tanımalarına fırsat vermiş olurlar. Sohbet ederken birçok problemin çözümü için gereken uygun zemin de hazırlanmış olur.

Günümüzde aile yapısını tehdit eden en önemli tehlike sohbet ortamlarının kaybolmasıdır. Bugün çağdaş zaman hırsızları olan televizyon gibi kitle iletişim araçları ile sanal iletişim araçları olan internet ve cep telefonu mesajları ayrık otları gibi insanımızın zamanını çalmakta ve ruhlarını boğmaktadır. Teknolojiden gereğince ve kararınca istifade etme konusundaki ölçsüzlük aile sohbetlerini engellemekte; sorunları çözmek yerine yeni sorunlar üretmektedir.

Birey, yaşadığı hayattan lezzet almak istiyorsa, atacağı ilk adım, kendisini iyi yetiştirmek ve sağlam bir aile kurmaktır. Burada en önemli görev aile büyüklerine düşmektedir. Çocukların doğru yönlendirilmesi için, aile büyüklerinin örnek olması gerektiğinde rehberlik yapabilmeleri şarttır. Unutulmamalıdır ki hiçbir gemi rotasız ve kaplıksız yol alamaz. Her insanın en güvenilir sığınağı da ailesidir. Ailede huzur, mutluluk ve başarının güvencesi ise, sohbete dayalı açık iletişimdir.

EN HAYIRLI AZIK

"(Ey müminler!
Ahiret için) azık
hazırlayın. Bilin
ki azığın en
hayırlısı takvadır.
Ey akıl sahipleri!
Öyleyse bana
karşı gelmekten
sakinin."

(Bakara, 197.)

İçerisinde yaşadığımız sosyal ve kültürel şartlar, İslam kültürünü çok yönlü olarak etkilemektedir. Bu etkilenmelerden biri de, Kur'an'ın cihat, mücahit vb. kavramlar alanında meydana geldi. Söz konusu kavramlar sadece anlam değişikliğine uğramadı, ne yazık ki, Kur'anî içeriklerinden uzaklaşıp olumsuz çağrışımlar yüklendiler.

Şükür ki, 'takva' ve 'muttaki' kelimeleri, zikrettiğimiz kavramlara göre asli muhtevalarını ve anlamlarını büyük ölçüde korumaktadır. Çünkü kullanıldıklarında, 'ideal bir dindarlık' veya 'ilahî buyrukları yerine getirme konusunda hassasiyet sahibi insan' akla gelmektedir. Ancak günümüzde 'takva'nın deruni bir hal, içsel bir yöneliş olmaktan, şekli yönü öne çıkan bir boyut kazandığı veya böyle algılandığı da bir gerçektir.

'Takva' kelimesi, lügat manası itibarıyla bir şeyi 'korumak' anlamına gelen 'v-k-y' kökünden türemiştir. Yine aynı kökten türeyen 'itteka' kelimesi bir tehlikeden ve zarardan bir şey aracılığı ile 'korunmak', sakınmak, çekinmek ve korkmak anlamlarını içerir. 'Muttaki' de bu kelimenin ism-i failidir. Yani korunan, sakınan, çekinen, korkan anlamlarına gelmektedir.

Mümin, Allah'ın buyruklarını çiğnemekten, günahlardan, cehennemden sakınır ve çekinir. Yarın O'nun huzurunda vereceği hesaptan endişe eder. Ancak O'nun korumasına girmeyi, O'na sığınmayı arzular. Merhum Hamdi Yazır'ın da ifade ettiği gibi, en kapsamlı ve en güvenceli koruma O'na aittir. Çünkü insanın koruması, geleceğe hâkim olamadığı gibi, şimdiki zararları gidermek için de yeterli değildir. Bundan dolayı gerçek korunma ancak Allah'ın korumasına girmekle gerçekleşebilir. Aslında Rahman sıfatı dolayısıyla inanan-inanmayan herkes Allah'ın korumasındadır. Fakat müminler, Allah'ın korumasına girmeyi arzular ve Rahim sıfatı sebebiyle de buna mazhar olurlar. (Bakara, 2'nin tefsiri)

Kur'an, daha ilk ayetlerinde, bir anlamda, muhatap kitesini belirler ve 'muttakilere' bir hidayet rehberi olduğunu ifade eder. (Bakara, 2.) Takva şuuru kişiye bir bilgilenme ve aydınlanma imkânı verir. Kalbin kapılarını ilahî çağrışıya almaya ve kabullenmeye müsait bir hale getirir. Kalbi takvaya hazırlayan Kur'an'dır; Kur'an'ın çağrılarını almaya hazırlayan da takvadır. Takva, kalbin ritminin Kur'an'ı almaya ve özümsemeye ayarlanmasıdır.

Ebu Hüreyre'ye nispet edilen bir benzetmede takva şöyle anlatılır: "Yolda yürürken dikenler görürsün; ya yolu değiştirirsin ya da dikene dokunmadan geçmenin bir yolunu arar ve bulursun; işte takva da bu-

dur; hayatı Allah Teala'nın yasakladığı kötülöklere bulaşmadan yaşamaaya çalışmaktır."

Muttaki, şehvet-şöhret, makam-mevki, para-pul ihtiraslarının önüne serdiği dikenli yolda manevi hayatını çizdirmeden yol alma çabasını sürdüren kişidir. O, günahın tuzağına düşmeden, dalaletin çamuruna bulaşmadan yaşama mücadelesi verir. Gönlündeki takva meşalesinin inkâr ve isyan rüzgârıyla sönmesine fırsat vermemek için çırpınıp durur.

Takva, Allah'a karşı derin bir sorumluluk bilincine sahip olmamızdır. Dindarlığımızın, Mevla'ya yapmamız gereken kulluğumuzun zirvesidir. O, aslında kalbe ait, görünmez, deruni bir yöneliştir; ancak yaptığımız amellerin 'olmazsa olmaz' şartıdır. Dinî hayatımızın temeli, Mevla ile olan rabıtamızın esasıdır. Bütün hayatımızda yaptığımız amellerin özünü o oluşturur ve hayatımız bu şyede değer kazanır. Allah katındaki değerimiz de onunla ölçülür. Yaşadığımız bu hayattan geriye kalacak ve Allah'a varacak olan da takvamızdan başkası değildir. Nitekim kurban bağlamında konu şu şekilde dile getirilir: "Fakat unutmayın ki ne onların etleri, ne de kanları asla Allah'a ulaşacak değildir. Lakin O'na ulaşan tek şey, kalplerinizde beslediğiniz takvadır." (Hac, 37.)

Dinler tarihinin de ortaya koyduğu şekilde, zaman içerisinde insanlar, dinî hayatlarını özden yoksun, şekli birtakım törenlere dönüştürürler. İşte bu ayet, zahiri öne çıkaranlara, içsel derinlikten nasibini alamayan ritüellere Kur'an'ın verdiği bir cevaptır. İnsanlar çoğunlukla şekli olarak bir takım ibadetleri yerine getiriler ve böylece görevlerini yaptıklarını zannederler. Oysa bundan daha zor olanı, yapılan ibadetle beraber içsel bir derinliğin yakalanması ve Allah'a karşı saygı şuurunun artmasıdır.

Kur'an takvayı, Arapların günlük yaşantıları açısından oldukça önemli olan 'azık' örneğiyle anlatır. Günlerce süren bir çöl yolculuğuna imada bulunur. Bu yolculukta iki şey çok önemlidir: Bunlardan birisi güvenlik ise; diğeri de yanımıza alacağımız yiyecek ve içecek maddeleridir. Eğer yanımızda erzakımız yoksa uçsuz bucaksız çölün bir yerinde aç susuz perişan olmamız işten bile değildir. İşte çıkmış olduğumuz bu hayat yolculu-

Elbise nasıl ki yağmurda doluda, karda kışta bizleri sağanaktan, soğuktan koruyorsa, takva elbisesi de mahşerin o kasvetli gününde yalnızlık ve mahcubiyetin donduruculuğundan bizleri koruyacaktır.

ğunda da takva bu denli önemlidir. Onsuz manevi hayatımızı sürdürmemiz mümkün değildir. Nitekim ayet şöyle diyor: "(Ey müminler! Ahiret için) azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takvadır. Ey akıl sahipleri! Öyleyse bana karşı gelmekten sakının." (Bakara, 197.) Nasıl ki beden aç bırakıldığı takdirde ölüm kaçınılmazsa, manevi hayat da takva gıdasından mahrum olursa ölüme mahkûm olur.

Yine Kur'an takvayı elbiseye benzetir. Şöyle ki, "Ey Âdem'in evlatları! Bakın size edep yerlerinizi örteceğiniz giysi, süsleneceğiniz elbise indirdik. Fakat unutmayın ki en güzel elbise, takva elbisesidir." (Arâf, 26.) Elbise nasıl ki insanı sıcağın, soğuktan korursa, takva da dünyada manevi düşüş ve yok oluştan, ahi-

rette de hüsrana ve zarara, dolayısıyla mahcubiyete uğramaktan onu korur. Elbise nasıl ki yağmurda doluda, karda kışta bizleri sağanaktan, soğuktan koruyorsa, takva elbisesi de mahşerin o kasvetli gününde yalnızlık ve mahcubiyetin donduruculuğundan bizleri koruyacaktır. Yine elbise, güneşin yakıcı etkisinden bizleri nasıl muhafaza ediyorsa, takva elbisesi de inkârın, isyanın sebep olduğu hem dünyanın hem de ahiretin ateşinden ve yakıcılığından koruyacaktır.

Takva vurgusu Kur'an'da tekrar tekrar geçer; bunun hikmetini anlamak zor değildir; çünkü insan her an bir şuuruzluğa ve gaffete kapılma riski ile karşı karşıyadır. İşte insan, bu duruma karşı uyanık olmaya, Rabb'ine karşı saygıda kusur etmemeye çağırılmaktadır.

Kur'an, takva sahiplerinden bahsettiği her durumda en güzel müjdelerini verir. Meselâ Talâk süresinin ilk sayfasında peş peşe gelen ayetler bunun en etkileyici örnekleridir. Herhangi bir yorum yapma gereği duymadan bunları meal olarak veriyoruz: "Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah onu dert ve sıkıntıdan kurtarır. Onu hiç ummadığı yerlerden rızıklandırır. Allah'a dayanıp güvenene Allah kâfidir. Allah buyruğunu elbette yerine getirir." (Talâk, 2-3.) "Kim Allah'ı sayıp O'na karşı gelmekten sakınırsa, Allah onun işinde bir kolaylık verir." (Talâk, 4.) "Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa Allah onun günahlarını örter, mükâfatını bol bol verir." (Talâk, 5.)

EN BÜYÜK CEMAAT

Sahabi Numan b. Beşir (r.a.)'in naklettiğine göre Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Birbirlerine merhamette, sevgi, yardımlaşma ve ilgi göstermede müminleri, rahatsızlanan bir organın ızdırabına, diğer kısmı, uykusuzluk ve ateşle ortak olan bir beden gibi görürsün." (Buhârî, Edeb, 27.)

İslam kardeşliği,
sadece
Müslümanların değil,
bütün insanlığın
barış içinde birlikte
yaşayabilmesinin
de bir sigortasıdır.
Çünkü İslam,
müminlerin
kardeşliğine vurgu
yapmakla beraber,
kendi dışında kalan
farklılıkları da tolere
eden bir dindir.

Sevgili Peygamberimiz, müminleri âdeta yaşayan bir organizmaya benzeterek, onların, birbirlerine karşı ilgi, sevgi ve merhamette canlı bir beden duyarlılığına sahip olmalarını istemektedir. Birlik ve bütünlüğünü bu hadisten daha veciz ve belîğ bir şekilde ifade eden başka bir tanım bulmak herhalde zordur. Yine kendisine ait olan başka bir ifadede Allah Rasulü, müminleri, birbirlerini destekleyen tuğlalardan oluşan bir binaya benzetmiş ve parmaklarını birbirine kenetleyerek bunun nasıl olması gerektiğini ashabına göstermiştir. (Buhârî, Edeb, 36.)

Müminlerin kardeş olduklarını bildiren Cenab-ı Hak (Hucurât,10.), hep birlikte Allah'ın ipine sarılarak asla bölünmemelerini emretmiştir. (Âl-i İmran, 103.) Hayatı boyunca, her türlü, ırki, kabilevi ayrışma ve düşmanlıkları ortadan kaldırarak insanları din kardeşliği ortak paydasında birleştirmeye çalışan Hz. Peygamber, sağlığında bu ideali Hicaz yarımadasında büyük ölçüde gerçekleştirmiş, ümmetine, sınıksız sarıldıkları zaman asla sapıtmayacakları bir rehberi, yani Kur'an-ı Kerim'i emanet bırakarak bu dünyadan ayrılmıştır. Ne yazık ki vefatının üzerinden daha yirmi beş sene geçmeden, kabilevi ve siyasi çekişmeler bu kardeşliği dinamitlemiş, içine düşülen toplumsal kargaşa, ilk dört halifeden üçünün öldürülmesine yol açmıştır. Bu fitne ortamında ortaya çıkan siyasal ve itikadi oluşumlar, olumsuz etkilerini günümüze kadar sürdüren ayrışmalara yol açmıştır.

Yukarıda zikrettiğimiz hadiste ifade edildiği gibi, İslam ümmeti organik bir bütünlüğe sahip olmak zorundadır. İnançları ve idealleri aynı olan insanların, bölük-pörçük olmaları, bazen birbirlerine karşı düşmanca tutum sergilemeleri mazur görülebilecek bir şey değildir. Bazı İslam ülkelerinde kısmen görülen şii-sünni çatışmaları bu ayrışmanın ne büyük tehlikelere yol açabileceğinin acı örnekleridir. Aslında, gerçekleştirilebildiği takdirde İslam kardeşliği, sadece Müslümanların değil, bütün insan-

lığın barış içinde birlikte yaşayabilmesinin de bir sigortasıdır. Çünkü İslam, müminlerin kardeşliğine vurgu yapmakla beraber, kendi dışında kalan farklılıkları da tolere eden bir dindir. Pek çok etnik ve dinî unsuru altı yüz yıl kendi çatısı altında barış içinde barındıran Osmanlı Devleti bunun parlak bir örneğidir. Birçok tahrik ve kışkırtmaya rağmen İslam toplumlarındaki farklı etnik yapıların büyük bir çatışma içine çekilememesi, İslam Dini'nin, etnik ve sosyal ayrımlar yerine, dinî ve insani değer ve erdemlere öncelik vermesiyle açıklanabilir. Örneğin ülkemiz, çeşitli etnik unsurları barındırmasına ve bazılarının çatışma ve ayrışma yönünde sürekli tahrik edilip desteklenmesine rağmen, Müslüman halkımız, inançlarından aldıkları bilinç ve ferasetle toplumsal bir çatışmaya taraf olmışlardır.

Yorumunu yaptığımız hadis, ülkemiz Müslümanları açısından başka bir gerçeğe daha işaret etmektedir. O da, anlayış, yöntem ve meşrep farklılıklarının doğurduğu mikro oluşumların hadiste tarif edilen bütünlüğe zarar vermesidir. Aslında bu tür farklılıklar gayet doğaldır. İnsanların tek tip düşünüp, aynı yöntem ve anlayışları benimsemeleri beklenemez. Ancak, bunların üstünde olması gereken ve her Müslümanı bağlayan değer yargılarının, herkesin içinde yer aldığı oluşuma göre işlerlik kazanması, İslam kardeşliği bakımından ciddi bir problem oluşturmaktadır. Örneğin, falanca cemaat, grup ya da tarikat mensupları için kardeşlik hukuku sanki kendi mensuplarıyla sınırlıdır. Kendi oluşumları dışında kalan Müslümanların sorunları onlar için öncelikli değildir. Yardım yapılacaksa önce kendi "ihvan"ı bulunmalıdır. Başka bir Müslümanın talebi varsa, önce mensubiyeti araştırılıp ona göre karar verilmelidir. Diğer müminlerle ilişkiler, grup büyüklerinden alınan talimata göre yürütülmelidir. Böylece karşımıza, kendi irade ve sorumluluğuna sahip bir birey yerine, kendisi adına başkalarının karar verdiği, toplum psikolojisiyle ha-

Bize ihtiyacı olanlara,
kendi özelimizi
empoze etmeden,
herhangi bir şart
dikte etmeden,
kısaca, kişilik ve
onurlarını incitmeden
el uzatmalıyız.
Allah Rasulü'nün
bizden istediği
saygın ve erdemli
davranış budur. Aksi
takdirde, sadece
kendi mensupları
ve sempatanları
adına çalışan bir
örgüt olmaktan ileri
geçemeyiz.

reket eden bir kişilik çıkmaktadır. Dayanışma grup içinde olduğundan, gelişme, büyüme ve bundan yararlanma genellikle o grup mensupları için geçerlidir. Bu oluşumların yaygınlık kazanıp revaç bulması, dışarıda kalıp müstakil bir birey olarak Müslümanlığını sürdürmek isteyenleri zor durumda bırakmakta, bazen çeşitli maslahatlar için bu gruplara katılmaya zorlamaktadır. Üstelik bu oluşumlarda yer almayanların bazen suçlandığı görülmekte, dinî yönden veya hizmet açısından buralarda yer almanın gerekli olduğu propaganda da yapılmaktadır.

Yazımıza konu olan hadis, bütün İslam toplumunu tek bir cemaat olarak görmekte, ilgi, sevgi, merhamet, dayanışma ve yardımlaşmada herhangi bir ayırım gözetmemektedir. Buna göre bir Müslümanın derdi her Müslümanın derdidir. Kardeşlik hukukunun doğurduğu sorumluluk hiçbir ayırım yapmadan herkes için geçerlidir. Öyleyse, kendi özel mensubiyetimiz ne olursa olsun, her şe-

yin üstünde tutmamız gereken Müslüman kimliğimizle görev ve sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz. Bize ihtiyacı olanlara, kendi özelimizi empoze etmeden, herhangi bir şart dikte etmeden, kısaca, kişilik ve onurlarını incitmeden el uzatmalıyız. Allah Rasulü'nün bizden istediği saygın ve erdemli davranış budur. Aksi takdirde, sadece kendi mensupları ve sempatanları adına çalışan bir örgüt olmaktan ileri geçemeyiz. Allah ve Rasulü'nün bizden istediği cemaat, yani birlik ve beraberlik, sosyolojik manada mikro yapılardan oluşan cemaat ve gruplar değil, ortak inanç, düşünce ve hissiyatıyla bütün bir İslam ümmetini içine alan ve karşılaşılan sıkıntı ve problemlerde bir beden gibi kendiliğinden harekete geçen kolektif bir yapıdır. İnsanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmet olmanın (Âl-i İmran, 110.) gereği bu olduğu gibi, kendi içlerinde bir beden gibi hareket etme kabiliyetine sahip bu büyük cemaatin diğer dinlere mensup insan kardeşlerine de aynı duyarlılıkla el uzatmaları zor olmayacaktır.

Bir kez gönül yıktın ise...

S

ıcak ağustos güneşi batmak üzere idi. Kuş cıvıltısı arasında caminin bahçesinde ağaçları suluyor, akşam vaktini bekliyordum. Yorgun bir günün ardından çiftçiler tarladan dönüyorlardı. Hayvanları otlatmaya götüren evin küçükleri ise önlerine kattıkları sürüyle evlerine doğru gidiyorlardı. Uzaktan heyecanlı bir halde önündeki koyun sürüsünü süratle yürüten Ferhat'ı gördüm. "Hayırdır Ferhat! Acelen ne?" diye seslendim. "Hocam, hocam, akşam ezanını okuma ben gelene kadar." diye nefes nefese bağırdı. Ferhat ilkokul 5. sınıf öğrencisi idi. Sürekli camiye geliyordu. Namaz surelerini öğrendiği gibi camide bana müezzinlik bile yapıyordu. Hasretle beklediği gün bugüdü. Ezan okumak en büyük hayali idi. Ezanı öğrenmişti, ama heyecandan dolayı henüz minarede okumaya başlamamıştı. En son hatasız okuduğunu görünce bugün akşam için söz vermişim, eğer tarladan erken dönerse...

Sürüyü bırakır bırakmaz fırlayıp gelen Ferhat, hızlıca abdestini alıp geldi yanıma. "Okuyorum değil mi hocam" diye emin olmak için sordu. Tabii ki, dedim. Minareye yönelip kapısını açtıktan sonra mikrofonu Ferhat'a uzattım. İlk defa okumanın da verdiği heyecana rağmen hatasız bir şekilde ezanı okudu. Caminin kapısında ezanın bitmesini bekliyordum. Ezan bitmişti, yanına gidip alınından öptüm, "Aferin Ferhat, çok gü-

zel okudun" dedim. Sevinmişti, gözlerinin içi gülüyordu. Ses cihazını kapatıp minare kapısını kapatıyordum ki, Yunus amcanın kızgın sesini duydum. Daha dönüp ne oluyor diyecektim ki, haşin bir şekilde Ferhat'ın üzerine yürüyen Yunus amca, suratına tokatı yapıştırmıştı bile. Bir yandan da söyleniyordu; "Küçük sabiye ezan mı okutulur, burası oyun, eğlence yeri mi?"

Yıkıldım, kalakaldım minare kapısında. Aslında o tokat bana vurulmuştu, "çocuklara" ezan okutmam Yunus amca'yı rahatsız etmişti demek ki. Ağlayarak koşar adım giden Ferhat'ın ardından bakakaldım. Ferhat gözleri çakmak çakmak, bir yandan ağlıyor bir yandan da "Bir daha camiye gelmeyeceğiiim" diyordu. Bir ona, bir Yunus amcaya baktım. Cevap vermedim Yunus amcaya, ısrarla söylendi ama tek kelime etmedim. Çünkü biliyordum ki cevap verdiğim anda bana aynı kızgınlıkla cevap verecekti.

Başım önde camiye girdim. Siz buna sükutun çığı deyin, ben içimin yangını diyeyim. Bir yıldır emek verdiğim, müezzinliği öğrettiğim Ferhat yoktu. Seyranî'nin dörtlüğü düştü akluma, biraz ferahladım:

"Kalbini geniş tut sıkma Seyranî,

Rızay-ı Barî'den çıkma Seyranî,

Gönül Beytullah'tır yıkma Seyranî,

Elinden gelirse inayet eyle”

Müezzinliği Yunus amca yaptı. Tesbihattan sonra eller sema-ya açıldı. El-Fatiha demeden önce cemaate “Değerli cemaat, müsaade ederseniz Yunus Emre’den bir beyit aktarmak istiyorum;

Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namaz değil

Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil”

Namaz bitmişti, ama Yunus amca da bitmişti. Kızmasını bekliyordum ama Yunus amca kızmadı. Asıl gönlü kırık olan kendisi idi bu sefer. Hatasını anlamış olmanın verdiği mahcubiyetle; “Peki hocam ne yapmam lazım

“Bir kez gönül yıktın
ise bu kıldığın namaz
değil / Yetmiş iki millet
dahi elin yüzün yumaz
değil”

şimdi? Bir kere yaptım böyle bir hata, nasıl oldu da o çocuğun gönlünü kırdım” dedi. “Yunus amca, yapman gereken bir şekilde gönlünü kazanıp Ferhat’ı tekrar camiye getirmen” diye cevap verdim.

Birkaç gün boyunca Ferhat camiye gelmedi. Yine bir akşam namazı vakti, Yunus amca Ferhat’ın elinden tutarak sevinçli bir halde camiye geldiler; “Hocam, Ferhat’tan özür diledim, yanlış yaptığımı söyleyip gönlünü aldım.”

Sen ne büyüksün Allah’ım, yetmiş yaşındaki Yunus amca, on bir yaşındaki Ferhat’tan özür diliyordu.

* 2001 yılında Kayseri’nin Tomarza ilçesi Güzelsu köyünde yaşadığım bir anıdır.

Nasuriddin Hâce Efendi'den bizim Nasreddin Hoca'ya seyahat

Hoca'nın ne kadar büyük bir müşahede gücünün olduğunu, âdeta bir sosyolog gözüyle toplumsal hadiseleri nasıl ince ince araştırıp pek doğru tespitler yaptığını letaifinden anlamaktayız.

üzyıllar boyunca insanımızı gülümseten, gülümsetirken de düşündüren mizahımızın ana kaynaklarından biridir Nasreddin Hoca. Fıkraları bütün dünya tarafından bilinmektedir. Orta Doğu'dan Rumeli'ye ve Orta Asya'ya kadar pek çok millet Hâce ile gülümseyerek düşünmüş ve serüvenlerine yenilerini eklemiştir. Bu, öyle bir hâldir ki onun sözleri ve davranışları latife olarak dilden dile sırlanarak geçmiştir ve neredeyse her mecliste Hoca'dan bir mesel hikâye edilmiştir, edilecektir.

Hoca'nın hayat hikâyesi ile ilgili rivayetler muhtelif. Ona pek çok yer sahip çıkmış, Yunus Emre'de olduğu gibi. Ama genel kanaat Sivrihisar'da doğup Akşehir'de öldüğüdür. 13. yy.'da yaşamış. (1208-1284) Araştırmacılara göre Babası Hortu Köyü'nün imamı imiş.

Sivrihisar'daki medresede okumuş. Babası vefat ettikten sonra onun yerine vazifeye başlamış.

Yine kimi kaynaklara göre kadılık ettiği, kimi kaynaklara göre de kadılık etmek istediği, ancak günahattan korkarak vaz geçtiği, çok çeşitli işlerde çalıştığı, ticaret ile iştigal ettiği yazılıdır.

1237 yılında Akşehir'de ikamet etmeye başlamıştır. Tasavvuf ehli ve evliya kabul edilen Seyyid Mahmud Hayrani ile Seyyid Hacı İbrahim'in ders ve sohbetlerini dinleyip onlardan feyz aldığı ve İslam ile ilgili çalışmalar yaptığı yine kaynaklardan anlaşılmaktadır. Kimi rivayete göre Hallac-ı Mansur ile dostluk etmiş, aynı hocadan ders almış.

Bir rivayete göre de medresede ders vermiş, bu sebeple "Hace Nasuriddin" olarak tanınmış, bu ad halkın dilinde Nasreddin Hoca halini almıştır.

Bu kısa hayat hikâyesinden sonra tarihi seyri de dikkate alarak Hoca hakkında yazılmış ve yayınlanmış eserlerden bahsedelim:

Hoca ve fıkraları, serüvenleri hakkında pek çok kitap yazılmıştır. Bunların büyük bir kısmı da eskilere dayanmaktadır. Ama Nasuriddin Hace hikâyesinin geçtiği ilk kitap 1480 tarihli Saltukname'dir ve Rumeli'nin Osmanlı'ya geçmesinde efsanevi bir vazife yapan Sarı Saltuk'un hayatını anlatmaktadır. Hüzünlü bir hayat hikâyesi olan ve 36 yaşında yad elerde memleket hasretiyle fani dünyadan geçen Sultan Cem'in emri ile meydana getirilen bu esere imza atan kişi de dönemin ünlüsü Ebu'l-Hayr Rumi.

Ebu'l-Hayr Rumi Türk sözlü geleneğinden yola çıkıp tam yedi sene iz sürüyor, böylece bu eseri meydana getiriyor. Saltukname adı verilen bu güzel eserde Nasuriddin Hace'ye de yer veriyor.

Hoca'nın latifeleri ile ilgili başka bir eser de "Haza Terceme-i Nasreddin Efendi Rahme"dir. Londra'daki British Museum'da bulunmaktadır.

Bu eserde Nasreddin Hoca'nın çok tanınmış bir kişi olduğu ve latifelerinin kitap haline getirildiği kaydedilmiştir. Ayrıca, 1511 yılında kaleme aldığı eserinde Mehmet Gazâli (Deli Birader), 1527 yılında yazdığı "Pendnâme"de Güvâhi, 1532 yılında Lâmiî Çelebi ve daha sonra Taşlıcalı Yahya Bey, Hace Nasuriddin'den bahsedip kimi latifelerine kitaplarında yer vermişlerdir.

XVI. yy.'dan itibaren de Nasreddin Hoca latifeleri bağımsız eserler halinde yazılmaya başlanmıştır. Bu kitapların en eskisi olan "Hikâyet-i Kitab-ı Nasreddin", 1571 tarihlidir. Bugün Türkiye'de ve dünyanın çeşitli kütüphanelerinde toplam 68 Nasreddin Hoca yazması bulunmaktadır. Bu yazma kitaplardan 12'si bizdedir. Diğerleri yabancı ülke kütüphanelerindedir.

Nasreddin Hoca fıkraları ilk kez 1837 yılında, İstanbul'da "Letaif-i Hoca Nasreddin Efendi" adı

ile yayınlanmıştır. 1850 yılından 1924 yılına kadar basılan Nasreddin Hoca konulu eserler daha çok taşbaskısı tekniği ile basılmıştır. İlk resimli Nasreddin Hoca kitapları da 1869 yılından itibaren taş baskısı ile yayınlanmıştır. Günümüze gelen taşbaskısı Nasreddin Hoca kitaplarının sayısı 40'ın üzerindedir.

Yabancılar da Hocamızı çok benimsemişler doğrusu ve hakkında pek çok eser yayınlamış, çeviriler yapmışlardır. Bunlardan birkaçını zikredersek; "Pierre Mille'in Nasreddin et son épouse, Edmonde Savussey'in La Litterature Populaire Turque adlı eserindeki Nasreddin Hoca bölümü, Jean Paul Carnier'in Nasreddin Hoca et ses Histoires Turques" adlı yayınları ve çevirileri sayılabilir.

Ayrıca UNESCO, 1996 yılını "Dünya Nasreddin Hoca Kahkaha Yılı" olarak kabul etmiştir. Bu nedenle, Türkiye'de ve Türkiye dışında birçok etkinlikle Nasreddin Hoca anılmıştır. Her yıl Akşehir'de, 5-10 Temmuz tarihleri arasında, "Uluslararası Nasreddin Hoca Şenlikleri" yapılmaktadır.

Yine her sene "Uluslararası Nasreddin Hoca

Karikatür Yarışması" yapılmaktadır. 2008 yılı Nasreddin Hoca'nın 800. doğum yıldönümü olarak kabul edilmiştir.

Bu kısa açıklamadan sonra gelelim Nasreddin Hoca gerçeğine: Halkımız Hoca'yı o kadar seviyor ve benimsiyor ki sıkıntıya düştüğü veya gülererek düşünmek istediği her yerde ve zamanda bir "Hace Nasuriddin latifesi" icat edip onu "bizim Nasreddin Hoca'nın fıkrası"na dönüştürüyor. Öyle ki Hoca yüz yılları bulan serüvenlerle karşımıza çıkıyor. 1208-1284 yılları arasında yaşadığı, yani 76 yıllık bir ömrü olduğu genel olarak kabul gördüğü halde Osmanlı padişahı ünlü Sultan Bayezid Han ile Ankara savaşına tutuşan Aksak Timur ile görüştüğü, onu ince ince tenkit ettiği dilden dile geçen latifelerle anlatılmaktadır. Bu konudaki peştamal fıkrası çok meşhurdur.

Hoca'nın hayatı, yaşama biçimi, düşünceleri ne kadar renkli ve sırlı ise ölümünden sonra kıyama

kadar kalacağı geçici mekânı olan kabristanı da bir o kadar düşündürücü ve hikmetlidir. Eski mezarından bahsedilirken onun sadece tek duvarı örülüşü olan altıgen bir türbe olduğu anlatılır. Çatısı da yoktur. Lakin kapısında devasa bir kilit vardır.

Zamanın yaratılmasından bu yana kaç insan ömür sürdü bu arzda ve kaç canlı türü yaşadı, Allah bilir. Belki büyük çoğunluğu Nasreddin Hoca'nın türbesi gibi olan ve topraktan yaratılan beden evine ne çok kilit vurmak istediler. Ama çok azı bildi ki aslında bu beden evinde ne duvar vardı ölümü durduracak, ne de her türlü imtihana ve dolayısıyla derd ü mihnete karşı sırlı bir kilit... Sadece hakikat vardı. Bu hakikati yaşayan ol kişi kâmil insan gönlü ile hayata da, ölüme de aynı selamı verip sır kapıları Allah'ın selamı ile geçiverdi... Anlatılan o ki Hace Nasuriddin ile devam eden arz yolculuğu Nasreddin Hoca ile sona ererken bu yolculuğu yapan er kişi, yani "bizim Hoca" sonsuz hayata dair hakikati keşfetmişti...

Zaten halkımız da Hoca'yı sıradan bir güldürmeçi görmeyip hikmet erbabı olarak kabul etmiştir. Yukarıda konu ettiğimiz "Haza Terceme-i Nasreddin Efendi Rahme" adlı eser de aynı tespiti yapmakta ve eserin sonunda şöyle denmektedir:

"İşte Nasuriddin Efendi'nin kibar-ı evliyadan olduğuna şek ve şüphe yoktur. Merhumun haberi var, yok. Böyle yazmışlar. Her kim okuyup tamamında bu merhumun ruhu için bir Fatıha bağışlarsa, Hak sübhane ve Teala ol kimesnenin ahir ve akıbetini hayr eyleye..."

Hoca'dan bahsedip onun letaifini anlatırken çok dikkatli olmak gönül borcudur. Çünkü nekregüdü Hacı Nasuriddin, yani gülümseyerek hikmetleri düşündürmektedir hayatıyla, sözleriyle ve bıraktıklarıyla. Bu sebeple onu sıradan bir güldürmeçi seviyesine indirmemek gerekiyor. Letaifinden bir misalle izah etmeye çalışalım:

Hoca Kadı... Cimri mi cimri bir aşçı şikâyete geliyor. Şikâyet ettiği de zavallı bir fakircik... Soruyor Nasreddin Hoca:

"Bre âdem, şikâyetün nedir?"

Adam utanmadan anlatmaya başlar:

"Kadı efendi hazretleri. Bu çapulcudan davacıyım. Aşhanemde fasulye bişürür idim. Tencerenin bir kenarından yemeğin buharı çıkar idi. Bu âdem müsveddesi tencerenin başunda belürdü. Ekmeğin çıkarub kopardığı lokmaların fasulye buharına dutar dutar yir idi. Koca somunu bitürdü, karnın doyurdu. Lakin fasulyenin buğusunun akçesin virmedi. Ben buğumun parasın isterün!"

Hoca'nın adaletinden kimsenin şüphesi yok elbette. Fakire cimri aşçının şikâyetinin doğru olup olmadığını sorar. Garip boynunu büker ve "doğrudur" der.

Sakalını sıvazlayan Hoca fakire der ki:

"Tez akçe keseni vir!"

Zavallı adam içinde birkaç bozuk para olan keseyi Hoca'ya verir. Nasreddin Hoca aşçıyı yanına çağırır, keseyi kulağına iyice yaklaştırır ve keseyi sallamaya başlar. İçindeki bozuk paralar sınırdayınca Hoca:

"İmdi alacağın aldın!" der.

Adam şaşkınlıkla itiraz eder:

"A Kadı Efendi, Kadı Efendi!... Hani ya benim buğu akçem?"

Nasreddin Hoca gülümser:

"Fazla uzatma bre âdemoğlu, der. Yemeğin buğusunu satan, karşılığında akçe sesin alacaktır elbette!"

Hayatta her şeyden illa bir karşılık beklememek gerektiğini de anlatan bu latifede çok ince dersler ve Hoca'nın karakterinden de pek çok ipuçları bulunmaktadır. Kurnazlık ve sıradan hesaplar peşinde koşmanın, en küçük bir şeyden bile menfaat ummanın erdemli insan karakteriyle ve ilkeleriyle asla uyuşmayacağını anlatan bu latifede Hoca insaf ve merhamet duygularını kaybeden insanların ne hale düştüklerini de pek güzel bir şekilde ifade etmektedir.

Hoca'nın ne kadar büyük bir müşahede gücünün olduğunu, âdeta bir sosyolog gözüyle toplumsal hadiseleri nasıl ince ince araştırıp pek doğru tespitler yaptığını yine letaifinden anlamaktayız, yine bir misal:

Hoca bir gün bostana gider. Gider ama akı da başından gider! Bir buzağı bütün ekeneği çiğnemiş, bulduğunu koparıp yemiş, Hoca'nın bütün emeklerini zayi etmiştir!...

Hoca eline bir sopa alır, buzağının anası olan ineği kovalamaya başlar. Hayvan kaçır da kaçır, Hoca da peşindedir. Görenler hayret içinde sorarlar:

"Allah uzun ömür versün bre Hoca Efendi! Bu ne hal? Senin bostanı harap iden şu körpe buzağı. Sen ne deyu anası ineğin peşinden koşup, emek zayi idüp genduyi yorarsun?"

Hoca kan ter içinde cevap verir:

"Bre âdemler! Bilür bilmez konuşman! Velet ne bilür ise anasından, atasından bilür!"

Elhak doğrudur! Çocuğun ilk mektebi ailesidir, ne "bilür ise oradan bilür!" İlmi araştırmalara göre çocuk ana karakterini 0-3 yaş arasında alıyor. Sonra dışarı ile temasla, yani sokağı ile, okulu ile yaşadığı sosyal çevre ile şekilleniyor!

Muhakkaktır ki Nasreddin Hoca deha seviyesindeki zekâsı ile çok saf gibi görünüp sokaktaki insana çok hoş dersler vermiştir. Bu hikmetli dersler halkın diline atasözleri ve deyimler halinde

yerleşmiştir. İşte misaller:

Bilenler, bilmeyenlere öğretsin.

Buyurun cenaze namazına.

Damdan düşen bilir, damdan düşenin halini.

Dostlar alış-verişte görsün.

El elin eşeğini türkü çağırarak arar.

Parayı veren düdüğü çalar.

Ye kürküm ye!

Yorgan gitti, kavga bitti.

Deyimlere de şöyle bir bakalım:

Bindiği dalı kesmek.

İpe un sermek.

Sermayeyi kediye yüklemek.

Tavşanın suyunun suyu.

Ya tutarsa...

Hülasa edelim: Hacı Nasuriddin bilge bir insandır ama hep halk içindedir, halk ile birlikte-dir, halkın dertleri ile hemhâldir ve hep çare arar ama bunu pek nekregü bir tavırla, edeple yapar. Gerektiğinde pek de yüz vermediği saray ve er-

babına da akilane dersler verir. Kimi zaman hatunu ile kimi zaman kara-kaçanı ile halka erdem imbiğinden süzdüğü misalleri sıralar.

"Mert, güler yüzlü, gerçekçi, sabırlı, hafife alıcı yanlarıyla Hocamız, yüksek mizahını temsil etmekte olduğu Türk halkının kendisidir. O halkın ideal adamı yani "Alp-eren" dediğimiz olgun insandır." (Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı Dergisi, N. Hoca Özel Sayısı.)

Ayrıca Hoca çok içtendir ama aile mahremiyetine karışanlara da pek ince bir nükte ile ders verir, "bak-lava tepsisi" ile ilgili fıkrada olduğu gibi...

Ve... Hoca dinî vecibelerini yerine getiren, ahlak kurallarından taviz vermeyen, yaşadığı her yerde gördüğü yanlışlıkları tatlı dili ve güler yüzü ile anlatan erdemli bir zattır, halkın hep başvurduğu hoş bir kadıdır rivayete göre.

Halkımız, hatta Rumeli'den Orta Asya'ya kadar uzanan bu coğrafyadaki ahali Nasuriddin Hacı'yi öylesine sevmiştir ki hakkında pek çok rivayet ve menkıbeler söylemiştir. Bunun bir kısmı tamamen hayali olmakla birlikte büyük bir kısmı da Hoca'nın mizacına çok uygun düşmektedir.

Biz yine Hoca'nın letaifinden en ünlülerinden biri ile satırlarımızı bitirelim ve ondan açık yüreklilik ile ilgili bir ders daha alalım:

Efendim, Nasreddin Hoca misafire yemek yedirmeyi çok seviyor, her akşam birkaç dostunu eve davet ediyor... Yine bir gece birkaç dostu ile eve geliyor...

Hatunu onu büyük bir şaşkınlıkla karşılıyor:

"Behey Nasuriddin Efendi! Neylersüz! Hane mutbağında tek bir lokma dahi yoktur!"

Hoca hemen mutfağa gidip kocaman bir tencere alıp misafirlerinin yanına gidiyor ve diyor ki:

"- Ah efendiler, kusurumu bağışlayasuz! Evde pirinç, yağ ve dahi odun olsaydı, işte şu gördüğünüz koca tencere ile sizlere çorba ikram ideceğidik!"

Cahit Zarifoğlu

1960'lı yıllar... Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatının kendini iyiden iyiye tamamladığı, çeşitli dergilerin etrafında toplanan gençlerin edebiyata adım adım dâhil oluşuna şahitlik eden güzel zamanlar... "Yazar" sözcüğünün kıymetinin hâlâ bilindiği -en azından yazın dünyamız adına- özenilesi yıllar... İşte Cahit Zarifoğlu da böyle zamanlarda kalemini gezdirmeye başlar Türk edebiyatında...

Bir yaz sabahı babasının görevi gereği buldukları Ankara'da dünyaya gelir Abdurrahman Cahit Zarifoğlu. Bir hukukçu olan babası Niyazi Bey'in görev yerinin sıkça değişmesi sebebiyle ailede sorunlar yaşanmaktadır. Nitekim sorunlar zamanla büyür, anne ve babası boşanır. Niyazi Bey'in ikinci bir evlilik yapması sonucunda annesi ile kalır Zarifoğlu ve bir nevi babasız büyür. İleriki yıllarda kişiliğinde de yer edecek olan "yalnızlık" olgusu, bu olay sonrasında temellerini atmaya başlar çocuk aklında. Zor bir çocukluk geçirir. Bir şiirinde: "Ne korkunç birikimdi çocukluğum" dizesiyle itiraf edeceği kadar zor... Kendini gerçekleştirebileceği bir ortam yoktur evde. Yapmak istedikleri kısıtlanır zaman zaman, bu yüzden evde tek kalacağı anları ipe çeker. O

zamanlarını "Yaşamak" isimli eserinde şöyle anlatır: "Evdekiler gidince radyoyu kurcalayıp klasik batı müziği çalan bir yer aradım, rastlayınca durur dinlerdim. Bu ne demek? Bir çocuğun klasik müzik dinlemesi ne demek? Anlıyor değildim elbet, bugün bile anladığımı söyleyemem. Ama dinlerdim işte."

Aile hayatının çalkantısıyla eğitimi de sekteye uğrar Zarifoğlu'nun, farklı farklı yerlerde tamamlar öğrenimini. Siverek'te başladığı ilkokulu Maraş ve Ankara'da tamamlar. Kızılcamaham'da başladığı ortaokulu da Maraş'ta tamamlar. Hayatının dönüm noktası sayılabilecek olan lise eğitimini yine Maraş'ta alır. Lisenin ilk yılında dâhil olduğu arkadaş grubunu gelecekte edebiyat dünyasında birer isim olacak kişiler oluşturmaktadır. Rasim Özdenören, Alaaddin Özdenören ve Erdem Beyazıt ile aynı sıraları paylaşır.

Sessiz ve içine kapanık bir gençtir Zarifoğlu. Bu aşırı suskunluk zaman zaman yanlış anlaşılmalara da sebep olur. Kimi arkadaşlarının gözünde duyarsız ve oldukça vurdumduymaz bir görüntü oluşturur sessiz hali. Yanlarında olduğu halde sohbetlerine iştirak etmemesi bu yanlış fikrin oluşmasında büyük bir etken olur. Arkadaşları Zarifoğlu'nun durgun ve sürekli düşünen halini karşılayan bir lakap da bulurlar ona: "Aristo Cahit." Kendilerini dinlemediğini, umursamadığını düşünen bazı arkadaşları, o yıllarda yaşadıkları, paylaştıkları çoğu olaya Zarifoğlu'nun şiirlerinde ya da günlüklerinde rastlayınca şaşıracaklardır. Zira Aristo Cahit neredeyse her duyduğunu, her gördüğünü kaydeden müthiş bir gözlemcidir.

Yaşıtlarının aksine edebiyatla ziyadesiyle haşır neşir olan bu arkadaş grubunun yazıp çizdiklerini paylaşma olanağı okul dergileri olan "Hamle" ile doğar. Bu süreçte garip olan, o grubun içindeki herkesin birbirinin şiire ya da öyküye adım atış

hikâyelerini aşağı yukarı bilirken; Zarifoğlu'nun şiir yazmaya ne zaman ve nasıl başladığını hiçbirisi bilmez. Onlara göre: "O zaten şiir yazar veya şiir yazmaz gibi yazardı." Cahit Zarifoğlu'nun daha sonra yazacaklarının haberini veren delikanlılık şiirlerini okul dergisi için şiir verdiğinde fark ederler.

O yıllarda başka ilgi alanları da vardır Zarifoğlu'nun. Mektuplaştığı Enver isminde bir teğmen vasıtasıyla bir planör kampına katılır ve uçuş brövesi alır. O sıralarda odasının duvarlarını da uçak resimleriyle donatır. Teğmen Enver ve kamp komutanının talihsiz bir uçak kazası sonucu ölmeleri uçuş sevdasını noktalar Cahit Zarifoğlu'nun. O ölümlerin ardından duyduğu üzüntüyü anlatan bir yazı kaleme alır, o yazı 1958 yılında "Türkkusu" dergisinde yayımlanır. Sonraları harp okuluna gitmeye niyetlenen Zarifoğlu'nun karşısına, muayene sırasında tespit edilen göz ve kulak rahatsızlıkları çıkar.

Aynı senelerde bir diğer merakı da güreştir. 47-48 kilo civarında -güreş için hayli zayıf- olmasına rağmen Alaaddin Özdenören'le birlikte Maraş Güreş Kulübü'ne kaydolur. Birkaç defa Zarifoğlu'na yenilen Özdenören o günleri şöyle anlatır: "Cahit müthiş güreş tutuyordu. Sonra dikkat ettim, çok güzel teknikler, çok güzel oyunlar biliyordu. Hatta kimsenin baş edemediği, güçlü kuvvetli bir Halil'imiz vardı. Kendi aramızda bir müsabaka var, eşleştik. Cahit'in payına Halil düştü. Ben içimden diyorum ki, şimdi bu Halil Cahit'i ezer. Birkaç dakika içinde Cahit Halil'i devirdi. Çok ince bir tekniği vardı. Şiir gibi güreş tutardı."

Lisenin son yılında Rasim Özdenören'in mezun olup İstanbul'a gidişiyle grupları dağılır. Alaaddin Özdenören'in ve Cahit Zarifoğlu'nun iki dersten kalmaları sonucunda mezuniyetleri uzar. O grup içinde cebirden en iyi anlayan Zarifoğlu'dur, ta-kıntısı olanlara ders verir. Fakat neticede bir yıl edebiyattan, iki yıl da cebirden olmak üzere mezuniyeti üç yıl gecikir. Hocalarının ve çevresinin tüm ısrarına rağmen kitap açmaz. Belki de "Ben bu kadar cebir bileyim, ama sınıfta kalayım." gibi bir düşünce onun kitap açmamasına sebep olur.

Alaaddin Özdenören'in de kalan derslerini verip İstanbul'a gitmesiyle Zarifoğlu tümünden yalnız kalır. Maraş'ta kendi ruhunu doyuracak bir arkadaşı kalmadığından katı bir yalnızlık dönemi ge-

çirir. Zarifoğlu'nun yazıları o sırada Maraş valisi olan Orhan Akbay'ın dikkatini çeker ve Zarifoğlu valinin yanında gazetecilik yapmaya başlar. Vali ile birlikte köyleri ve kasabaları dolaşır. O dönemde son imtihanına da Vali Bey tarafından bizzat götürülür. Mezun olduktan sonra da İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek tahsile başlar.

Şiir çalışmalarına süratle devam eder Zarifoğlu o yıllarda. Maraş'ta birlikte olduğu arkadaşlarıyla bir araya gelmiştir ve yazdıklarını paylaşmak adına "Açı" isminde bir dergi çıkarırlar. Ne yazık ki "Açı", tek sayılık bir deneme olarak kalır. Bunun üzerine şiir çalışmalarını "Yeni İstiklal" gazetesinde "Abdurrahman Cem" ismiyle yayımlamaya başlar.

Fakülte yılları yalnız edebiyat açısından değil, Cahit Zarifoğlu'nun kendini bulması adına da büyük önem taşır. Maraş'tan beri içinde bulunduğu arkadaş grubunun çoğu zaman şaşkınlıkla karşıladığı cesaret isteyen işlere kalkışır. Deniz yolculuğunu, enginde bulunmayı seven Zarifoğlu sırf denizi yaşamak, bu sevginin hakkını vermek için Suadiye'de deniz motoru kiralayan birinin yanında bir yaz geçirir. Motorcunun kulübesinde yatar kalkar, bir yandan da motor kiralayanları botla motora kadar götürür, gelenleri de karşılayıp kıyıya getirir. Bu iş karşılığında para almaz, arkadaşlarının deyimiyle "bot tokluğuna" çalışır. O yıl denizin tadını doyasıya çıkarır ve o çevreye mahsus arkadaşlıklar kurar. Uzun yıllar görüşmeye devam etmelerine rağmen o insanlar Zarifoğlu'nun gerçek kimliğini bilmezler, onu Cem ismiyle tanırlar. Alaaddin Özdenören o dönemde aralarında geçen bir konuşmayı şöyle anlatır: "Bir gün 'Yahu, sen bu insanlarla nasıl oluyor da bir arada oluyorsun, bundan haz duyuyorsun? Seni tanımıyorlar bile...' dedim. 'Sizin o entelektüel ortamınız bana sıkıntı veriyor. Ben o sınıftan kaçıyorum, siz hep aynı şeyleri tekrar ediyorsunuz. Onlarsa burada capcanlı yaşıyorlar.' dedi"

Üniversiteye devam ettiği yıllarda "Diriliş" dergisinde yazıları düzenli olarak yayınlanır. Diriliş'in yanı sıra "Papirüs" ve "Soyut" gibi dergilerde de kendini gösterir. İlk kitabı olan "İşaret Çocukları"nı bu yıllarda taksitle bir matbaaya bastırır. Aylık iki yüz elli lira olan öğrenci kredisi-

ni de matbaaya verir. Bu dönemi Yaşamak'ta şu satırlarla anlatılır: "Aybaşında bankadan parayı alırdım ve matbaaya kadar zengin yürürdüm." Gayretli birkaç dostu tarafından bir kısmı satılır kitapların, bir kitapçı da % 50 tenzilatla yüz tane almayı kabul eder. Kalan kitapları koyacak bir yer bulamadığından bir arkadaşının yakınına teslim eder, aylar sonra kitapların teslim ettiği yerden Çağaloğlu yokuşundaki bir kitapçıya düşmeye başladığını fark eder. Elinde kalmadığı için kendisi de gidip oradan satın alır ilk kitabını. Teslim ettiği yerde kalan kitaplar aylarca arayıp sorulmadığından, o kış bıraktığı yerde odun niyetine yakılır.

Edebiyat çevrelerinde az da olsa bir tanınmışlık sağlamıştır artık. Almancasını geliştirmek adına ikişer aylık sürelerle iki kez Almanya'ya gider, bu süre zarfında cesaret gerektirecek bir iş daha yapar: Avrupa'yı otostopla gezer.

Üniversitenin ardından doktora yapmak ister, sınavı girer ve kazanır. Eğitimine başlar; fakat doktora bursu bulamadığından aynı zamanda da çalışmak zorunda kalır ve ikisini birlikte yürütemez, eğitimi yarıda kalır.

Bunun üzerine askere gider, kıta hizmetini Sarıkamış'ta ve Kıbrıs Harekâtı sırasında Kıbrıs'ta tamamlar. Ödeyemediği öğrenci kredisi başına dert açar askerdeyken. Babası ve kendine kefil olan Maraşlı bir arkadaşı zor durumda kalır. İns hikâyesinin de içinde bulunduğu bazı yazılar, henüz tamamlanmadığı halde, Zarifoğlu'ndan habersiz, borcu ödemek için telif karşılığı yayımlanır. Duyduğunda çok üzülen Zarifoğlu'nun elinden bir şey gelmez. Askerden dönüşünün ardından çeşitli kurumlarda tercümanlık yapar, bir yandan da arkadaşlarıyla birlikte Maveria Dergisi'ni çıkarmaya başlarlar.

Maveria dergisinin çıktığı zamanlar, Cahit Zarifoğlu'nun şairliğinin doruğa ulaştığı yıllara denk gelir. Orada yayımlanan şiirlerinin yanında okur mektuplarını ve onlara verdiği cevapları da yayımlamaya başlar Zarifoğlu. Bu mektuplaşmalar, yeni yeni edebiyata koyulanlar için güzel bir yol açar, bir nevi usta çıracak ilişkisi içerisinde ye-

Gereğinden fazla dürüst ve cesaretli oluşu, edebiyat adına çoğu yazarın, şairin itiraf edemeyeceklerini rahatça dile getirişi bile kendini anlatmasına yetmemiştir kimi zaman...

tişmeye başlarlar. İlerleyen yıllarda diğer şiir kitapları yayımlanır, birkaç yıl sonra da masallarını kitaplaştırır.

Uzun yıllar yavaş yavaş içine işleyen, sebebi bir türlü anlaşılabilen, sebebi bir türlü anlaşılabilen ağrıları artmaya başlar Zarifoğlu'nun. Çok önemsemese de zaman zaman günlük yaşamını sekteye uğratabilecek kadar ağırlaşır hastalığı ve daha kırk yedi yaşından dayken aramızdan ayrılır.

Cahit Zarifoğlu çevresince yeterince benimsenen bir şair değildir, çünkü çevresi çok daha başka önceliklere ayarlıdır. Daha başlangıçta anlaşılabilir şeyler yazan şair olarak damgalanmıştır zaten. Onun şiirini sorgulayanlara: "Anlaşılmaz bulunuyordu da ondan müstağni kalınamayışın sebebi neydi?" diye soruyor Rasim Özdenören.

Zarifoğlu kimilerine göre anlaşılabilir, kimilerine göre çeşitli akımların etkisinde kalmış, kimilerine göre de kapalı bir kutu denecek bir şairdir. İçinden geldiği gibi, yaşadığı gibi yazdığını, ifadelerinin çoğu yerde dolambaçlı oluşunun özenli yazma hevesinden değil, nasıl yazması gerekiyorsa onun hakkını verme kaygısından ileri geldiğini o yaşarken çok az kişi fark etmiştir.

Cahit Zarifoğlu, bu dar kapsamlı yazı içerisinde değinebildiğim kadarıyla kısa ömrünü edebiyata böyle dâhil etmiştir. Yaşasaydı daha neler yazacaktı kim bilir demekten kendimi alamadığım bu ömrün en büyük derdi kendini anlatamamaktır belki de. Çok fazla dürüst ve cesaretli oluşu, edebiyat adına çoğu yazarın, şairin itiraf edemeyeceklerini rahatça dile getirişi bile kendini anlatmasına yetmemiştir kimi zaman...

"Bir okula mensup olmadım, ustam da olmadı. Rilke'nin etkisinde kalmış olabilirim. Ama onu hiç tanımadan zaten ovari yazıyormuşum, öyle demişlerdi. Daha çok kendimin etkisinde kaldım. En çok okuduğum şair Cahit Zarifoğlu'dur. Hani etkisinde kaldığım Rilke'den okuduğum şiir sayısı da onu geçmez. Sistemli bir edebiyat okuyucusu olmadım. Edebiyattan sınıfta kalabilirim. Yerli edebiyatı, hele edebiyat tarihini hiç bilmem. Bunları bir gün itiraf edeceğimi biliyordum."

İmtisâl-i câhidû fillâh olubdur niyyetüm Dîn-i İslâm'un mücerred gayretidür gayretüm

Fatih Sultan Mehmed (Avnî)

(Niyetim, Allah için, küfürle savaşmanın misalini göstermektir. Gayretim, sadece İslam dininin yücelmesi içindir.)

Bizans, kendi halkına zulmediyordu. Halk, bu zulümden kurtuluşun reçetesini Osmanlı'da, Fatih'te gördüğü için "İstanbul sokaklarında kardinal şapkası görmekten se, Türk sarığı görmeyi tercih ederiz." diyordu. Sultan Mehmet ise genç, fakat Molla Güranilerin, Akşemseddinlerin ellerinde pişmiş bir padişahı. Mazlum Bizanslıların feryatlarını cevapsız bırakma niyetinde değildi. Üstelik İstanbul'un Müslüman olma zamanı çoktan gelmiş, çağ ise ihtiyarlamıştı.

Çağ kapatıp çağ açan ve İstanbul'u fethetmekle Hz. Muhammed (s.a.s.)'in "Letüfthanne'l-Kostantiniyyete. Fele ni'mel-emiru emiruha vele ni'mel-ceyşu zalike'l-ceyş" (İstanbul elbette fethedilecektir, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onun askeri ne güzel askerdir.) Hadis-i şeriflerine mazhar olan Fatih Sultan Mehmet, çocuk yaşta itibaren kuvvetli bir ilim tahsili görmüştür. Onun yetişmesinde babası Sultan 2. Murat Han'ın büyük çabaları etkili oldu. Sultan Murat, sarayının kapısını âlim ve şairlere açmış; Fatih de onların feyizleriyle farklı ve manevi bir atmosferin içinde büyümüştür. Padişah olduktan sonra da Sultan Mehmet Han, gerek yerli, gerekse yabancı ilim adamlarına, sanatkârlara iltifatlarda bulunmuş, onlardan hak ettikleri desteği hiçbir zaman esirgememiştir.

Kudretli ve kuvvetli bir padişah, üstün niteliklerle donanmış bir kumandan olmasının yanında hassas bir ruh yapısına sahip olduğu bilinen Fatih, Avnî mahlasıyla az fakat adından söz ettirecek kadar şiir yazmış; Osmanlı padişahları arasında ilk defa bir divan sahibi olma özelliğini de o kazanmıştır. Fatih'in divanı Ali Emirî Efendi tarafından bulunmuş ve Fatih Millet Kütüphanesine bağışlanmıştır.

Sultan olmasaydı daha kuvvetli bir şair olabile-

ceği tahmin edilen Fatih Sultan Mehmed'in bilinen/bulunan çoğunluğu gazel olmak üzere, çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış yetmiş küsur şiiri vardır. Şiirlerinde İstanbul'u fetheden bir sultan edasını bulmak mümkün değil. Genellikle bir kısmı tasavvufi özellikler taşıyan rindane gazellerle aşktan, sevgiden bahseden gazeller yazmıştır. Onun bu durumunu Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu "Bir bakıma bu hususun, onun şahsiyetine uygun olduğu da söylenebilir. Zira o, maddi zevk ve safaya bigâne olan, hizmetlerini manevi bir vazife telakki eden bir hükümdardı. Umumiyetle aşktan, sevgiliden bahsetmesini, başka bir âlemi terennüm ederek bir dinlenme ve yaşanılan hayatın yorucu meşgalelerinden uzaklaşmak ihtiyacına, bir nevi manevi bir hicret duygusuna bağlayabiliriz." şeklinde yorumlamaktadır. (Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, İst. 1998. s. 182.)

Avnî'nin şiirlerinde kahramanca, sultanca ve otoriter ifadelerin olmayışı, aslında onun hassas yapısını ortaya koymaktadır. Zira o, devlet yönetiminde ve cenk meydanında güçlü bir padişah ve asker; fakat insan ve kul olarak mütevazı bir yapıya sahip olma terbiyesini almıştır.

Fatih'in şiirlerini incelerken bir tasnif gereği duyacak olsak, bu tasnifin önemli bir bölümünü aşkın insan üzerindeki yoğunluğu teşkil edecektir.

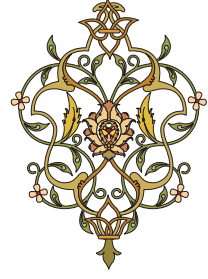
Avnî, şiirlerinde cihana hükmeden bir padişahın ziyade, kalabalıklar içinde yalnızlığı yaşayan bir garip âşiktir. Öyle ki derdini açabileceği hiçbir samimi dostu yoktur; üstelik sevgiliye olan aşkından dolayı da düşmanları çoğalmıştır.

Aşk içinde kimi yâr idem kime hâlüm diyem

Düşmen oldular senünçün dostum âlem bana

Âşık, ölümden korkmaz.

Avnî'nin şiirlerinde kahramanca, sultanca ve otoriter ifadelerin olmayışı, aslında onun hassas yapısını ortaya koymaktadır. Zira o, devlet yönetiminde ve cenk meydanında güçlü bir padişah ve asker; fakat insan ve kul olarak mütevazı bir yapıya sahip olma terbiyesini almıştır.

Nasıl ki Yunus "Ölen hayvan imiş / Âşıklar ölmez" hükmünde karar kılmışsa, Avnî de hakiki manada ölümü âşık için korkulacak bir durum olarak görmez. Âşık dünyayı ve canını terk etmek kolaydır; ama canandan ayrılış zordur.

Âşık dünyâ vü can terk eylemek âsân olur

Lik cânân terkini itmek gelüpdür cânâ güc

Fatih, padişah ya da İstanbul'u fetheden güzel bir kumandan olmasaydı bile, güzel söyleyişleri, taze buluşları ile Divan edebiyatımızın seçkin şairleri arasında yer alması mümkün olabilirdi.

İmtisâl-i câhidü fillâh olubdur niyyetüm

Dîn-i İslâm'un mücerred gayretidür gayretüm

Fatih Sultan Mehmed'e ait olduğu sanılan bu beyitte kudretli bir mümin-sultan edası hemen göze çarpmaktadır. Ceddimizin bütün seferleri nizam-ı âlem için yapılmıştır. Onlar hiçbir zaman bir milleti aciz bırakma, başkalarının topraklarına el koyma ve halkını sömürme gibi bir gaye ile hareket etmemişlerdir. Bu hususta aslında sözden ziyade tarihe bakmak kâfidir; ancak tarihe de inanmayanlar olacağı muhakkak. Necip Fazıl Kısakürek'le ilgili bir hatıra anlatılır. Bu hatıra belki bizim sayfalarda yazacağımız yazıdan daha etkilidir:

Bir konferansta Fransız bir genç Necip Fazıl'a: "Osmanlı emperyalist değil miydi?" şeklinde bir soru yöneltir. Necip Fazıl ise ona çok net bir cevap verir: "Eğer Osmanlı emperyalist olsaydı şu anda bu soruyu Fransızca değil Türkçe sorardın."

Doğrusu da budur. Osmanlı devleti gittiği, fethettiği yerlerdeki insanları dinlerinde, dillerinde serbest bırakmakla kalmamış onların ibadetlerini rahatlıkla yapabilmeleri için de Türk valileri görevli kılmış, emniyet ve teminatları bizzat Türkler tarafından üstlenilmişti. Bosna'nın fethinden sonra bugün aslı Bosna'da, Foynica kentindeki Fransiska Kilisesi'nin duvarında

asılı bulunan 1478 tarihli belgede (Günümüz Türkçesiyle) şöyle diyor Sultan Fatih:

"Ben Fatih Sultan Mehmet Han, bütün dünyaya ilan ediyorum ki, kendilerine bu ferman-ı hümayunum Bosnalı ruhbanlarına ve kiliselerine ve her din ve milletten herkes himayem altındadır. Onlara kimse mani ve zararlı olmasın. İstedikleri gibi, memleketimde hür ve müreffeh yaşasın ve gezsinler ve kiliselerine yerleşsinler. Ne hazretimden, ne vezirlerimden ve reayalarımından ve cümle memleketim halkından kimseler bu insanlara dokunmayıp onları incitmesinler. Kendilerine ve mallarına ve canlarına ve kiliselerine ve dahi yabancı memleketlerden gelen insanlar da aynı haklara sahip olalar. Yemin ediyorum ki, yeri ve göğü yaratan Allah hakkı için ve peygamberimiz hakkı için (Muhammed Mustafa s.a.s.) ve yedi Mushaf hakkı için ve ulu peygamberler hakkı için ve yüz yirmi dört bin peygamber hakkı için ve kuşandığım kılıç hakkı için, emrime uyarak bana itaat ettikleri müddetçe bu fermana muhalefet edilmeyecektir. Şöyle biline..."

Fatih, Ayasofya'ya girdiğinde de korkularından yerlere uzanarak ağlayan Bizanslılara, susmalarını işaret ederek, patriğe hitaben şöyle diyordu: "Ayağa kalk, ben Sultan Mehmet sana, arkadaşlarına ve bütün halka söylüyorum ki; bu günden itibaren artık ne hayatınız ne de hürriyetiniz hususunda benim gazabımdan korkmayınız." Sonra ordu kumandanlarına dönerek halka hiçbir fenalık yapılmaması için askere tembih edilmesini ve bunun için gereken tedbirlerin alınmasını emretti.

Sultan Fatih/Şair Avnî, İslam ahlakının ve terbiyesinin gereği ne ise öyle bir siyaset izlemiş, düşmanların bile takdirini kazanmıştır. Şüphesiz ki onun bu karakterini şekillendiren mefhum, mensup olduğu dinin güzelliğidir. Zaten o da bu güzel beytinde, niyetinin sadece Allah rızası için, küfürle, kötülükle, karanlıkla savaşmak ve bütün gayretinin de sadece İslam dininin yücelmesi olduğunu söylüyordu.

Müminlerin annesi

Hiz. Cüveyriye (r.anha)

Cüveyriye (r.anha) ile evlenmekle Hiz. Peygamber (s.a.s.), çok zekice planlanmış diplomatik bir deha örneği vermiştir. Zira o dönemde, Araplar arasında akrabalık bağları çok güçlüydü. Bu sebeple Hiz. Peygamber (s.a.s.), 58 yaşlarında bulunmasına rağmen böyle bir evliliği gerçekleştirme zarureti duymuştu.

A

sıl adı Berre olan Cüveyriye (r.anha) miladi 607 yılında Huzâa kabilesinin Benî Müstalik kolunun reisi Hâris b. Ebu Dırrar'ın kızı olarak dünyaya geldi. Hicretin 5. yılında (M. 626-27) Hiz. Peygamber'le (s.a.s.) evlenmeden önce amcasının oğlu Müsafi' b. Safvan ile evliydi. (İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, I-VIII, Beyrut ts. (Dâru Sâdır), VIII, 116; İbn Abdilberr, el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb, I-VI, Kahire ts, (Dâru Nehdati Mısır), IV, 1804.) Cüveyriye (r.anha)'nin Hiz. Peygamber'le (s.a.s.) evliliğine sebep olan hadiseler zinciri siyer kitaplarında şu şekilde zikredilir:

Hiz. Peygamber (s.a.s.) Hendek savaşıyla birlikte Mekke'den gelen büyük Kureyş ordusunu geri püskürttüktan ve Medine'de kalan son Yahudi kabile Benî Kureyza'yı etkisiz hale getirdikten sonra Medine civarındaki düşman Araplarla ilgilenme fırsatı bulmuştu. Diğer taraftan bölgedeki müşrik Araplar da, Müslümanların rakiplerini sırasıyla mağlup ettiklerini görerek, aynı akıbetin kendileri için de gerçekleşeceğini endişesini taşıyorlardı. Bunun için Medine üzerine ani bir baskın tertip etmeyi planladılar. Benî Müstalik kabilesi reisi Hâris b. Ebu Dırrar kendi kabilesi ve çevrede yaşayan diğer müşrik Arap boylarını bir araya getirerek, bunları Medine üzerine saldırıya hazırladı. (Vakıdî, Kitabu'l-Megâzî, (thk. Marsden Jones), I-III, Beyrut 1984, I, 404-405.)

Benî Müstalik Kabilesi'nin, başkanları Hâris b. Ebi Dırrar komutasında Müslümanlarla savaşmak üzere asker topladığına dair haberleri Medine'ye ulaştı. Bu haberlerin gerçek olup olmadığının araştırılması için Allah'ın elçisi (s.a.s.), Beni Eslem Kabilesi'nden Büreyde b. Hüsayb'ı görevlendirdi. Büreyde de gidip bizzat Hâris ile görüşmeler yap-

tıktan sonra haberin doğru olduğunu Rasulüallah (s.a.s.)'a haber verdi. Hz. Peygamber (s.a.s.), Medine'de Zeyd b. Hârise (r.a.)'yi (Bazı kaynaklarda Ebu Zer el-Ğıfârî) vekil olarak bırakarak hicretin 5. Yılı Şaban-Ramazan'da (Ocak-Şubat 627) tarihinde bu kabile ve müttefikleri üzerine yaklaşık 700 kişiden oluşan bir orduyla harekete geçti. Bu seferde müminlerin anneleri Hz. Aişe (r.anha) ile Hz. Ümmü Seleme (r.anha) de Allah Rasulü (s.a.s.) ile birlikteydiler.

Müslümanların, Medine'den hareket ettiklerine dair haberler gelince Hâris b. Ebi Dırar'ın etrafında toplanmış bulunan kalabalıktan büyük bir kısmı dağılmaya başladı. Öyle ki, onun yanında sadece kendi kabile mensupları kaldılar. Hz. Peygamber (s.a.s.) Benî Müstalik topluluğunu Müreysi' Suyu'nun başında ansızın yakaladı. Çarpışmalar başlamadan önce Benî Müstalik, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in emriyle Hz. Ömer (r.a.) tarafından teklif edilen İslamiyeti kabul etmeyince savaş hazırlıklarına başlandı. Rasul-i Ekrem (s.a.s.), ordusunu savaş düzenine getirdi. Muhacirlerin sancağı Hz. Ebu Bekir (r.a.), Ensar'ın sancağı da Sa'd b. Ubade (r.a.)'ye verildi. Muhatapların İslam'ı kabul etmemekte direnmeleri üzerine savaş başladı. Benî Müstalik, Müslümanlar karşısında tutunamadı. Çarpışmalar esnasında onlardan yirmi kişi öldürüldü. Müslümanlardan da sadece bir kayıp verildi. (Buhârî, Meğâzî 32; Vâkıdî, Meğâzî, I, 405-408; İbn Hişâm, es-Siretü'n-Nebeviyye, (thk. Mustafa es-Sakkâ-İbrahim el-Ebyârî-Abdülhâfız Şelebî), I-IV, Beyrut ts., III, 302; İbn Sa'd, II, 63-64; Belâzürî, Ensâbü'l-Eşrâf, I, (thk. Muhammed Hamidullah), Jerusalem, 1963, I, 343.)

Müreysi savaşı neticesinde Müslümanlar çok büyük ganimet ele geçirmişlerdi ki, bu onlar için şimdiki kadar kazanılan en büyük savaş ganimetiydi. Ayrıca 700 kişi de çarpışmalar sonucunda Müslümanların eline esir düşmüştü. Esirler arasından bulunan ve kocası bu savaşta ölen henüz yirmi yaşında olan kabile reisinin kızı Cüveyriye (r.anha), ashaptan Sabit b. Kays b. Şemmas (r.a.)'ın veya amcazadesinin hissesine düşmüştü. Esaretten kurtulmak için ödeyeceği fidye miktarını Sabit b. Kays (r.a.) ile belirledikten sonra Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanına gitti ve kendisini tanıtarak fidyenin ödenmesi hususunda yardımcı

Hz. Cüveyriye (r.anha)'nin Müslüman olmadan önceki adı "saliha, hayırlı kadın" anlamında Berre idi. Böyle adlar almayı insanın kendi kendini temize çıkarması olarak değerlendiren ve bunu hoş karşılamayan Hz. Peygamber (s.a.s.) ona "küçük kız" anlamında Cüveyriye adını verdi.

olmasını talep etti:

"Ey Allah'ın elçisi: Ben kavmin efendisi ve ulusu Hâris b. Ebi Dırar'ın kızıyım. Senin için gizli olmayan esirlik belası gelip bana da çattı. Ben, Sabit b. Kays'ın hissesine düştüm. Kendimi azat ettirmek için onunla anlaşmış bulunuyorum. Kendimi kurtarmak için ödemek zorunda olduğum fidye-i necat (kurtuluş akçası) için senden yardım istemeye geldim." dedi. Hz. Peygamber (s.a.s.) derhal onun için bir çare bulunması icap ettiğini anladı. Zira sadece o değil, onunla birlikte esir alın-

mış birçok kadın daha vardı. Hem onların kurtulması, hem de İslam'ın yayılması için bir şeyler yapmak gerekiyordu. Ashabını çok iyi tanıyan Hz. Peygamber (s.a.s.), onlara bir şey söylemedi. Çünkü yapacağı iş, onların da kendisi gibi davranmalarına sebep olacaktı. Bunu çok iyi bilen Allah'ın elçisi muhatapına:

"Senin için bundan daha hayırlı olan yok mudur?" diye sordu. Beklemediği bir soru ile karşılaşan Cüveyriye (r.anha): "O nedir? Ey Allah'ın elçisi" deyince, Hz. Peygamber (s.a.s.): "Senin kurtuluş akçanı ben ödeyeyim ve bundan sonra da seninle evleneyim" dedi. Bu cevap, Cüveyriye (r.anha)'yi heyecanlandırmıştı. Bu teklif, kendisini yine yüksek bir konuma getirmekle kalmıyor, aynı zamanda onu, Allah elçisinin zevceleri arasına da katıyordu. Bu sebeple kendisine yapılan teklifi kabul etti. Bu cevaptan sonra Hz. Peygamber (s.a.s.), Cüveyriye (r.anha) ile evlendi. Cüveyriye (r.anha) bu şekilde, müminlerin anneleri arasına dahil oldu. (Vâkıdî, Meğâzî, 408-411; İbn Hişâm, es-Sire, IV, 295; İbn Sa'd, II, 64, VIII, 116-117; Belâzürî, I, 343; İbn Abdilberr, IV, 1408.)

Rasul-i Ekrem (s.a.s.) ile Cüveyriye (r.anha) validemizin evliliği hususunda İbn Hişâm'da başka bir rivayet daha bulunmaktadır: "Hz. Peygamber (s.a.s.), Benî Müstalik gazvesinden, yanında Cüveyriye binti Hâris (r.anha) olduğu halde döndü. Onu (Cüveyriye'yi) koruyup muhafaza etmek üzere Ensar'dan bir şahsa teslim etti. Rasulüallah (s.a.s.), Medine'ye döndüğünde Cüveyriye (r.anha)'nin babası Hâris b. Ebi Dırar, kızını kurtarmak için Rasulüallah (s.a.s.)'ın yanına geldi. Kurtuluş akçası olarak da yanın-

da develer getirmişti. Yolda gelirken, Akik denilen yere vardığında kurtuluş akçesi olarak getirdiği develerine baktı. Gönlü bunlardan iki tane-sini çekti ve onları vermek istemedi. Hoşuna giden o iki deveyi Akik vadilerinden birinde gizledi. Sonra da Hz. Peygamber (s.a.s.)'e geldi ve: "Ya Muhammed, kızım esir alındı, bunlar onun kurtulması için getirdiğim fidyedir." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.): "Akik'te gizlediğin o iki deve nerede?" diye sordu. Bunu duyan Hâris: "Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve senin onun elçisi olduğuna şahadet ederim. Allah'a yemin ederim ki, bu olaydan, Allah'tan başka kimsenin haberi yoktur." diyerek Müslüman olmaya karar verdi. Onun İslamiyeti kabul etmesi üzerine yanında bulunan iki oğlu ile kabilenin diğer ileri gelenleri de Müslüman oldular. Hâris, daha sonra o iki deveyi buldukları yerden getirip Rasulü Allah (s.a.s.)'a verdi. Cüveyriye (r.anha) de bunun üzerine babası Hâris'e teslim edildi. Rasulü Allah (s.a.s.), daha sonra da onu babasından istedi. Babası onu dört yüz dirhem mehir ile Rasulü Allah (s.a.s.) ile evlendirmeye karar verdi." (İbn Hişam, III, 308.)

Bu evlilik, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Benî Müstalik kabilesiyle akraba olması sonucunu getirdiği için, ashabın büyük çoğunluğu ellerinde bulunan esirleri serbest bıraktılar. Bu uygulamayı gören Müstalikoğulları, toplu bir şekilde Müslüman olduklarını ilan ettiler. Böylece Müslümanları yok etmek amacıyla harekete geçen bu müşrik Arap kabilesi, savaştan kısa süre sonra Müslümanlar arasına katılmış oldu. Bu gelişmede Allah Rasulü (s.a.s.)'nin, Cüveyriye (r.anha) ile gerçekleştirdiği evliliğin rolü şüphesiz çok büyüktür. Dolayısıyla Benî Müstalik gazvesi hem maddi, hem de manevi açıdan Müslümanlar için çok semereli bir askerî harekât olmuştur. (Vâkıdî, I, 411-413; İbn Hişam, es-Sire, III, 306-308; İbn Sa'd, II, 64.)

Müminlerin annesi Hz. Aişe (r.anha) tarafından "Kavmi için kendisinden daha hayırlı ve bereketli bir kadın bulunmayan kişi" olarak tavsif edilen (İbn Abdilberr, IV, 1805.) Cüveyriye (r.anha) ile evlenmekle Hz. Peygamber (s.a.s.), çok zekice planlanmış diplomatik bir deha örneği vermiştir. Zira o dönemde, Araplar arasında akrabalık bağları çok güçlüydü. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.s.), 58 yaşlarında bulunmasına rağmen böyle bir evliliği gerçekleştirme zarureti duymuştu. Cinsî bir cazibenin etkisinde kalmadan gerçekleştirilen bu evlilikle, birçok insan esir ve köle ol-

maktan kurtulduğu gibi, büyük bir kabilenin de bütünüyle Müslüman olmasına sebep olmuştu. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yaptığı bu evlilik, onlarla bir akrabalık bağı kurmak ve esir alınan insanları kurtarmak içindi. Müstalikoğulları'nın da bunun farkına vararak evlilikten sonra İslamiyet'i kabul etmeleri bunu açıkça göstermektedir.

Hz. Cüveyriye (r.anha)'nin Müslüman olmadan önceki adı "saliha, hayırlı kadın" anlamında Berre idi. Böyle adlar almayı insanın kendi kendini temize çıkarması olarak değerlendiren ve bunu hoş karşılamayan Hz. Peygamber (s.a.s.) ona "küçük kız" anlamında Cüveyriye adını verdi. (İbn Sa'd, VIII, 118-119; İbn Abdilberr, IV, 1805.) Hz. Aişe (r.anha)'nin belirttiğine göre Cüveyriye (r.anha) ibadete çok düşkün çokça namaz kılan, Allah'ı tespih eden ve oruç tutan bir kimse idi. Bu sebeple bazen Hz. Peygamber (s.a.s.), onun tutmuş olduğu nafil oruçlarına müdahale eder ve orucunu bozmasını söylerdi. (Müslim, Zikr ve Dua 19; İbn Mâce, Edeb 56.)

Cüveyriye (r.anha), Hz. Peygamber (s.a.s.)'den yedi hadis rivayet etmiştir. Bunlardan biri Sahih-i Buhari'de, biri de Sahih-i Müslim'dedir. Kendisinden de İbn Abbas, Câbir b. Abdullah, İbn Ömer ve Mücahid b. Cebr gibi sahabi ve tabiiler hadis rivayetinde bulunmuşlardır.

Cüveyriye (r.anha) validemizin vefat tarihi ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan biri, Abdullah b. Ebu'l-Ebyad'dan gelen rivayettir ki, buna göre Hz. Peygamber (s.a.s.)'in zevcesi Hz. Cüveyriye (r.anha), hicretin 56. senesinin Rebiülevvel ayında vefat etmiştir. Bu durumda onun yetmiş yaşlarında olması gerekir. Medine'de vefat eden Hz. Cüveyriye (r.anha)'nin cenazesini o zaman Emevilerin Medine valisi Mervan b. Hakem kıldırılmıştır. (Zübeyr b. Bekkâr, el-Müntehab (nşr. Sükeyne eş-Şihâbi). Beyrut 1403/1983, s. 45-46.) Bu husustaki ikinci rivayete göre ise o, yine Medine'de hicretin 50. yılında vefat etmiştir. Bu rivayete göre vefat ettiği zaman altmış beş yaşlarında idi. Bu rivayette, onun Hz. Peygamber'le (s.a.s.) evlendiği zaman 20 yaşında olduğu da belirtilmektedir. (İbn Sa'd, VIII, 120; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Ğâbe, (thk. Muhammed İbrahim-Muhammed Ahmed Aşür), I-VII, ? 1970 (Kitabü's-Şi'b), VII, 56-58; İbn Hacer, el-İsâbe, I-VI, Mısır 1328, IV,265-266. Ayrıca bk. Kazıcı, Ziya, Hz. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri, İstanbul 2003, s. 266-279; Savaş, Rıza, "Cüveyriye", DİA, VIII, 146.)

İleri Sayınlarımız

Ahlakımı Öğreniyorum

Ahlakın özü sevmek, sevgi yoluyla Allah'a ulaşmaktır. Her şeyi, bütün varlıkları Allah yarattığı için severiz. Üstün ahlakın kaynağı Allah inancıdır. O'na inanmak, O'nun yolundan gitmek ve O'na teslim olmaktır. Faydalı ve güzel işler yapanlar O'nun yolundan gitmiş olur. Kötü ve zararlı işler yapanlar ise O'nun yolundan uzaklaşmış olur. Biz Allah'ı seviyor, O'nun yolundan gitmeye çalışıyor ve güzel işler yapıyoruz. İnanıyoruz ki O da bizi seviyor ve yaptıklarımızın karşılığında bizi ödüllendirecektir.

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Hani Rabbin (ezelde)
Ademoğullarının sulplerinden
zürriyetlerini almış, onları
kendilerine karşı şahit tutarak,
“Ben sizin Rabbiniz değil miyim?”
demişti. Onlar da, “Evet, şahit
olduk (ki Rabbimizsin)”
demişlerdi. Böyle yapmamız
kıyamet günü, “Biz bundan
habersizdik” dememeniz içindir.
(A'raf, 172.)

FIYATI: 2,50 TL